

13507

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSTANBUL'DA GÖMÜLÜ ŞAİRLERİN
MEZAR KİTABELERİ

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

TEZİ YÖNETEN :
PROF. DR. ALİ ALPARSLAN

EMİN NEDRET İŞLİ
No : 87 / 1817

İstanbul - 1991

İÇİNDEKİLER

I - ÖNSÖZ.

II.-BÖLÜM I GİRİŞ

III.-İLK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKLERDE MEZAR KİTABELERİ

IV.- OSMANLILARDA MEZAR KİTABELERİNİN GELİŞİMİ

V - İSTANBUL MEZAR KİTABELERİ

VI.-İSTANBUL MEZARLIKLARIDA ŞAİR MEZARTAŞLARI

VII.-BÖLÜM II KİTABELER, FOTOĞRAFLAR

VIII - FİHRİST

IX - BİBLİYOGRAFYA

ÖNSÖZ

İstanbul'da gömülü şairlerin mezarlarını, kitabelerini, ölüm tarihlerini tesbit etmek ve bu bilgileri tezkirelerle mukayese etmek amacını güden bu çalışmada belli bir zaman dilimi ile sınırlı kalınmamıştır. Bu zaman sınırlamasının olmayışı maalesef İstanbul Mezarlıklarının tahribi nedeniyledir. Çünkü tahrip o kadar büyüktür ki mezarlıklarda mevcut taşları yüzyıl yüzyıl tasnif etmek kabil değildir. Bunun içindir ki biz çalışmamızda elimizde mevcut bütün mezartaşı fotoğrafı koleksiyonları da dahil olarak bulabildiğimiz şair mezartaşlarının yerlerini ve kitabelerini tesbite çalıştık. Tabii ki bu tesbitimize türbeler içinde yatan şair Osmanlı Padişahları, Mahmud Paşa gibi şair vezirler, Aziz Mahmud Hüdaî gibi şeyhler dahil edilmediler Biz açık hazire ve genel mezarlıklarda bulunabilenlerini taş kırımından önce tesbit etmeğe ve belgelemeye çalıştık. Bizzat mezarlıkları ve hazireleri dolaşarak tesbit ettiğimiz mezartaşlarının yanısıra Fazıl İsmail Ayanoğlu, Mahmud Mesut Koman gibi İstanbul mezarlıklarında bizden yıllarca önce çalışmalar yapmış, fotoğraf çekmiş, kitabe tesbit etmiş olan araştırmacıların da kendi kütüphanemizde bulunan arşivlerinden faydalandık. Mezartaşlarının tesbiti için şairin bizzat mezarı aranıp bulunmuş, mezarı tarafımızdan gezilip görülmüştür. Mezarlıklarımızın çeşitli sebeplerle tahribatı yüzünden mezartaşı bulunamayanların ise eski arşivlerden tesbit edilmeye çalışılmış ve bu şekilde olanlar açıklamalar kısmında belirtilmiştir. Şüphesiz ki İstanbul mezarlıklarında medfûn şairlerin mezartaşları bu küçük çalışmada kitabesi verilenlerle sınırlı kalmamaktadır. Fakat İstanbul mezarlıklarındaki yıkım ve kıym o kadar büyüktür ki bu ufak ve mütevazı çalışma bile bu olumsuz büyüklük dolayısıyla güç koşullar altında yapılabilmektedir. Tabiidir ki mezartaşı kitabeleri konusunda yapılan çalışmaların azlığı dolayısı ile bu araştırmamız hayli eksik ve noksanlıdır. Bizden sonra çalışacakların bu araştırmadaki malzemeyi bir basamak olarak kullanacaklarını düşünmek bile bizi bir nebze gelecekteki araştırmalar için ümitlendirmektedir.

Bu konuda çalışmamı öneren ve eldeki mevcut malzemenin toplanması esnasında, kitabelerin bir kısmının okunuşunda daima destek ve yardımlarını gördüğüm hocam Prof. Dr. Günay Kut'a, beni bu sosyal alanda meraklandıran, bana öncülük eden ağabeyim H.Necdet İşli'ye, tezimin yazımında yardımcı olan Dr. Ayhan Aktar'a, Dr. Mustafa S. Kaçalın'e ve her konuda yardımcım olan Eşim'e, her zaman her şeyde yardımlarını gördüğüm,engin hoşgörüsü ve bilgisinden faydalandığım sevgili hocam Prof. Dr. Ali Alparslan'a ve hocalarım Prof.Dr. Kemal Yavuz ve Dr.Şeyma Güngör'e teşekkürlerimi sunarım.

BÖLÜM I: GİRİŞ.

Ölüm bütün insan toplumları için geçerli olan ve insan olmaktan doğan, evrensel bir özelliktir. Dünyaya gelen insanın belli bir zaman dilimi içinde yaşayıp ölümünden sonra, cesedinin konulduğu, ya da gömüldüğü yere bir işaret bırakılması ilk insan topluluklarından günümüze kadar sürmüş bir adettir. İnsanların ölümünden sonra gömüldüğü yer olan mezarlar, yaşanan toplumun dini inançlarına veya yaşanan yüzyıla göre değişmiştir. Bu mezarlar ya basit bir taşla, ya da özenle yapılmış bir kitabe ile, veya daha büyük bir bina (türbe) ile belirlenmiştir.

Mezartaşları yapıldıkları çevrenin ve devrin inançlarının, adetlerinin, sanat geleneklerinin, tabii, iktisadi ve sosyal şartlarının müşterek mahsulüdür. Bu bakımdan sanat tarihi için olduğu kadar kültür tarihi yönünden de büyük önem taşımaktadırlar.

I. A. İLK ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKLERDE MEZAR KİTABELERİ - İSLAMİYETİN KABULÜNE KADAR -

İlk çağlardan günümüze kadar bütün insan topluluklarının mezarları ve bu mezarların toplu olarak bulundukları yerler olan mezarlıklar tarih boyunca, zamanla meydana gelmiştir. Bunlar yüzyıllar boyunca değişik şekillerde, değişik adetlerle her biri apayrı bir kültür mirası olan ve incelenmesi gereken mekanlar halinde günümüze ulaşmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, mezarların üzerine taş koyma adeti medeniyet aşamasında belli bir noktaya gelmiş bütün toplumlarda rastlanan eski bir gelenektir. Türkler de bu geleneği Orta Asya'da başlatıp daha sonra Anadolu'ya taşıyarak günümüze kadar sürdürmüşlerdir.¹

Bütün kültürlerde mezartaşı - her ne şekilde olursa olsun - bir insanın, ölümünden sonra cesedinin yerini tesbit eden bir işaret olması dolayısıyla önemli bir sembol sayılmıştır. İnsanlık tarihi açısından, ilk yerleşik hayatın başladığı yer olan Anadolu'da günümüzde rastlanan mezar taşları eski medeniyetlerden zamanımıza kadar ulaşan nadir ve ilginç birer araştırma konusu olarak karşımıza çıkarlar.²

¹Bu konuda en kapsamlı çalışma için, bkz. Sedat Veyis Örnek, *Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, Ankara, 1971.

²Tahsin Özgüç, *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, Ankara, TTK yayını, 1948.

Toplumların dini inanç ve akidelerinin bir kısmını, örf ve adetlerini anlamak açısından mezar taşları bazı bakımlardan önemli bir “arşiv belgesi” niteliği taşırlar. Bütün mezar taşlarının içinde en önemlileri hangi dil ve harflerle olursa olsun bir kitabesi olanlardır. Bunlar çeşitli yönlerden ve ilk elden ve orijinal arşiv belgeleridir.

Anadolu’da ilkçağ mezar kitabeleri insan heykelleri ve bunun devamı koç-koyun gibi hayvan heykelleri şeklindedir.¹ İlk çağlardan bu yana, insanlık tarihine kuşbakışı olarak baktığımızda, Asur, Hitit ve Göktürk toplumlarının kendi alfabeleriyle yazmış oldukları kitabelerin bulunduğu mezartaşları vardır. Ayrıca, Anadolu’nun eski tarihini araştıran arkeologların yapmış oldukları kazılarda ortaya çıkmış olan mezar kitabeleri hakkında yapılmış geniş araştırmalar vardır.² Bu araştırmaların ortak özelliği bu kitabeleri öncelikle daha çok bedii özellikleri açısından değerlendirmiş olmalarıdır. İkinci olarak, kitabenin dikilmiş olduğu tarihî dönem hakkında bilgi verilmektedir. Daha sonraki yüzyıllarda Selçuklularda mezartaşı geleneği devam ettirilmiş, bunu Osmanlılar daha da incelik ve özenle uygulayarak tam anlamıyla bir sanat haline dönüştürmüşlerdir.

İslâmiyetin doğuşundan evvelki kültürlerde insan tasvirleri veya koyun koç şekilleri halinde heykel sayılabilecek mezartaşlarına rastlanılmaktadır. Bir anlamda heykel sayılabilecek bu şekildeki mezartaşları 12 - 14 yüzyıllarda Anadolu’da Selçuklu imparatorluğunun ilk dönemlerinde devam etmişse de İslâmiyetin, resim ve heykel konusundaki yasakları, İslam dininde insan şekil ve resimlerinin kullanılmasının putperestlik olarak yorumlanması sebebiyle, mezartaşlarından insan - hayvan şekil ve resimleri kalkmış yerine ölüm ve ahiret ile ilgili ayetler, ölen kişinin hayatına ait biyografik bilgiler ihtiva eden yazılar konulmaya başlanılmıştır.

İslamîliğin etkisi ile meydana gelen taşlar ise ilk devrelerde kûfi hatla yazılmış Kur'an Ayetlerini havidir. Bu dönem taşlarının üzerinde bulunan süslerde Orta Asya Türk medeniyetinin gelenek ve inançlarına bağlı izler görülmektedir. Bu taşların üzerindeki süsler çeşitli hayvanların stilizasyonundan ortaya çıktığı kabul edilen rumî motifler, şamdan, kandil, hayat ağacı gibi eski geleneklerin izlerini taşırlar. Eski Türk inançlarına göre, kutsal sayılan bu rozetler ve motifler bir taraftan manevi inançların bir tezahürü bir taraftan da mimarî süslemeler olarak taşlara nakşedilmiştir. Diğer bir grup ise yazısız kaya parçalarından meydana gelir. Bu yazısız kaya parçaları mezarın baş ve ayak kısımlarına konan yontulmuş iki adet taştır. Ahlat-Gevaş-Doğubeyazıt-Bitlis-Konya-Akşehir-Kırşehir hattı ile Bursa-Edirne ve sonunda İstanbul'a ulaşan gelişim çizgisi doğrultusunda mezar

¹Metin Haseki. *Plastik Açısından Türk Mezartaşları*. (İstanbul, 1978) s.8

²Bu konuda bkz. Arif Müfid Mansel, *Türkiye'nin Arkeoloji, epigrafi ve tarihi coğrafyası için bibliyografya*, Ankara, TTK yayını, 1948. Ayrıca, George Bean, *Side Kitabeleri*, Ankara, TTK yayını, 1965.

taşları, baş taşı ve ayak taşının arasındaki mezar yerini belirleyen nişan taşları olarak dikilmişlerdir. Selçuklular devrinden itibaren baş taşı ve ayak taşı arasında bazen sanduka denilen üzeri süslemeli ya da ayetler yazılı mermerler de kullanılmıştır¹.

Ahlat - Gevaş - Kırşehir yöresindeki Selçuklu dönemi taşlarında Müslümanlığın kabulü dolayısı ile yazılmış İslamî kitabeler yer alır. Bu kitabelerde cennet, ölüm, ahiret ile ilgili ayetler bol bol kullanılmıştır. Taşların üzerindeki yazı türü Kûfi yazısına yakın bir Sülüs ya da Kûfidir. Ölen kişinin sadece adı ve aile künyesi zikredilmiş, ayrıca biyografik bilgi verilmemiştir. Bu taşlarda kişinin ölüm tarihi hep yazı ile arapça olarak kaydedilmiştir. Hiç bir taşta rakkamla yazılı vefat tarihi görülmez. Mezar taşları da daha ağır ve büyük olarak hep aynı tipte yapılmıştır. 12 ile 14. yüzyıllar arası tarihleri taşıyan bu taşların bazılarının boyları üçbuçuk dört metreye varmaktadır.² Gerek büyüklük ve kitabenin konulması gerekse motiflerdeki stilizasyon eski Türk mezartaşı geleneğinin devamının aksettirir. Yine bu taşların bir özelliği mezartaşını yapan taşçı ustasının imzasını taşımasıdır. Bu özellik daha sonraki asırlarda nadir olarak ortaya çıkan bir hususiyettir.

I. B. OSMANLILARDA MEZAR KİTABELERİNİN GELİŞİMİ

Osmanlılarda mezar taşlarının tarihî ve mimarî gelişimi Bursa ve Edirne'deki klasik tarzların 12 - 14. asır Selçuklu mezartaşı stiline benzer tekrarı ile başlamış, fakat üzeri tasvirsiz olarak değişerek devam ettikten sonra Fetih'le birlikte İstanbul'a kadar ulaşmıştır.

Sultan I. Beyazıt devrine kadar boyutları nisbeten ufalarak üzerlerinde Ayetlerin sıkça kullanıldığı kitabeler şeklinde ortaya çıkmışlardır. İstanbul'daki Fatih devri taşları'nın tahribden kurtulup günümüze ulaşabilenlerinin hepsi tesbit edilerek yayınlanmıştır.³ Fatih devri mezar taşlarında kitabelerde kullanılan dil genellikle Arapçadır. Türkçe birkaç istisnai taş dışında hiç kullanılmamıştır.

14. yüzyılın sonunda mimarî tarz açısından Selçuklularda egemen olan sanduka şeklindeki stilden vaz geçilmiş, bunun yerine mezarın üstünün toprak olarak bırakıldığı "açık lahit halinde mezar" kullanımı yaygınlaşmıştır. Bazı durumlarda bu lahitlerin yan kenarlarına esas mezar kitabesine ilave olarak yan kitabeler de görülür. Bütün bunlara ek olarak yazısız ya da sadece ayetlerin yazılı olduğu, dolayısıyla mezarda yatan şahsın kim olduğunu bildirmeyen mezar taşlarına da rastgelinmektedir. Bunlar eski kitablesiz taş geleneğinin bir devamı olarak kabul edilebilir.

¹ a. g. e. ,

²Metin Haseki. *Plastik Açısından Türk Mezartaşları*.(İstanbul,1978) s.20

³Fazıl Ayanoğlu, "Fatih Devri Ricali Mezartaşları," *Vakıflar Dergisi* IV.(1958) s.193

II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim devirlerinde, Arapça ifadeler giderek azalmış ve mezar kitabelerinde egemen dil olarak çoğunlukla Türkçe kullanılmaya başlanmıştır. Kanunî Sultan Süleyman döneminden itibaren mezartaşlarında yuvarlak gövdeli, yüksek boyda ve üzerlerinde Türkçe ve Arapça ifadelerin karışımı bedii şekiller ortaya çıkmaya başlar. Bunlar aynı zamanda tafsilatlı biyografik bilgi veren taşlardır.

Biz bu çalışmamızda sadece mezarlık gibi açık mekanlarda bulunan mezar taşlarını ele aldık. Osmanlı ricali içinde kendileri için özel olarak inşa edilmiş türbelere gömülen kimselerin mezar kitabelerini araştırmamızın kapsamı dışında tuttuk. Bu türbelerde, genellikle dışta taş kazınmış olan bir kapı kitabesi, ayrıca içeride sanduka önünde asılı hüsn-ü hatla yazılmış levhalar bulunmaktadır. Osmanlı türbeleri ve bu türbelerde bulunan kitabeler ayrı bir çalışma konusu olacak kadar geniş bir alanı ihtiva etmektedir.

Özellikle, Kanunî Sultan Süleyman devrinden (1520-1566) itibaren İslâmî âyet ve ifadelerin etkisinin azaldığı görülür. Taşlardaki ifade Türkçeleşmiş ve artık manzum metinler görülmeye başlanmıştır. Özellikle, 15. 16. yüzyıl ve Lâle devri sonrasında mezar taşlarının baş kısmına ölen kişinin hayatında giydiği “serpuş” konulmaya başlanmış ve bir anlamda mezarlar içinde devlet ricali ile ilmiye ricali ve askerler arasında ayrışma başlamıştır. Bu serpuşlar her sınıfa ve mesleğe aid farklı şekillerde, isimlerdedir. Kavuklar vezirlerin giydiği Kallavî, yeniçerilerin giydiği Börk, Dardağan müftülerin giydiği Örfi gibi isimler almışlardır.¹ Artık mezartaşları altında yatan kişinin hayatında başına giydiği serpuştan yüксеlebildiği son vazifesini, toplum içinde bilinen özelliklerini (el-Hac, es-Seyyid, eş-Şeyh gibi) ve ne zaman öldüğünü bildiren mezar taşları bir anlamda arşiv belgelerine dönüşmüştür.

Lâle devrinden sonraki yüzyıllarda özellikle İstanbul’da karşımıza çıkan mezar taşları imparatorluğun diğer kentlerinde görülen mezar taşlarından ayrı bazı özelliklere sahiptirler. İstanbul’un bir imparatorluk başkenti olması ve önemli devlet ricalinin çoğunlukla bu kentte gömülü olması dolayısıyla İstanbul mezar taşları bir anlamda heykel gibi işlenen ve yönetici seçkinlerin kendi aralarındaki farklılıkları tam anlamıyla yansıtan birer sanat ve kültür hazineleri olarak ortaya çıkmışlardır. 18. yüzyılın başından itibaren Osmanlı mezar kitabeleri arasında ortaya çıkan bu farklılaşma kişinin ölümünden evvel giydiği serpuş ile simgelenen bir hiyerarşik yapının müşahhas örneği olarak günlük hayata geçmişlerdir.

Osmanlı başşehirinde yönetici seçkinler arasındaki farklılıkların mezar taşlarına serpuşlarda yansması, bazı Batı Avrupa ülkelerinde görülen ve bir anlamda “aristokrat” veya “zengin” mezarlıklarının ortaya çıkması şeklinde sonuçlanmamıştır. Osmanlı mezarlıklarındaki mezar taşlarına bakarak gömülü olan kişilerin kimliklerini incelediğimiz

¹Bu konuda geniş bir çalışma H.Necdet İşli tarafından hazırlanmıştır. Eser Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından yayınlanacaktır.

zaman, bir “saka” ile bir “şeyhülislâm” in aynı mezarlıkta gömülü olduğunu tesbit ederiz. Kısaca, Osmanlı mezarlıklarında toplumdaki sınıflara has bir ayrım yoktur. Fakat bir mezarlığı en güzel yerinde devlet ricaline ait mezarlara çok sık olarak rastlanması, bir anlamda “eşitler arasında birinci” türünden bir ayrımın Osmanlı mezarlıklarında geçerli olduğunu gösterir. Ama bu ayrım hiç bir zaman sadece yönetici seçkinlerin gömülü olduğu mezarlıkların ortaya çıkmasına neden olmamıştır. Dolayısıyla Osmanlı’da hususi bir ricâl mezarlığı bulunmaz.

Osmanlı mezar kitabeleri hem gömülü şahıs hakkında verdiği biyografik bilgi, hem de kitabenin yazımında kullanılan dilin edebi özellikleri açısından Türkologlar ve diğer mesleklerdeki araştırmacılar için önemli bir arşiv malzemesidir. Ayrıca mezar kitabeleri sanat tarihçileri açısından da taş işçiliği ve Türk süsleme sanatlarının örneklerini taşımaları bakımından da çok kıymetli anıtlar olarak görülmelidir.

I. C. İSTANBUL MEZAR KİTABELERİ

İstanbul’un fetihinden bir iki sene evvel Bizans askerleriyle küçük çarpışmalarda ölenlerin gömülmesiyle oluşmaya başlayan mezarlıklar,¹ şehrin Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle ve müslüman nüfusun iskânıyla yavaş yavaş genişlemeye başlamıştır. Şüphesiz İstanbul’da ilk yıllarda çok gözde olan ve kısa zamanda şehrin ilk büyük kabristanı haline gelen mezarlık, İstanbul’da gömülü Sahabelerin en büyüğü sayılan Hazret-i Hâlid Eba Eyyub el-Ensârî’nin türbesinin bulunduğu Eyüp mezarlığıdır.² Eyüp mezarlığı bir anlamda İstanbul’un en eski mezar taşlarının bulunduğu mezarlıktır.³ Burada Fatih Sultan Mehmed zamanından kalma mezartaşları halen vardır. Önceleri sadece kıyıdaki Eyüp Sultan türbesi civarında oluşan mezarlık daha sonraları Haliç ve tepelerine doğru yayılmış ve büyük bir mezarlık halini almıştır. Eyüp Sultan mezarlığında yukarıda belirttiğimiz gibi bir Sahabe kabrinin bulunması dini açıdan bu mezarlıkta gömülü olmayı cazip kılan bir unsur olmuştur. Bu nedenle Osmanlı yönetici seçkinleri için Eyüp Sultan mezarlığı hep rağbette olmuştur.

Bu arada şehrin Anadolu yakasında da Eyüp Sultan benzeri bir mezarlık, Karacaahmet mezarlığı oluşmuştur. Bu mezarlık da İstanbul’da yaşayanların gömülmek istedikleri, ölülerini defn ettikleri ikinci büyük mezarlık olmuştur.

Aynı şekilde Eyüp Sultan mezarlığında olduğu gibi, Karacaahmet mezarlığında da Sahabelerden Ebud’Derdâ’nın makam kabri⁴ olduğu gibi ayrıca Osmanlı devletinin bir uç

¹Ekrem Hakkı Ayverdi, Fatih devri Mimarisi zeyl, İstanbul, 1970. s.13

²Necdet İşli, *İstanbul’da Sahabe Kabir ve Makamları*, Ankara, 1987. s. 10-13

³Fazıl İsmail Ayanoglu, “Fatih Devri Ricali Mezartaşları ve Kitabeleri”, *Vakıflar Dergisi*, Ankara, 1958. No:IV. s. 193-208

⁴Necdet İşli, *İstanbul’da Sahabe Kabir ve Makamları*, Ankara, 1987. s. 102

beyliği konumundan, imparatorluk haline dönüşmesinde önemli rol oynadığı kabul edilen erenlerden biri olan Karaca Ahmed-i Velî'nin türbesi ¹ de bulunmaktadır. Bu sebeple İstanbul halkının ölülerini gömmek için rağbet ettikleri ikinci büyük mezarlık daima Karacaahmet mezarlığı olmuştur. Karacaahmet ve Eyüp mezarlıkları hakkında çalışma yapan tarihçi Halûk Y. Şehsuvaroğlu bu mezarlıklar hakkında şu tespitleri yapmaktadır:

"Eski İstanbullular öldüklerinde bilhassa Eyüp Sultana, Karacaahmede gömülmek isterlerdi. Bu sebeple bilhassa Eyüpsultan'da aynı mezarlara muhtelif insanlar gömülmüştür. Türbenin arkasındaki mezarların II. Abdülhamit devrinde yirmi beş altına satıldığını söylemişlerdi. İstanbulun dünya edebiyatına ve çeşitli dillerdeki şehir rehberlerine geçen en büyük mezarlığı Karacaahmet'tir. Karacaahmet mezarlığı Üsküdarın muhtelif semtlerine doğru yayılmış geniş bir sahayı işgal etmektedir. Arasından dar yolların geçtiği ahşap evli mahallelerin yer aldığı bu mezarlığın büyük bir tarih ve sanat değeri vardır. Asırlardanberi bir çok meşhuremiz bu mezarlığa gömülmüştür. Büyük bir selvi ormanı ile Üsküdarı kuşatan mezarlık İstanbul manzarasında müstesna bir yer almaktadır."²

Eyüp Sultan ve Karacaahmet haricinde şehrin dış kısmında başka mezarlıklar da meydana gelmiştir. Bunlar da yine Eyüp Sultan ve Karacaahmet kadar eski olan Edirnekapısı mezarlığı, Eğrikapı-Tokmak Tepe mezarlığı,³ Rumelihisarı Şehitlik mezarlığı⁴ gibi mezarlıklardır. Bu mezarlıklar daha sonraki yüzyıllarda büyümüş ve her kesimden halkın defn edildikleri geniş mezarlıklar halini almıştır.

Fetih yıllarında "Nefs-i İstanbul"da denilen sur içi İstanbul'unda, Eyüp ve Üsküdar'ın hemen kenarında, şehrin dışında olan mezarlıklar 17. ve 18. yüzyıllarda şehrin genişlemesiyle şehrin içine girmiştir. Eyüp Sultan, Edirnekapı ve Eğrikapı gibi bazı mezarlıklar birleşerek çok büyük mezarlıklar oluşmuştur. Yine son yüzyılda Boğaz'ın iskânı ile Boğaziçi'nde de küçük mezarlıklar teşekkül etmiştir. Bu küçük mezarlıkların bazıları da büyüyen şehrin diğer büyük kabristanları şeklini almıştır.

İstanbul şehri, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olduğu gibi mezarlıkları ve mezartaşı özellikleri açısından da başkenti olarak ele alınmalıdır. Osmanlı devlet ricalinin

¹İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 10. ve Mehmet Yaman, *Büyük Türk Akıncısı, Evliyası, Hekimi Karaca Ahmed Sultan Hazretleri*, İstanbul, 1984.

²Halûk Y. Şehsuvaroğlu, "İstanbulda Mezarlıklar", *Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul, 9 Ocak 1963

³Süheyl Ünver, "İstanbul'un En Eski Mezarlığı hakkında Tokmak Tepe", *Arkitekt Mecmuası*, İstanbul, 1950. No: 221-222. s. 110-114

⁴Mesud Koman, "Rumeli Hisarı Şehitliği ve Fetih Şehitleri", *Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu Belleteni*, İstanbul, 1958. No: 196. s. 8-11

mezarlarını yaşadıkları zamanlarda giydikleri serpuşlarından tanıyarak tespit etmek mümkündür. İstanbul mezarlıkları bir bakımdan Osmalıların hat sanatı, süsleme sanatları, edebiyatı, taş işçiliği, edebiyat ve güzel sanatların çeşitli kollarının en güzel örneklerini ihtiva eden birer açık hava müzesidir. İstanbul 1940'lı yıllara kadar korunan, Fetih'den beri gelişip incelmış olan bir nevi ölüm folkloru yaratmıştır.

Ölüm hadisesi karşısında bütün Müslüman Türkler gibi İstanbul'lular da hiç korkmamış, ölümü ve mezarlıkları hiç soğuk karşılamamıştır. İslamî felsefeye gerçekten inanan hakiki ve müslüman olan, tevekkülle yaşayan ve her şeyin geçici olduğuna iman eden İstanbul halkı, evinin hemen yanındaki mescidin bahçesine ölüsünü defn etmekten çekinmemiştir. Ölüsünü defn ettikten sonra ölen insanı bir daha hatırlamamak ve onun bir zamanlar yaşamış olduğunu düşünmemek yerine, onunla adeta içiçe ve yanyana hayatını sürdürmüştür. Bu konuda yazılan önemli makalede Şeyma Taşcıoğlu [Güngör] şunları yazmaktadır:

"Halkın meydana getirdiği bu mimarîde ölüm ile hayatın birbiriyle kaynaşmış olduğu görülür. Yaşayanlarla ölenleri dâima bir arada gösteren bu peyzajı yaratan, Türklüğün kendine hâs ölüm felsefesidir. Türklerin ölüm mimarisi ise diğer ülkelerden hatta ani dinden olan müslüman ülkelerden bile çok farklıdır. Şehir mimarisini istediği gibi anti-simetrik yaratan Türk milleti müslümanlığı da kitablardaki "çok katı, çok maddî, adetâ riyâzî olan uknûmların" dışında fakat İslâm imânına uyan hatıralarla kendi mizacına, zevkine ve hülyasına göre kabul eder. Onun için ölüm ve ahiret hakkındaki duyuş ve düşünceleri de Arap müslümanlığından farklıdır."¹

İstanbul mezarlıkları ve halkın mezarlarla ilgili folklorik inançlarına dair irili ufaklı pek çok araştırma yapılmıştır. Bir makalesinde bu konuya dikkat çekenlerden biri de İlber Ortaylı'dır. Makalesinde ilgili görüşlerini bildirirken şunları yazmaktadır:

"Eski toplumumuzun insanı ölüm olayına, onu geciktirip kaçarak değil; sıcak bir dostlukla kucaklayıp yanına alarak direnir."²

Yukarıda da belirttiğimiz gibi büyük şehir mezarlıkları yanında şehrin hemen hemen her mahallesinde cami, mescid, tekke, sıbyan mektebi gibi müesseselerin bahçe ve etrafında

¹Şeyma Taşcıoğlu [Güngör] Yahya Kemal'de Ölüm Mîmârîsi. *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası II*. İstanbul, 1968. s.144

²İlber Ortaylı, "Osmanlı kentlerinde ölümler dirilerle birlikte yaşamaya devam ederler." *Milliyet Gazetesi*, İstanbul, 23.6.1983.

küçük mezarlıklar meydana gelmiş ve bunlara gelenellikle “hazire” adı verilmiştir. Bu hazirelerde ölümler belli bir sınıf ayrımına tabii değildirler. Hazirenin ön kısmında gömülü bir vezir olabileceği gibi, o mahalle'nin sevilen bir kişisi, aktarı, sakası da olabilir. Hemen her sınıftan insanın gömüldüğü bu hazireler haricinde yukarıda da belirttiğimiz gibi genel Osmanlı mezarlıklarında da böyle sınıfsal bir ayrım yoktu.

İstanbul mezar kitabelerine genellikle “Hüvel-Bâki”¹, “el-Bâki,” “Hüvel-Hayyü'l-Bâki,” “Ya Hü” gibi “Esmâ-i Hüsnâ” dan olan kelimelerin geçtiği, her şeyin fânî olduğunu ve ancak Tanrının tek kalıcı olduğunu bildiren kalıplaşmış ifadelerle başlanır. Mezar kitabesinin sonunda ölüm senesini bildiren bir tarihle, kabirde yatan kişi için “Fâtiha” suresinin okunmasını isteyen “el-Fâtiha” ile biter.

Bu çalışma açısından önemli olan nokta, kitabenin son kısmındaki bölümünde ölenin ölüm yılını bildiren tarih kısmıdır. Erkeklerin mezartaşları “Üstüvanî” de denilen silindirik gövdeli veya üst kısmında hayatlarında giydikleri serpuşun bulunduğu yüzeyi düz kitabelerdir. Hanımların mezartaşları ise genellikle üçgen alınlıkla biten, düzyüzeyle, süslü mermer taşlardan meydana gelir. Mezartaşlarının üstüne konan serpuştan kimin hangi görevde iken öldüğünü anlamamız mümkündür.² İstanbul mezarlıklarının bir toplu kataloğunun veya kayıt defterlerinin olmayışı zamanla mezarlıkların tahrib olarak ortadan kalkışları, zamanımızda da yeni mezar alanı yaratmak için eski taşların kırılması pek çok ünlü insanımızın mezar yerlerinin bilinmemesine yol açmıştır. Örneğin, Şinasi'nin mezarı, gömülü olduğu Taksim-Ayazpaşa mezarlığının ortadan kalkması yüzünden kaybolmuştur.³ Yine Evliya Çelebi'nin medfun bulunduğu Kasımpaşa mezarlığı da ortadan kalktığı için Evliya Çelebi'nin kabri de kaybolur.⁴ Cumhuriyetin ilk yıllarında görülen toplu mezarlık nakilleri ve kaldırılmaları günümüzde ortadan kalkmıştır. Buna rağmen eski mezartaşı tahribatı münferit olarak devam etmektedir.

I. D. İSTANBUL MEZARLIKLARINDA ŞAİR MEZARTAŞLARI :

İstanbul mezarlıklarında şair kabirlerine toplu bir yerde rastlamak mümkün değildir. Yani meydana gelmiş bir şairler sofası söz konusu değildir. Her şair hayatında oturduğu semtin civarındaki büyük mezarlığa veya o semtin ibadethanesinin haziresine ya da aile sofasına gömülmüştür. Mimari şekil ve kitabedeki ifade özelliği açısından da şairlerin kendilerine has bir mezartaşı stili yoktur. İstanbul mezarlıklarında inceldiğimiz kadarıyla

¹Mehmet Zeki Kuşoğlu, *Mezartaşlarında Hüve'l-Baki*, İstanbul, 1984. s.15

²Hikmet Turhan Dağlıoğlu, “Sanat bakımından mezarlar ve mezar taşları ve Karaca Ahmed mezarlığı,” *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi-1959*, Ankara, TTK yayınları, 1962. s. 121

³Ebuzziya Tevfik, *Şinasinin şengünleri ve ölümü*, yayına hazırlayan Ziyad Ebuzziya, İstanbul, 1971. s. 10-11

⁴Sadi Abaç, *Kasımpaşa'nın Tarihçesi*, İstanbul, 1935. s. 28

şair olan kimselerin taşları diğer mezartaşlarından farklı bir şekilde değildir. Şair mezartaşlarında bir ayrıcalık sözkonusu olmadığı gibi bazı kişilerin kitabelerinden şairliklerini de anlamamız mümkün olamamaktadır. Bazı şairlerimizin mezartaşlarında şair olduklarına, edebiyat ile uğraştıklarına dair hiç bir kayıt yoktur. Bu gibi kimselerin mezartaşlarında hayatlarında ulaştıkları veya elde ettikleri mevkileri yazılıdır. İstanbul mezarlıklarında büyük ve meşhur şairlerin mezartaşları bir iki istisna dışında, o kişilerin edebi kudretleriyle ölçülmeyecek kadar gösterişten uzak, ihmale uğramış, basit kitabeler şeklindedir. Bâkî, Nedim, Nâbî gibi dünyaca meşhur şairlerimizin taşları senelerce ihmal edilmiş, bakımsızdır. Hele günümüzde insanlarımızın yeni kabir açmak uğrunda yaptıkları tahribat dolayısıyla pek çok kabir tabib, müftü, hattat, asker ayırımı gözetilmeksizin kırılmakta ve bu tahribden şairlerimizde paylarını almaktadırlar.

Osmanlı şairlerinin mezar taşları hakkında tezkirelerimizde pek fazla bilgi bulunmaz. Genellikle bir tezkirede yeralan ölüm tarihi doğru veya yanlış olduğuna bakılmaksızın diğer tezkirelerde tekrarlanmıştır. Bu yüzden tezkirelerdeki ölüm tarihleri genellikle birbirini tekrarlar. Bazı tezkireler ise şair ler hayatta iken yazıldığı için ölümleri ve kabirleri hakkında bilgi bulunmaz. Bu gibi tezkirelerden sonraki tezkireler ise vefat tarihini yanlış olarak bildirmektedirler. Biyografi kitaplarımızın az oluşu sebebiyle şairliğini kitabesinden öğrendiğimiz kimselerde vardır. Bu kişiler hakkında tezkirelerde bir kayda rastlanılmamaktadır.

İstanbul mezarlıklarındaki şair kabirleri şüphesiz bu kadar az değildir. Fakat mezarlık tahribatının güçlü oluşu, kitabelerde şairlerin bu özelliklerinin belirtilmeyişi, mezarlıkların çok geniş alanlara yayılması gibi sebeplerle bulunabilenler bu çalışmada kullanılmıştır.

Temennimiz İstanbul mezarlıklarında kırılmadan duran kabirlerin korunması ve tesbit edilen bu sayıya yeni şair taşlarının eklenmesidir.

Kitabe: 1

NECATİ BEG
914 (=1509)

1. Hüve'l-Bâkî
2. 15. ASIR DİVAN EDEBİ-
3. YATI ŞAİRLERİNDEN
4. NECATİ BEYİN KABRİDİR.
5. ÖLÜM TARİHİ
6. 27 MART 1509 M.
7. 25 ZİLKADE 914 H.
8. Nakl-i Necâti 'âleme târih olmağın
9. Târihini Sehî didi gitdi Necâtî hay
10. Bir seng-dil firâkına ölen Necâtî'nüñ
11. Billâhi mermer ile yapasuz mezarını.
12. Rûhuna el-Fâtîha

Kitabenin bulunduğu yer: Bu kitabenin alındığı mezar taşı, günümüzde Unkapanı, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı binaları arasında kalan ve şimdi yıkılmış bulunan Voynuk Şüca Mescidi Haziresi karşısındaki açık türbededir.

Necati Bey edebiyatımızın zirvelerinden biridir. Bu konuda merhum Ali Nihat Tarlan ve merhum Mehmed Çavuşoğlu inceleme ve yayınlarda bulunmuşlardır. Necati Bey'in ölüm tarihini Tarlan ve Çavuşoğlu tezkirelerdeki tarihlere atfen tekrarlamaktadırlar. Divanını yayınlayan Tarlan, çalışmasının önsöz ve giriş kısmında Necati Bey hakkında bütün tezkire kayıtlarını ve tafsilatlı hayat hikayesini verir.¹ Merhum Çavuşoğlu ise, divanın tahlilinde Necati Bey'in sanatını şiirdeki üstadlığını gözlerimizin önüne serer.²

Yan sayfadaki resimden de anlaşılacağı gibi, Necati Bey'in ilk mezar taşı evvelce kaybolmuştur. Daha sonra resimde görülen bu mermer taş yaptırılarak, yakınında olduğu bilinen Katip Çelebinin taşıyla birlikte yeniden düzenlenmiştir.

¹Necati Beg Divanı. yayına haz. Ali Nihat Tarlan. İstanbul, MEB yayınları, 1963.

²Mehmed Çavuşoğlu, Necati Bey Divanının Tahlili. İstanbul, MEB yayınları, 1971.

Kitabe: 2

ŞEMSEDDİN AHMED BİN KEMAL PAŞA
940 (=1534)

1. Allah
2. Ahmed
3. Haza ka[br]

Kitabenin bulunduğu yer: Bu kitabe Edirnekapı'dan Şehitliğe giden cadde üzerinde, Eski Münzevi Kışla yolunun sonunda, Emir Buhari Tekkesi civarındadır.

Şairin asıl adı Ahmed, lakabı Şemseddin, "Ünvanı Müfti's Sakaleyn"dir. İbn-i Kemal olarak da yâd edilen Şemseddin Ahmed, Fatih devri ricalinden Kemâl Paşa'nın torunudur. Doğum yeri ihtilaflıdır. Önce asker olan İbn-i Kemâl, daha sonra Edirne'deki Taşlık Medresesine girdi. Müeyyed-zâde'nin yardımı ile hem Taşlık Medresesi Müderrisliğine ve Tarih-nüvisliğe tayin edildi. Mesleğinde yükselerek Anadolu kazaskerliğine ulaştı ve Yavuz Sultan Selim'in Musahibliğinde bulundu. Kendisini çekemeyenlerin etkisiyle azl edildi. 932 (1525/26) yılında Zenbilli Ali Efendinin ölümüyle boşalan Şeyhülislamlığa getirildi. Sekiz sene bu görevde bulundu. 2 Şevval 940 (16 Nisan 1534)'da İstanbul'da öldü.

Kaynakların büyük çoğunluğu İbn Kemal'in 940'da öldüğünü kaydederler. Yalnız Aşık Çelebi bu tarihi 2 Şevval 941 olarak gösterir. Buna bağlı olarak, H. Vehbi, "Meşahir-i İslâm," ve Mustafa "Âlî, Künhü'l-ahbâr" isimli eserlerinde ölüm tarihini 941 olarak gösterirler.¹

Hüseyin Ayvansarayî ise, "941 Şevval'inin ikinci günü dâr-ı bekâ'ya rihlet etmekle Edirnekapısı haricinde Mahmud Çelebi zaviyesi haziresinde defin-i hâk-i pâk olub şakirdanından Mısır kadısı Mehmed Bey etrafına taşdan parmaklık ve sed" yaptırılmış olduğunu belirtmektedir.² Aynı şekilde, 940 tarihini vefat tarihi olarak kabul eden kaynaklardan Mecdi Efendi de ünlü eserinde Kemal Paşa-zâde hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Hicret-i Nebeviyyeden dokuz yüz kırk senesinin mâh-ı Şevvalinin ikinci günü kemali zevale münkalib olub ma'rib-i ufule ra'ci olduğunda haric-i Kostantiniyye'de Mahmud Çelebi merhûmun zaviyesine defn olundu. Ol asr'da zamir-i münir-i hurşid tenvire kadir olan ba'zı erbâb-ı nâzm bu târihi didi:

(Târih)

Şems-i burc-i kemâl û çerh-i 'ulûm

Gitdi 'ukbâya rahmet ide gafûr

Cennet-i 'adn ola makâmı anın

¹İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman VII Defter*, haz. Şerafettin Turan, Ankara, TTK, 1957. s. XV.

²Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikat ül-Cevâmi*, İstanbul, 1281 (1864). Cilt I, s. 180.

Gitdi 'ukbâya rahmet ide gafûr
 Cennet-i 'adn ola makâmı anın
 'Abd-i gilmân ola günizin hur
 Geldi ilhâm-ı Hak'la târih
 Kabr-i Ahmed müdâm ola pür-nûr.”¹

Mecdi Efendi'den başka, "Devhâtü'l Meşâyih," "Ayine-i Zürefâ," "Osmânî Müellifleri," "İlmiye Salnâmesi" gibi temel kaynakların tümü de H 940 (1534) yılını esas ölüm tarihi olarak kabul etmektedirler.²

İbn-i Kemal'in haziresi 1970'li yıllara kadar Edirnekapı mezarlığı içerisinde müstakil bir sofa şeklinde duruyordu. Bu yıllarda yapılmakta olan Boğaziçi Köprüsü ve çevre yolları inşaatı dolayısıyla önünden bir ana cadde geçirildi. Bu esnada o civarda bulunan diğer alim ve şairlerin mezarları da kırıldı ve maalesef yok oldu. Aynı günlerde İbn-i Kemal'in haziresi de kaldırılmak istendiyse de Fazıl İsmail Ayanoğlu, Ekrem Hakkı Ayverdi gibi kişilerin mücadelesi sonucu planlanan cadde bir iki metre yandan geçirilmek suretiyle hazire yok edilmekten kurtuldu. Daha sonra Ekrem Hakkı Ayverdi bu konuda yazdığı bir yazıda hazireyi şöyle tasvir etmektedir:

“İbn-i Kemâl'in haziresi, Edirnekapısı mezarlığının içinden Ayvansaray'a inen caddeden Münzevî semtine ayrılan dar yolda epeyce yüksek, kesme taşlarla yapılmış bir sofa üzerindeydi; 1959'daki resmi, vaziyeti açıkça gösterir. Hazire aşağı yukarı 6,75 x 5,75 m. ebadındadır. Her yüzde dörder ayak vardır, araları köfeki cidarlarla çevrilmiştir, kapısı şimâl-i garbî köşesindedir. İçeride üç kabir bulunmaktadır. İkisinin kime ait olduğu anlaşılamıyor, birinde yalnız İsm-i Celâl ve İsm-i Nebi yazısı vardır. Diğeri kırılıp yere kapandığı için yazı olup olmadığı belli değildir. 1,65 x 0,70 m. ebâdında iri bir dikme olan İbn-i Kemâl kabrinin baş taşı iç yüzünde, İsm-i Celâl ve yanında bir ay resmi, altında (Ahmed Kemâl), daha altında, Rifâî tacına benzer bir çerçeve içinde (Haza kabrû Müftiyyü's Sakaleyn) ibareleri vardır. Bu taşın arka yüzünde aşınmış, okunamaz hale gelmiş iki satır ve en nihayet (Ettehiyyatü) yazısı görülüyor.”³

Ayverdi'nin yazısında da belirtildiği gibi, İbn-i Kemâl'in mezartaşı büyük boyda, Köfeki denilen bir taştandır. Bu taş cinsi Fetihden sonra bilhassa şehit taşları için kullanılmıştır. Köfeki

¹Mecdi Efendi, *Şakayık-ı Numaniyye Tercümesi*, İstanbul, 1269 (1853). s. 385.

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1947. Cilt I, s. 104 ; *İlmiye Salnamesi*, [yay hazırlayan Ebü'lulâ Mardin], İstanbul, 1334 (1916). s. 346 ; Ahmet Rifat bin İsmail, *Devhat-ül Meşayih Ma'zeyl*, İstanbul, tarihsiz. s. 110 ; Cemaleddin, *Ayine-i Zürefa*, yayına hazırlayan Ahmed Cevdet, İstanbul, 1314 (1896). s. 20 ; Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 223.

³Ekrem Hakkı Ayverdi, "Müftiyy'üs - Sakaleyn," *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Cilt 4, Sayı 3, Temmuz 1975. s. 25.

taşının bir diğer özelliği de rüzgar ve yağmur gibi tabiat olaylarının tesiri ile aşınmasıdır. Bu sebepten günümüzde İbn-i Kemâl'in taşında sadece yukarıda yazdığımız kısımlar okunabilmektedir. Tarihçiliği her zaman daha ön planda olan İbn-i Kemâl'in divanı, "Kitabhane-i İkdâm Âsâr-ı eslâf" serisinden 1313 (1895) yılında İstanbul'da basılmıştır.¹

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt II, s. 855.

Kitabe: 3

EBÛ'L FAZL MEHEMMED
961 (=1553)

1. Hâzâ şâhibü 'l hayrât ve 'l-âsenât
2. el-merhûm ve 'l mağfûrun leh
3. Ebû'l Fazl Mehemmed Efendi'niñ
4. rûhi-y-çün el-Fâtîha
5. sene 961

Kitabenin bulunduğu yer: Tophane semtinde, Kılıç 'Alî Paşa Câmisi haziresinde bulunmaktadır.

Sehi Bey tezkiresini kaleme aldığı yıllarda hayatta olan Ebû'l Fazl Mehmed Efendi'nin ölümü hakkında kaynaklar çeşitli tarihler ileri sürmektedirler.¹ Örneğin Ayvansarayî bu konuda, "Kabri câmi'-i mezbûrun pîşgâhında şehraha nâzırdır. Seng-i mezârında târîh-i vefâtı mestûr değildir lâkin Âlî Mustafâ Efendi merhûm (Fazlı öldü. 971) lafzı târîh-i vefâtıdır deyü beyân" edildiğini ileri sürmektedir.² 'Atâî ise şairin H 982'de Şam'da öldüğünü belirtmektedir.³ Bursa'lı Mehmed Tâhir ise yukarıda özetlediğimiz görüşleri tekrarlamakta, fakat bunların dışında şairin ölüm yeri ve tarihi konusunda yeni bir görüş ileri sürmemektedir.⁴ Mezartaşı kitabesinde ise görüldüğü gibi Ebû'l Fazl Mehmed Efendi'nin ölüm tarihi gayet net olarak yazılıdır. Kitabenin beşinci satırında 961 tarihi gözükmektedir.

Ayvansarayî'nin, Âlî Mustafa Efendi'den naklen zikrettiği tarih ebced hesabının belirleme usullerine göre "Fazlı öldi" değil; "Fazl öldi" olmalıdır. Ancak bu şekilde ve doğru olarak okunduğunda, şairin kitabesinde bulunan 961 tarihi ortaya çıkar. Tabiatıyla, bu okuma yöntemi hem kitabeye hem de şairin adına uygundur. Bizce yanlış okumaların kökeninde şairin "Fazlı" olan mahlâsı ile kendi ismi olan (Ebû'l Fazl Mehmed) karıştırılması yatmaktadır.

¹Sehi Beg, *Heşt Bihişt - Sehi Beg Tezkiresi*, yayınlayan Günay Kut, Sources of Oriental Languages and Literatures, No. 5, Harvard Üniversitesi, 1978. s. 134.

²Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikat ül-Cevâmi*, İstanbul, 1281 (1864). Cilt II, s. 65.

³Nevizâde Atâî, *Zeyl-i Şakayık*, İstanbul, 1268 (1852). s. 188

⁴Mehmed Tahir (Bursalı), *a.g.e.*, Cilt III, s. 8.

Kitabe: 4**BÂKÎ
1008 (=1600)****Kitabe A:**

1. Hüve'l-Hâllâkü'l-Bâki
2. 'Ulemâdan ve Sultân-ı şu'ârâdan
3. merhûm 'Abdü'l-Bâki Efendi'nin
4. rûhıyçün Fâtîha sene 1062

Kitabe B:

1. Hüve'l-Hâllâkü'l-Bâki
2. 'Ulemâdan ve Sultân-ı şu'ârâdan merhûm
3. ve mağfûr 'Abdü'l-Bâki Efendi'nin
4. rûhıyçün sene 1062 Fâtîha

Kitabenin bulunduğu yer: Bâkî'nin mezarı, Edirnekapısı'nda Münzevi kışla caddesinin başında Lâli-zâde Çeşmesi ve Namazgahı'nın bulunduğu yerin yanındadır.

Bâki Efendi divan şiirinin en büyük üstadlarından biridir. İstanbul'da doğmuştur. İlmiye sınıfına intisab edip müderris ve kadıklarda bulundu. Birçok kereler Anadolu kazaskerliği yaptı ve 1006'da üçüncü defa Rumeli kazaskeri oldu. İlmiye sınıfının en yüksek derecesi olan şeyhülislamlığa ulaşmadan 1008'de öldü.¹

Hemen her devirde şöhreti sebebiyle mezarı ziyaret edilen bir şair olmasına mezar yerinin herkesce bilinmesi ve görülmesine rağmen, diğer büyük şahsiyetlerin kabirlerinde olduğu gibi ihmâle uğramış ve günümüze Bâkî'ye yakışmayacak bir durumda intikal etmiştir. Hüseyin Ayvansarayî, ünlü eserinde Bâkî'nin bânisi olduğu mescidi anlatırken mezarı hakkında da şu bilgileri verir:

“...merkadi Edirnekapısı haricinde Lâli Efendi Çeşmesi kurbinde idüğü malûm-ı ehl-i zerafetdir. Seng-i mezarında olan tarih Hadî-i Bağdâdî'ninkidir, 'Bâkî Efendi gitdi 'ukbâya bin sekizde.:1008 ...”²

Bursalı Mehmet Tahir ise Osmanlı Müellifleri isimli ünlü eserinde, Bâkî'nin ölümünden sonra çeşitli divan şairlerinin ölüm tarihini belirtmek üzere düşürdükleri tarihleri sıralamakta ve mezar

¹Bâkî'nin hayatı hakkında bkz: Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul, 1944. Cilt I, s. 1697. Ayrıca, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1947. Cilt I, s. 189.

²Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *a.g.e.*, Cilt I, s. 61.

taşı hakkında şu bilgileri vermektedir:

"İntikâl eyledi Bâkî bu fenâ dünyâdan,
Fenâyâ verdi cismi kaldı Bâkî ismi 'alem'de,
Vay göçdi şu 'ârâ-yı selefîn Bâkîsi,
Oku rûh-ı Bâkî için Fâtiha, mısralarının natuk olduğu (1008) tarihinde olub
medfeni İstanbul'da Edirnekapusu haricinde Eyub'e giden caddenin sol
cihetinde yol kenarındadır. Seng-i mezarında muharrer ibare, 'Ulemâdan
Sultân-ı şu 'ârâdan merhûm ve mağfûr 'Abdü'l-Bâkî Efendi'nin rûhıyçün
Fâtiha"¹

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere kabri ve mezartaşı herkeze bilinen Bâkî'nin ilk kitabesi ya sonradan kırılmış yada zamanında hiç dikilmemiştir. Günümüzde Bâkî Efendinin mezarında duran ve yan sayfada fotoğraflarını verdiklerimiz kitabelerin birincisi (Kitabe: A) Bâkî'nin ölümünden 54 yıl sonra yazılmıştır. İkinci kitabe (Kitabe: B) ise birincinin son yıllarda yenilenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. "Hadikât-ül Cevâmi" ve "Osmânî Müellifleri" gibi temel kaynakların bahsettikleri ilk taş herhalde kırılmış ve yok olmuştur.

Bâkî'nin şânına layık bir mezartaşının olmayışı İbrahim Hakkı Konyalı'nın dikkatini çekmiş ve "Bâkiye Mezar İsteriz " başlıklı bir makale neşretmiştir. Bu yazısında Konyalı şu bilgileri vermektedir:

"Şair Bâkî'nin mezarını yalnız adaşı bir fani aramış ve cesedini onun kabrine koydurmuş ve baş taşına da şöyle bir kitabe kazdırmıştır: 'Tokat Sancağı / muhasebeciliğinden / mütekaid Abdalbâki / Efendinin kabridir ruhuna fatiha / fi senet-i 1331 rebîül âhir.' Bâkinin perişan ifadeli taşındaki tarih rakkamlarını düzeltmek için birisi rakkamı kazıyarak yerine kurşunla başka bir rakkam dökmek istemiş. Fakat becerememiştir.

On üç sene evvel bir gazetede Bakinin mezarının ve mezar taşının yüzler kızartan halini yazmış, ilgililerin dikkat nazarlarını çekmiştim. O vakit Bayezid'deki İnkılâp Kütüphanesinin okuma salonunda İstanbul'un eski eser sevenleri büyük bir toplantı yapmışlardı. Vali Lütfü Kırdar, Şehir Mütahassısı Prost ve daha bir çok kimseler davet edilmişti. Beni de çağırmışlardı. Bu toplantıda Şair Bakiye layık bir mezar yaptırılması ve eski mezar kitabesinin Arap harfleriyle taşına kazdırılması ittifakla kabul edilmişti. Bu karar ne oldu bilmem, bildiğim bir şey varsa şairin mezarının ve taşının daha feci hale

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *a.g.e.*, Cilt II, s. 99.

gelmiş olduğudur.”¹

Konyalı bu makalesini 1950'li yıllarda yazıyordu. Bu tarihin üzerinden çok seneler geçmesine rağmen Bâkî'nin mezarı ve mezartaşı maalesef onarılamadı. Hatta o senelerde mezartaşları ile uğraşıp, onları tesbit edip, kitabelerini ortaya çıkarıp, onları koruyan ve bunu bir ilim bir meslek haline getiren insanlar da o mezarlar arasındaki yerlerini aldılar. Bâkî'nin taşı maalesef hala perişan, bakımsız ve şânına layık değildir.

¹İbrahim Hakkı Konyalı, "Bakî'ye mezar isteriz," *Tarih Hazinesi*, İstanbul, Sayı 15, 1951. s. 500.

Kitabe: 5

HAKANİ MEHMED

1015 (=1606)

1. Hüve'l-Bâki
2. Hilye-i Hâkânî nâzımı
3. meşhûr şâ'ir
4. Hâkânî Muhammed Beg
5. rûhıyçün Fâtîha
6. sene 1015

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'nde Hazirenin girişinde bulunmaktadır.

Hayatı hakkındaki bilgilerin karışıklığı mezar taşına da yansıyan Hâkânî Mehmed, "Hilye-i Hakani" isimli Peygamberi anlatan eseri ile meşhurdur.¹ Tezkire-i Rızâ isimli eserde Hâkânî Mehmed hakkında şu bilgilere rastlanmaktadır:

"Merhum Ayas Paşa ahfadından Mehmed Ağa'dır. Mirmirân olub hilye-i Resul-i Aleyhiveselleme nazm etmişdir. Müretteb divanı vardır. Bin on beş'de İstanbulda fevt oldu."²

Dönemin şairlerinden Faiz'in "Hâkânî Beg 'ukbâyâ göçdü" mısraı Hâkânî Mehmed'in vefatına düşürülmüş bir tarihtir. Ayvansarayî Hüseyin, ünlü eserinde Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'ni anlatırken Hâkânî Mehmed'in kabrinden şöyle bahsetmekte ve vefat tarihini vermektedir:

"İçinde Hilye sahibi Hâkânî Mehmed Beg medfundur ki Güzelce Rüstem Paşa'nın kerime zâdesi ve Sadr-ı azam Ayas Paşa'nın dahi akrabasıdır. İltifât-ı bekâ 1015 tarihinde vefât eylemiştir. Seng-i mezarında hatt yokdur."³

Mezartaşına önce "hilye-i Hâkânî hazretlerinin ruhu için" diye yanlış bir kitabe konulmuş bu taş daha sonra değiştirilerek bizim fotoğrafını verdiğimiz kitabe konulmuştur.

¹Hâkânî Mehmed'in hayatı hakkında bkz.: Faik Reşad, *Eslâf*, İstanbul, 1311 - 1312 (1893-1894). Cilt II, s. 12. Ayrıca, Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt II, s. 386

²Rıza, *Tezkire-i Rıza*, İstanbul, 1316 (1898). s. 33

³Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *a.g.e.*, Cilt I, s. 24.

Hâkânî Mehmed'in divanı basılmamıştır. İstanbul Kütüphanelerinde dört nüshası vardır.¹ Hâkânî Mehmed'in "Hilye-i Hâkânî" isimli eseri ise değişik şekillerde İstanbul'da dört kez basılmıştır.² Hâkânî Mehmed'in taşı günümüzde sağlam ve korunmalı olarak ayakta durmaktadır.

¹*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1947. Cilt II, s. 230.

²Seyfettin Özege, *a.g.e.*, Cilt II, s. 577.

Kitabe: 6

MEHMED ESA'D EFENDİ

1034 (=1624)

1. Lâilahe-illallah Muḥammeden Resûlullah.
2. Eyleye Esa'd Efendi 'adni Cennet-mekân.
3. sene 1034

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan Hoca semtinde Sa'dettin Efendi Sıbyan Mektebi Haziresinde bulunmaktadır.

Mehmed Esa'd Efendi ünlü Osmanlı tarihçisi, "Tâc-üt Tevarih" yazarı, Hoca Sa'dettin Efendi'nin ikinci oğludur. İlmiye sınıfına intisab ettikten sonra, Müderris derecesine yükselip 1007'de İstanbul kadısı, 1011'de Anadolu kazaskeri, 1017'de ise Rumeli kazaskeri oldu. 1024'de Hacdâ gelince Şeyülislâm oldu.ve 1031 yılında inziva'ya çekildi. Mehmed Süreyyâ Bey Mehmed Esa'd Efendi hakkında şu bilgileri vermektedir:

"...1032 Zilhiccesinde sâniyen Şeyhülislam oldu.1 034 Şa'banının on dördünde irtihâl eyledi. Eyub'de pederi yanında medfûndur."¹

Mehmed Esa'd Efendi hakkında İlmiye Salnâmesi'nde şu bilgilere rastlamaktayız:

"...Guşe-i uzleti ihtiyâr etdi. (1031) Bir sene sonra tekrar makam-ı meşihatı ihrâz eyledi ise de ömrü vefâ etmedi. Medfeni pederi Hoca Sa'deddin Efendi yanındadır. Gayet cömert bir Şeyhülislâm idi. Fart-ı adalet ve istikâmeti meşhurdur. Müretteb divanı vardır. Müddet-i fetvâsı sekiz sene altı aydır."²

Kınalı-zâde Hasan Çelebi, ünlü Tezkiresini kaleme aldığı yıllarda hayatta olan Mehmed Esa'd Efendi için övgülerle dolu, fakat bilgi açısından son derece kısıtlı bir bölüm yazmıştır.³ Rızâ ise, "Tezkire-i Rıza" isimli eserinde Mehmed Esa'd Efendi'den şöyle bahsetmektedir:

"Merhûm ve magfûrunleh Sultan Murad Han Hazretlerinin hocası Sa'deddin Efendi'nin ferzend-i fazilet-mendleridir. Hakka ki bir fazl-ı yegâne ve bir 'alim-i ferzenadır ki hurşid-i hayal seyd ve sa'dedin efkâr-refiki yanında

¹Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, Cilt I, s. 330

²*İlmiye Salnamesi*, [yay hazırlayan Ebü'lulâ Mardin], İstanbul, 1334 (1916). s. 437

³Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-şuara*, Ankara, TTK yay, 1979. s. 154-158

zerre-i kemterindir. Tekmil-i arz-ı ulemâ iden mansıb-ı Şeyhüislamı zât-ı sûtûde hisâlleri ile müşerref olmuştur. Bin yirmi dokuz'da İstanbul'da civar-ı Hayy-ı kadir'de câyegîr olmuştur.”¹

Mehmed Esa'd Efendi divanına ait herhangi bir kayıt yoktur. Mezarı Eyub Sultan'da bakımlı bir hazire içindedir. Kendinin ve babasının taşları üstüvâne denilen mermerden, iri, yuvarlak sütun şeklindedir. Büyüklük açısından şair mezarları arasında en büyük taşlardandır denilebilir. Mezar üstü açıktır ve mermer lahit şeklindedir.

¹Rıza, *Tezkire-i Rıza*, İstanbul, 1316 (1898). s. 10 - 11.

Kitabe: 7**HÂFİZ AHMED PAŞA****1041 (=1631)**

1. Sene 1041
2. Merhûm Gâzi Şehid Vezir-i â'zam
3. Hâfız Ahmed Paşa rûhiyçün Fâtîha okuyana Allâh rahmet eyleye

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe, Üsküdar Karacaahmet mezarlığı civarında İnadiye'den Karacaahmet Sultan türbesine giden cadde üzerindedir.

Hâfız mahlası ile şiirler söyleyen Hâfız Ahmed Paşa'nın ölüm tarihi için bütün tezkireler ve diğer kaynaklar aynı bilgiyi vermektedirler. Rızâ bu konuda şu bilgileri vermektedir:

“Vüzerâ-yı â'zamdân Hâfız Ahmed Paşadır. Selâtin-i kirâm-la câlis devr-i Murâdî'de bin kırk bir senesinde kûl tâifesi hücum idüp vezir-i â'zam iken hançer üşürüb pârelemişlerdir.”¹

İsmail Belîğ ise tezkiresinde, “Vüzerâdan.Bin kırk bir senesinde Bağdat seferinde maktûlen dîdeden nihân oldu.” şeklinde bilgi vermektedir.² Tarihçi Mustafa Nâ'imâ ise, Paşa'nın ölümünü, 1041 yılı vekayiinden bahsederken genişçe anlatmakta ve Hâfız Ahmed Paşa'nın Üsküdar'a gömülmeyi padişaha vasiyet ettiğini belirtilmektedir.³ Mehmed Süreyyâ Bey'de aynı bilgileri tekrarlamaktadır.⁴

¹ a.g.e., s. 29

²İsmail Belîğ, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübde'ti'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 84

³Mustafa Naimâ, *Tarih-i Naimâ*, İstanbul, 1281-1283 (1864-1866). cilt III, s.89.

⁴Mehmed Süreyya, a.g.e., Cilt II, s. 98

सिद्धिस्तु नमो भगवते वासुदेवाय

विष्णुसहस्रनाम स्तोत्रम्

Kitabe: 8

İSMA'İL ANKARAVİ.
1041 (=1631/32)

1. Râh-ı Mevlânâda ey Gâlib budur şeyhü's-şuyûh
2. Hâzret-i şârih Rûsuhî kıdvet-i ehl-i rûsûh
3. Ketebehû el-fakir Selim Recâi el-ma'rûf bi-Ğanî Dede.
4. sene 1227

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe, Beyoğlu / Tünel'de bulunan Galata Mevlevihanesi Hamuşânındadır.

Şarih-i Mesnevi olarak tanınan İsmail Dede Ankaralı'dır. Mevlevi şairlerinin ve şeyhlerinin en büyüklerindendir. Çok eser veren kıymetli bir müellifdir. Bursalı Mehmet Tahir, hayat hikayesini ve eserlerini tafsilatlı bir şekilde anlattıktan sonra, "Rihletleri (Hitâm) kelimesinin delaleti olan 1041'de, kabri 'alileri Galata Mevlevihanesi'ndedir. Şiirlerinde Rûsuhi" mahlasını kullandıklarını belirtiyor.¹ Mehmet Tahir diğer eseri olan "Meşâyih-i Osmâniye'den Sekiz Zâtın Teracüm-i Ahvali" isimli çalışmasında ise, İsmail Ankaravi'nin divanı dahil olmak üzere 22 eserini sıralamaktadır:

"Eş'ar-ı 'arifanelerindeki mahlasları (Rûsuhi) dir ki Şeyh Gâlib merhûm'un
Râh-ı Mevlânâda ey Gâlib budur şeyhü's-şuyûh
Hazret-i şarih Rûsuhî kıdvet-i ehl-i rûsûh
beyt-i ma'rufı da bunu müş'irdir."²

Ali Enver ise "Semahane-i Edeb" isimli eserinde İsmail Ankaravi'den bahsederken "Cevri, Vecdi gibi dahiler hep Hazret-i şarih'in halka-i tedris-i aşıkânelerinde feyziyab olmuşlardır. Bin kırk bir tarihinde itmâm-ı şerh-i hayat ile 'azim-i cenab-ı 'aliyat" olduklarını belirtir.³ Ayvansarayî Hafız Hüseyin de Galata Mevlevihanesi'ni yazarken İsmail Ankaravi'den şöyle bahseder:

"...Şarih-i Mesnevi İsmail Dede Efendi geldikde Abdi Dede azl olunub

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 25

²Mehmed Tahir (Bursalı), *"Meşâyih-i Osmâniye'den Sekiz Zâtın Teracüm-i Ahvali"*, İstanbul, 1318 (1900). s. 26

³Ali Enver, "Semahane-i Edeb," İstanbul, 1309 (1892). s. 83

İsma‘il Dede Efendi şeyh oldu. Bunun üzerine yukarıda zikr olunduğu vechile mezbur Abdi Dede Efendi Kasım Paşa Dergâhını bina etmişlerdir. İsma‘il Dede Efendi 1041 tarihinde vefat etmiştir Tarih-i vefatı 'Soyundı cami'in ruşen çerağı.' Dergâh-ı mezburede medfundur."¹

İsmail Ankaravî'nin mezartaşı yoktur, sadece türbesi mevcuttur. Galata Mevlevihanesi'nin çilehanesinin yanında merdivenle inilen bir mahallededir. Sandukasının önünde ayrıca bir kitabe bulunmaktadır. Bu kitabede şunlar yazılıdır:

"Tarih-i Mevleviyye'nin mukteda-yı ser-bülendi ve taife-i sıddıkiyye'nin veli-i fezâilmendi Şarih-i Mesnevi Şeyh İsma‘il Ankaravî Kuddise sırrahü'l 'âlî vefatları 1041"

Bizden önce bu kitabeyi yayınlayan Can Kerametli bu kitabeleri pek yanlış şekillerde neşr etmiştir. Kitabeyi yazan hattat olan Gani Dede'yi kitabedeki beytin şairi zannedip, bu dizelerin "Selim Recai el-maruf Bigani Dede'ye ait" olduğunu iddia etmektedir.² Halbuki yukarıda birinci satırda açık olarak görüldüğü gibi bu beyti söyleyen şair ünlü Şeyh Galip Dede'dir.

¹Hafız Hüseyin Ayvansarayı, *a.g.e.*, Cilt II, s. 43.

²Can Kerametli, *Galata Mevlevihanesi*, İstanbul, TTOK yayını, 1977. s. 29 - 30

Kitabe: 9

TIFLİ
1070 (=1659)

1. Hüve'l-Hayy ü'l-Bâki
2. O üstad-ı yegâne şeyh-i fen Tıfliniñ ey mevlâ
3. Du'asın ziver-i leh-i zebân-ı hâs ü 'âm eyle
4. Bu hâristan-ı dünyâdan göçüp 'azm etdi uqbâyâ
5. Meyân-ı cennet-i 'adni aña câ-yı hırâm eyle
6. Recâ ile cenâb-ı Hakk'a Nazmi fevtine târih
7. Dedim gehvâre-i cennetde Tıflîye makâm eyle
8. Sene 1070

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Silivrikapı Mezarlığında Seyyit Nizam Camii'ne giden cadde üzerinde bulunmaktadır.

Divan Edebiyatının üstadlarından kabul edilebilecek şairlerden birisi olan Ahmed Tıflî Trabzonlu'dur. Evkaf ve gümrükten tahsisat alarak yaşayan Tıflî için Sâfâyî şunları söylemektedir:

“Ol asrın şuarâ-yı zevil ihtiramından al el husus Şehnâme hânlıkta ve sergüzeşt naklinde bî nazir-i ruzigâr ve meddâh-ı şirinkâr ve meclis-i meydân-ı belâgatta pehlevan-ı zürkârdır.”¹

Tezkire-i Rıza'da ise Ahmed Tıflî'den “İsmi Ahmed Çelebi'dir. Tâze gû olub şu'âra-yı zevi'l itibarın füsahâsından ve erbâb-ı ma'arifin beligâsından sahib-i ihtira şâ'ir ve akrânı nadirdir” şeklinde bahsedilmektedir.² Sâlim ise ünlü Tezkiresi'nde Tıflî'yi ayrıca ele almamakla birlikte, Kırımı Mehmed Efendi'nin biyografisini yazarken “Tıflî merhum kadar sergüzeşt söyler bir ehl-i tâb'u mârifetperver idi” şeklinde bahsetmektedir.³

Melamilerden olduğu şiirlerinden anlaşılan Tıflî 1070 (1659)'de ölmüştür. Sâfâyî, şairin 1074'de öldüğünü iddia etmektedir. Fakat “Sicill-i Osmâni”de verilen ölüm tarihi doğru olup, 1070 (1659) şairin mezartaşı ile uyum halindedir.⁴

Tıflî'nin mezartaşı günümüzdeki taş kıyımından kurtulmuş olup hâlen bakımlı ve sağlam

¹*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1947. Cilt II, s. 405

²Rıza, *Tezkire-i Rıza*, İstanbul, 1316 (1898). s. 63

³Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 239

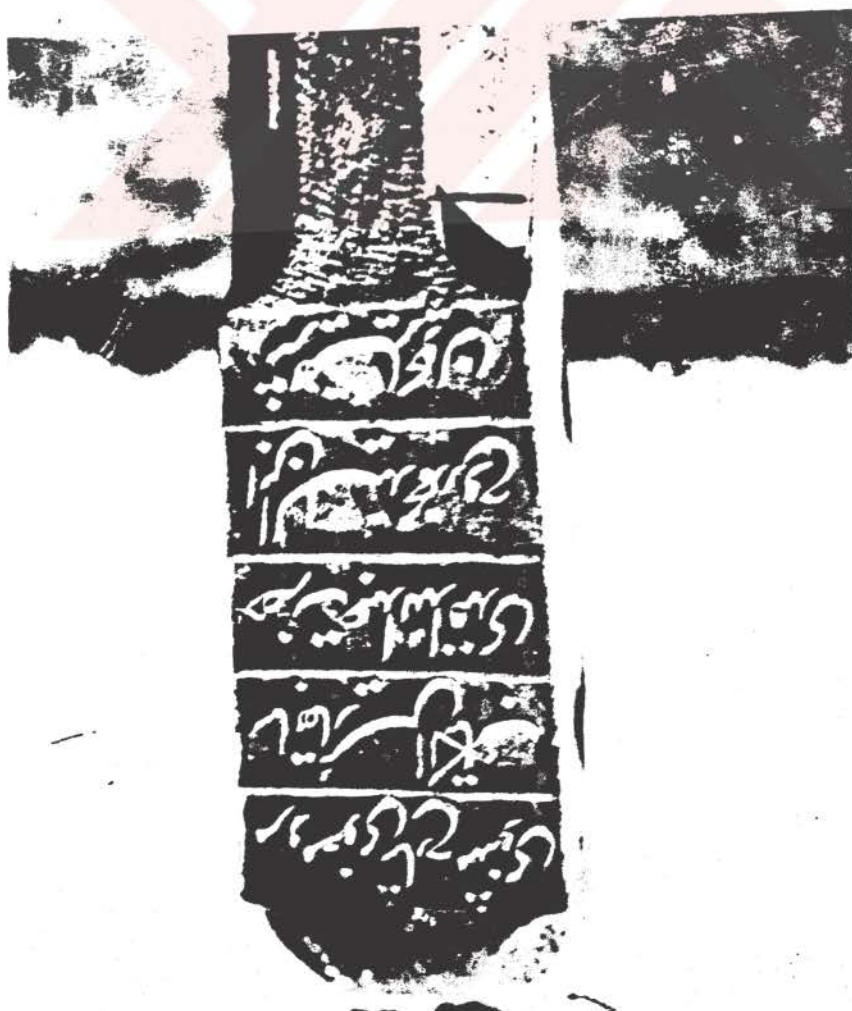
⁴Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, Cilt III, s. 252

bir halde durmaktadır. Kitabesinin kopyasını ilk defa merhum Abdülbaki Gölpınarlı tarafından çıkarılmıştır.¹ Tıflî'nin divanı basılmamıştır. Yazma nüshalarından on tanesinin çeşitli İstanbul kütüphanelerinde varlığı tesbit edilmiştir.²

¹Abdlbaki Gölpınarlı, Melâmilik ve Melâmiler, İstanbul, 1931. s. 132

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, a.g.e., s. 405

Kitabe: 10.**SARI 'ABDULLAH
1071 (=1660)***Kitabe A:*

1. Merd-i ma'nevî şâ'rih-i Meşnevî
2. sâbıkâ Re'isü'l-küttâb
3. Hâzret-i 'Abdullah Efendi
4. ibn es-Seyyid Mehemmed rûh-ı
5. şerîfleriyçün

Kitabe B

1. Cemî'-i ehl-i îmân
2. ervâhıyçün
3. rızâ-yı Allah için
4. el-Fâtîha
5. sene 1071 fi Şafer 23

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı Maltepe mezarlığında bulunmaktadır.

Melami ricalinin büyüklerinden olan Sarı Abdullah'ın vefatı hakkında kaynaklar 1071 (1660) tarihini göstermektedir. Na'ili-i Kadim Sarı Abdullah'ın vefatı için şu aşağıdaki beyti söyleyerek 1071 (1660) tarihi düşürmüştür:

“Vakt-i rihletde dedüm Na'iliya târihin
Zâyir-i 'adn ola ruhi Sarı 'Abdullahun”¹

Sarı Abdullah'ın geniş biyografisini Abdülbaki Gölpınarlı'nın “Melâmilik ve Melâmiler” eserinde ve Bursalı Mehmed Tahir'in "Osmanlı Müellifleri" isimli eserlerinde bulmak mümkündür.² Abdülbaki Gölpınarlı Sarı Abdullahın şairliği hakkında şunları söyler:

“Sarı Abdullah E.nin tabiat-ı şi'riyesi de vardır. Hâlet E. kütübhânesindeki kıymettar mecmuada üç kasidesi bir de Hüsami'nin gazeline yazdığı tahmis mukayyettir. Kasidelerin biri tasavvuf noktai nazarından çok kıymettardır.

¹Nail-i Kadim Divanı, yayına hazırlayan, Haluk İpekten, İstanbul, 1970. s. 496.

²Abdülbaki Gölpınarlı, a.g.e., s. 137 ve Mehmed Tahir (Bursalı), Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 100

105 beyit olan bu kaside, Şeyhi ekber Muhiddini Arabi hakkındadır.”¹

Sarı Abdullah’ın eserlerinden “Cevahir-i Bevahir-i Mesnevi” isimini verdiği Mesnevi şerhi, “Semeratü’l Fuâd” isimli Melâmilik alâkalı eserleri İstanbul’da basılmıştır.²

¹Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 139

²Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977. Cilt I, s. 352 ve cilt. IV. s. 1650 ve cilt. IV. s. 1550

Kitabe: 11

ŞEYH AHMED GAVSI

1109 (=1697)

1. Hüve'l-Hayy ü'l-meyyit
2. Berây-ı intikâl-i hazret-i Şeyh Ahmed Gavsî
3. Gavsî Dede ol bedrağa-i râh-ı hidâyet
4. Sâliklerini tekye-i gamda kodı bi keyf
5. Rûhını anıñ zâviye-i dâr-ı na'îme
6. İ'zâz ile Hâk da'vet edüp eyledi hemzeyf
7. Görünse nolâ berk-i hazân şuret-i münkir
8. Âyine-i pür cevher idi sînesi hûn-seyf
9. Gûş eyleyecek nîhletini ol Gavs-ı enâmın
10. Hâtif didi târihini fikr eyler iken tayf
11. Fikr itme ki dün kutb-ı cihân söyledi târih
12. Devrân kodı Ahmed Dede'süz tekyemizi hayf
13. 1109 Târih-i vefât Nemika el-fakir Mehemmed Rifât Târih-i tecdid 1275
Üsküdarî gûfirelehu

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Galata Mevlevihânesi hamûşanında bulunmaktadır.

Şairliğinin yanı sıra Galata Mevlevihanesi postnişinlerinden olan Şeyh Ahmed Gavsî, Yazıcı-zâde Ahmed Bican'ın soyundandır. "Tezkire-i Sâlim"de Şeyh Ahmed Gavsî'nin ölüm tarihinden şöyle bahsedilmektedir:

"Şems-i ufk-ı kemâl sene **bin yüz dokuz** tarihinde irtihâl ve ol sâlin cemaziyü'levveliyesinin beşinci ceharşenbe günü afittâbın gurubuyla bile gurub eyleyüb intikâl eyledi." demektedir."¹

İsmail Belig ise "Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdeti'l-eş'ar" isimli ünlü eserinde Şeyh Ahmed Gavsî'nin ölüm tarihini farklı olarak vermektedir:

"İstanbuli Şeyh Ahmed Efendi Galata Mevlevi-hânesi şeyhi olup **bin yüz sekiz** senesinde 'azm-i zaviye-i bihişt itdi. Fevtine tarihdür:

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 499

Devrân kodı Ahmed Dede'süz tekyemüzi hayf"¹

Ali Enver ise 1109 tarihine sadık kalarak, eserinde Şeyh Ahmed Gavsi'nin ölüm tarihini ve mezar kitabesini şöyle vermektedir:

"... **Bin yüz dokuz** senesi 'arıza-i cüziyye ile veda'-ı 'alem-i fâni buyurdular irtihâline pek çok tevârih söylenmiş ise de bu tarih ser-i sandukalarında muharrerdir:

Fikr itmeki dûn kutb-ı cihan söyledi tarih

Devrân kodı Ahmed Dede'süz tekyemizi hayf."²

Bursalı Mehmed Tahir ise, şair hakkında şu biyografik bilgileri vermekte ve ölüm tarihini doğru olarak vermektedir:

"Mevleviyye fuzâlâ ve 'urefâsından bir zât olup (Gelibolu)'lu Yazıcı-zâde ailesindendir. İkmâl-i tahsil ve sülûkden sonra Galata Mevlevihanesi meşihatine ta'yin olundu. Nâyî Osmân Dede'nin kayınpederleridir. 'Devran kodı Ahmed Dede'süz tekyemizi hayf' mısra'ının delâleti olan **1109**'da irtihâl eyledi. Müretteb divanı ve 'aşıkâne eş'ârı vardır."³

Gavsi Dede'nin mezartaşı ilk önceleri tahta bir sandukanın baş kısmına dayalı mermer bir kitabe olarak tasarlanmış ve inşa edilmiştir. Zamanla ahşap yapının çökmesi sonucunda tahta sanduka ortadan kalkmış ve sadece resimde görülen üstü sanduka biçimindeki mermer kitabe kalmıştır. Mevlevihane'nin şu anda Divan Edebiyatı Müzesine tahvil edilmiş olması dolayısıyla sıkı bir şekilde korunmaktadır.

Gavsi Dede'nin divanı basılmamış olup, yazma nüshaları da tarafımızdan tesbit edilememiştir.

¹İsmail Belig, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 369

²Ali Enver, "Semahane-i Edeb," İstanbul, 1309 (1892). s. 181

³Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 137

Kitabe: 12

SÂBÎT BOSNAVÎ
1124 (=1712)

1. el-Fâtîha
2. Faḥr-ı efrâd-ı mevâlî-i 'izâm
3. Bosnavî Şâbit Efendi zü 'l-'âlâ
4. [el]-ḥak olmışdı 'ilâve faẓlınâ
5. Şi'r ü inşâ da aña ḥüsn-i edâ
6. [Zâ'ir]an-ı kabri der târihini
7. 'Adn-i zîbâ ola câyn Şâbitâ
8. sene 1124

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı Mezarlığında Sarı Abdullah Efendi'nin aile sofası'nın yanındadır.

Bosna'da doğan ve sonra İstanbul'a gelen Sâbit Bosnavî kısa sürede müderris olmuştur. Tekirdağ, Bosna, Konya, Diyarbakır gibi vilayetlerde kadılık yapmış ve 1124 (1712) yılında İstanbul'da ölmüştür.¹ Sâbit Bosnavî'nin ölümü üzerine Şâ'ir Yümni aşağıdaki mısraı düşürerek şairin ölüm tarihini 1124 olarak göstermiştir: "Sâbite adni izd eyliye câ"² Tezkire-i Sâlim'de de aynı tarih tekrarlanmakta ve "Bin yüz yirmi dört târihinde intikâl ve dehr-i bisebândan irtihâl eyledi." şeklinde bahsedilmektedir.³ "Beliğ Tezkiresi"nde ise, "Mevâlî-i kirâm zümresinden Öziçevî 'Alâüddin Efendi'dür. Bin yüz yigirmi dört senesinde mahkeme-i dârü'l-bekâda sâbit-kadem oldu." demektedir.⁴ Sâfâyî ise ünlü Tezkiresi'nde Sâbit Bosnavî'nin ölüm tarihini 1125 olarak kaydetmektedir ki bu tarih yukarıda vermiş olduğumuz kitabeye göre hatalıdır.⁵

¹Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, Cilt II, s. 61

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 598

³Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 192

⁴İsmail Belig, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 51

⁵Haluk İpekten ve diğerleri, *Tezkirelere göre Divan Edebiyatı isimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, Ankara, 1988. s. 400

Kitabe: 13

NÂBÎ
1124 (=1712)

1. Çûn rûh-ı kemîn Nâbî der lü'ce-i nûr âmed.
2. Ez tengi-i ten vârest der dâr-ı sürûr âmed
3. Taḥkîk şinâsân-ı ma'nâ-yı bi hûd-û gayb
4. Gûsûna Nâbî tarih yaz beḥuḫûr âmed
5. Merḥûm Nâbî Efendi rûḥıycün el-Fâtiḥa
6. sene 1124

Kitabenin bulunduğu yer: Karacaahmet Mezarlığı Miskinler Tekkesi civarı.

Divan şiirinin büyük üstadlarından sayılan Nâbî hakkında yazılmış eserler pek çoktur. Bu eserlerin en önemlilerinden birisi A. Sırrı Levend'in isimli çalışmasıdır.¹ Bu eserde Nâbî'nin hayatı ve eserleri üzerinde durulduktan sonra mezarı hakkında da bilgi verilir ve mezartaşı fotoğrafı yayınlanmıştır.

Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda Nâbî'nin vefatı hakkında bir tereddüt yoktur. Çünkü mezar taşında kazılı olan tarihi Nâbî'nin kendisinin ölmeden birkaç gün önce söylediği Sâfâyî Tezkiresi'nde belirtilmektedir:

"1124 târihinde ol bebgaa-yi nâtıka-i irfânın tutı-î rûh-ı revânı kafes-i tenden pervaz itmekle, fevtinden birkaç gün mukkaddem kendi bu tarihi didiği meşhurdur."²

Nâbî'nin Mezartaşı fotoğrafı ilk defa Sadettin Nüzhet [Ergun] tarafından yayınlanmıştır.³ Daha sonra, Agah Sırrı Levend yukarıda bahsedilen eserinde mezartaşı-resmini verir. İsmail Hakkı Behçetî'nin "Merakid-i Mutebere-i Üsküdar" isimli eserinde de aynı kitabe kaydedilmiştir.⁴ Yukarıda verilen kitabe, Nâbî'nin ilk olarak Bulak'da basılan divan'ında da kayıtlıdır. Mezartaşındaki kitabe taşçılar tarafından yanlış olarak kazılmıştır. Basılı divanda verilen metin en doğru metindir.⁵ Şairin mezartaşı günümüzde bakımlı olarak yerinde durmaktadır.

¹Agah Sırrı Levend, *Nâbî'nin Surnamesi*, İstanbul, 1944. s. 72

²a.g.e.

³Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1934. s. 11

⁴İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 36

⁵*Divan-ı Nâbî*, Bulak, 1257 (1841). s. 139

Kitabe: 14

KÂMÎ EDİRNEVÎ
1136 (=1724)

1. Hüve'l-Hayy
2. Nezir-ide bir Fâtîha cûyân olan târihini
3. Menzil-i Kâmî Efendi gülşen-i firdevs ola
4. sene 1136

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet'de, Karacaahmet Sultan Türbesi karşısında bulunmaktadır.

Edirne doğumlu olan Kâmî'nin asıl adı Mehmed'dir. Sâlim tezkiresini hazırladığı sırada¹ Mısır Kadısı olarak görev yapan Kâmî'nin ölüm tarihi hakkında kaynaklar görüş birliği içindedir.² Fatin ünlü tezkiresinde Kâmî'nin hayatını anlattıktan sonra vefatı hakkında şu bilgileri verir:

“Yüz otuz tarihinde Mısır-Kahire mevleviyetine vusul ile bin yüz otuz altı tarihinde Mekke-i Mükerreme pâye-i celilesini bilihraz Rumelihisar'ında kâin sahilhânesinde ârâmsaz-ı i'tiraz olmuş iken sene-i mezbure hilâlinde dâyen-i ecel kendüsüne şakkaz olmağla irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir.”³

Kâmî'nin divanı basılmamıştır. İstanbul kütüphanelerinde onbeş yazma nüshası tesbit edilmiştir.⁴ Edirne Selimiye Kütüphanesindeki bir nüshası da Günay Kut tarafından tanıtılmıştır⁵

Kâmî'nin önceleri Karacaahmet mezarlığı'nın orta kısmında bulunan mezarı, yol genişletilmesi ve Ankara anayolunun geçirilmesi sebebiyle yıkım ve kıyımdan kurtularak caddenin ön kısmına çıkmıştır. Günümüzde mezar taşı sağlam durmaktadır.

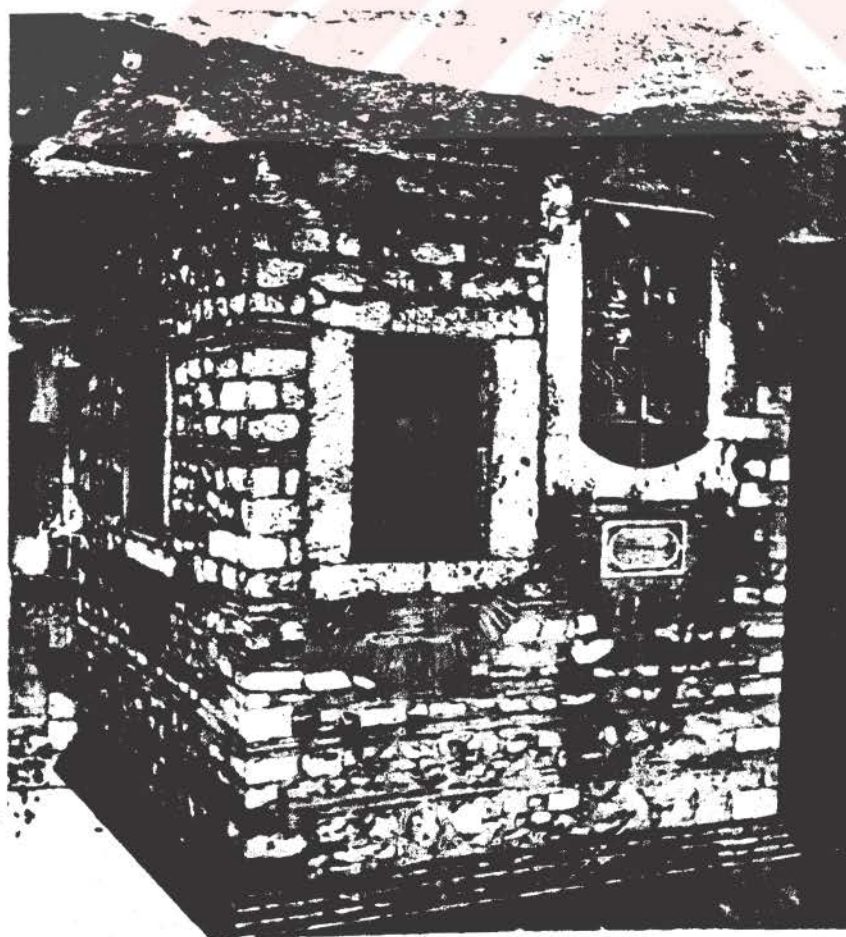
¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 573

²Hayatı hakkında bkz: Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II, s. 391 ve Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, Cilt IV, s. 73

³Davud Fatin, *Hatimetü'l-leş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 351

⁴*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 637

⁵Günay Kut, “Edirne-Selimiye kütüphanesindeki Türkçe yazmalar üzerine”, *Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Harvard Üniversitesi, 1979. cilt.3, s.262

Kitabe: 15

ÜNSİ HASAN
1136 (=1723/24)

1. Merkâd-i münevver Hazret-i
2. Hasan el-Ünsî kuddise sirruhü'l 'âlî
3. 1136

Kitabenin bulunduğu yer: Sirkeci, Salkımsöğüt mahallesinde Aydınoğlu Tekkesi haziresinde, müstakil bir türbe içindedir.

İstanbul Salkımsöğüt'te Aydınoğlu tekkesinin üçüncü şeyhi olan Hasan Ünsi, Karabaş Velî'nin halifesidir. Halvetî tarikâtının Şabaniyye koluna mensuptur.

Aydınoğlu tekkesi açık iken tekkeye devam edenlerden Baha Kahyaoğlu, "İstanbul Ansiklopedisi"nde yazmış olduğu "Aydınoğlu Dergahı" maddesinde tekkenin tahrihçesini tafsilatıyla anlatarak, Hasan Ünsi hakkında şu bilgileri vermektedir.:

"...İntizar odasının önünden sola doğru ilerleyince, sol tarafda, bu binanın içine yerleştirilmiş Hasan Ünsi Efendinin müstakil taş türbesi görülür, türbenin küçük demir kapusu yeşil yağlı boya ile sarı yaldıza boyanmıştır, üzerinde << Merkadi münevveri hazreti Hasanil Ünsi Kuddese sirrehülaziz 1136 >> kitabesi vardır.İçeriye bakan penceresi üzerinde de taalik hat ile şu levha asılmıştır:

Bildi ömrü târihin oldu Hasan gamden esen
 Bih niam darimüttakin evc zehi cayi hasen..."¹

Bursalı Mehmed Tâhir şairden "(1136)'da vefat iderek Bâb-ı 'âlî kurbinde (Salkımsöğüt)'de Aydınoğlu dergâhına defn olundu" diye bahseder.²

Günümüzde Aydınoğlu tekkesinden geriye sadece tekke mezarlığı, bahçe duvarları, arsası ve Hasan Ünsi'nin türbesi kalmıştır. Yukarıdaki alıntıda bildirilen iki kitabeden "Bildi ömrü târihin..." mısraiyle başlayanı mermer olarak duvara yapıştırılmış olduğundan dolayı - kolaylıkla yerinden sökülemediği için ! - yerinde durmaktadır. Tekkenin ahşab kısmı 1940'lı yıllarda yıkılmıştır.

Hasan Ünsi Efendi'nin Divan'ı halifesi İbrahim Hâs tarafından tertiplenmiştir. Tesbit

¹Baha Kahyaoğlu, "Aydınoğlu Dergahı" *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1960. cilt.3, s.1522

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 28

edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa kısmında 867 numaradadır.¹Hasan Ünsi Efendi'nin divanı basılmamıştır.

Kitabe: 16

SELİM EFENDİ.

1138 (=1725)

- 1 Hüve'l-Eâkı
2. Ser-firâz-ı mevâli Hâzret-i Selim Efendi kim
3. Nukûd-ı fazlı idi kâbil-i zi fehme sermâye
4. Olub fetvâ emini pâye-i Mekke ile Mükerrerem
5. 'Înâye kenz-i fazlından idi muhtac-ı fetvâye
6. Mülâzım oldı çün rûhı Dürri Hâkka dedim târih
7. İde Hâk şadr-ı Cennetde Selim-i kâmile pâye
8. fi sene 1138

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet mezarlığında, Selimiye Tekkesi Karşısında bulunmaktadır.

Din alimlerinden olan Selim efendi, Gölpazarî Hüseyin Efendi isimli bir zatın oğludur.

1129 (1716) Sefer ayında nişancı'lık görevine atanıp aynı yılın Zilhicce ayında azledildi, sonra Galata mollası oldu. 1138 (1725)'de fetva emini ve Mekke kadısı oldu. 1138 (1725) yılının Zilhicce ayının 11'inde vefat etti. Mehmed Süreyyâ Bey, Selim Efendi hakkında "Alim, fazıl, şa'ir, münşi, el-sine-i selâsede tekellüme kâdir idi. Sahib-i divan..."² olduğunu belirtmektedir, fakat mezarının Kanlıca'da olduğunu söyleyerek yanılmaktadır.

Mehmet Tahir Bey'de ünlü eseri Osmanlı Müellifleri'nde Selim Efendi için şunları yazar:

"...Fazıl ve tarihşinas bir zâttır. Bosna mollası Gölpazarî Hüseyin Efendi'nin mahdumu olup, fetva emini iken İstanbul'da vefat etdi. Üsküdar'da Karacaahmed civarında Kâimî efendi yanında medfûndur. Sâlim tezkiresinde ba'zı eş'arı görülmektedir."³

Beliğ ise, Selim Efendi hakkında "İsmi Mehmed. Fetva emini olup Galata kazasından ma'zul. Bin yüz otuz sekizde rahat-abâd-ı Bekâ'da cây-ı selâmet buldu." diyor.⁴ Tezkire-i Sâlim

¹İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 643

² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 56

³Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I, s. 69

⁴İsmail Belig, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara,

yazıldığı sırada hayatta olan Selim Efendi hakkında iltifat ve medhiyyelerde bulunan Sâlim, şairin gazellerinden örnekler verir ve kendisinden şöyle bahseder:

“...ol bekâ-i ‘ilm û ‘irfân olan Kütübhone-i Cedid’e mu‘allim ta‘yin buyrulub cümleden mümtaz ve bu iltifât-ı hümayûna sezâ-vâr buyrulup bu keremle ser-efrâz olub esnâ-yı tahrir-i tezkiremizde bu ikrâm ile mükerrerem bu latif-i amîm ile muhterem idiler. Hakka ki define-i ma‘rifet ve güncine-i fazilet olan vücud-ı âlileri yegâne-i zeman ve müşarûnbil-benân cümle-i hünerverândır.”¹

Selim Efendi’nin ölüm tarihi hakkında bütün kaynaklar birbirini teyid ve tekrar ederler. Mezarı Karacaahmet mezarlığı’nın caddeye bakan kenarında şair Kâmî ile yanyanadır. Selim Efendi’nin divanı basılmamıştır.

Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 206

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 360

Kitabe: 17

ÇORLULU-ZÂDE MEHMED ÇELEBİ
1139 (=1726)

1. Çorlulu-zâde Mehemmed Çelebi
2. Eyledi 'azm-i râh-ı dâr-ı selâm
3. Şi'r ü inşâda nazîri yoğidi
4. Nev-civân iken olup mir-i kelâm
5. Sohbeti cana safabağş idi hep
6. Aña dil-teşne idi hâşıyla 'âm
7. Yıkdı ol tâze nihali ahir
8. Tünd bâd-ı felek-i kahr encâm
9. Oldı târih -i muşanna' feyzî
10. Göçdi biñ ah ile kâzım-ı nâkâm
11. sene 1139

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan mezarlığındadır.

Çorlulu-zâde Mehmed Çelebi'nin hayatı hakkında tezkireler ve diğer kaynaklarda bir kayıt bulunamamıştır. Şair hakkında elimizde kitabedeki ifadeden başka bir bilgi yoktur. Mezartaşı bugün kırılmış, yokolmuştur. Yanda sunduğumuz fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoğlu Koleksiyonundan sağlanmıştır.

Kitabe: 18

NEDİM
1143 (=1730)

1. Nedim Aḥmed Efendi kârı tedris idi rûz-u şeb
2. 'Ulum içre kemâle ermiş idi ol şafî-meşreb
3. Hîrâb-ı İrci'î erdikde sem'ine deyüb lebbeyk
4. Koyub cân û cihânı kıldı kurb-i Bâri'yi maṭlab
5. Revâ ola düşerse fevtine işbu duâ târiḥ
6. Nedim ola nedim-i Şâh-ı ceyş-i enbiyâ ya Râb
7. sene 1143

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet, Tunusbağı mezarlığında annesi ile birlikte bir sofadadır.

Divan Edebiyatının mümtaz şahsiyetlerinden biri olan Nedim İstanbul'da doğmuştur. Zamanının alimlerinden, Ebe-zâde Abdullah Efendi tarafından imtihan edilmiş ve müderris olmuştur. 1138 (1725)'de Mahmud Paşa mahkemesine naip, 1139 (1727)'de Molla Kırımî Medresesine müderris tayin edilmiştir. Receb 1142 (1730)'de Mehmed 'Alim Efendi yerine sahn-ı seman medreselerinden birine, 1143 (1730) senesinde ise Sekban Ali Bey Medresesine müderris tayin edildi. Aynı yılın Rebiü'levvel ayının onbeşinci günü başlayan (28 Eylül 1730) Patrona isyanı sıralarında vefat etmiştir.

Râmiz, henüz basılmamış olan tezkiresinde Nedim'in ölümü hakkında şu bilgileri verir:

"Giriftar olduğu illet-i vâhimedden tahlis-i cân edemeyüb sene-i mezbure

Cumadelahirasında

Rahmetmedi kimesne anın ah û zâına

Âhir götürdü anı da miskin mezarına"¹

Râmiz yukarıdaki beyitten de anlaşılacağı gibi Nedim'in Karacaahmet Miskinler Tekkesi civarında gömülü olduğunu belirtir.

Ali Canip Yöntem'de Murat Molla kütüphanesinde bir mecmuadaki tereke kaydından 15 Rebiülevvel 1143 (28 Ekim 1730)'den önce öldüğünü tesbit etmiştir². Yani Nedim gerçekten Patrona isyanının en sıcak ve hareketli günlerinde ölmüştür.

Nedim'in mezarı Râmiz Tezkiresi'nde de belirttiği gibi Karacaahmet mezarlığındadır, fakat Miskinler Tekkesi ile Nedim'in mezarının bulunduğu Tunusbağı mevkii arasında çok büyük bir

¹Nedim, Nedim Divanı, yayına hazırlayan. Abdülhakî Gölpinarlı, İstanbul, 1972. s.X

²Ali Canib [Yöntem], "Nedim'in hayatı ve muasırlarının telakileriyle yaşadığı devirde edebi mevkii", *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1925. cilt. I. s.173-184

mesafe söz konusudur. Günümüzde "Çiçekçi" olarak bilinen semt içine giren bu mezarlık ile Miskinler Tekkesi diye adlandırılan yerin arası aşağı yukarı 1,5 kilometredir. Nedim'in mezarının nakil edilmediği kesin olarak bilindiğine göre bizce Râmiz mezarlığına verilen ismi karıştırmaktadır. Abdülbaki Gölpınarlı da Enderunî Vasıf'ın mezarının kayıtlarda Miskinler civarında olduğunun belirtildiğini söyleyerek, Râmiz'in, Nedim'in mezarının bulunduğu yeri tarifde yanılmadığını öne sürer.¹ Oysa Enderunî Vasıf'ın mezarının tarifi bizce doğrudur. Fakat Nedim'in mezarına olan uzaklığı yine yukarıda belirttiğimiz gibi bir kilometre civarındadır. Bu yüzden Nedim'in mezarının bulunduğu yerin tam tarifi Çiçekçi ile Tunusbağı arasındaki mezarlığın caddeye bakan kısmında olmalıdır.

Halil Nihad Boztepe'nin neşr ettiği "Nedim Divanı"'nın giriş bölümünde, Nedim'in biyografisini yazan tarihçi Ahmed Refik [Altunay] ise Nedim'in 1143'de öldüğünü söylemekle yetinir ve mezarının yeri konusunda fazla bilgi vermez.²

Nedim'in Mezartaşı kitabesindeki tarih tamiyelidir. Tarih mısraı 1146 yılını göstermektedir. "Revâ olur düşersedeki" "se" yani üç sayı düşünce 1143 (1730) çıkar. Tarihi kimin söylediği belli değildir.

Nedim'in mezarının yanında annesi Saliha Hatun'un da mezarı vardır. Nedim ve annesinin mezartaşları 1970 yılında Üsküdar Yüksek Öğrenci Derneği tarafından onarılmış ve latin harfleriyle mezartaşındaki tarihi açıklayan mermer bir kitabe konmuştur. Nedim'in mezartaşının resmi ilk olarak "Milli Mecmua"'nın Nedim'e ayrılmış olan özel sayısında yayınlanmıştır.³ Bu sayıda fotoğrafın yayınlanmasından başka taş ve mezarla ilgili bilgi bulunmamaktadır. Resimden anlaşıldığına göre 1920'li yıllarda taşın etrafında demir parmaklık yoktur. Milli Mecmua'nın yaklaşık bir sene sonra 46'ıncı sayısında derginin mesul müdürü Mehmed Mesih imzasıyla yayınlanan bir ilanda Nedim'in mezarının ölümünün 201'inci senesi sebebiyle onarıldığını, demir parmaklıkla çevrildiğini, demir parmaklığın dört köşesine lâle devrini simgeleyen lâleler konulduğu, ön kısma da demir bir kitabe takıldığı belirtilmiştir. Bu kitabede şunlar yazılıdır:⁴

"Ey Nedim ey bülbül-i şeydâ niçün hamûşsun.
Sende evvel çok revâlar güft ü gûlar varidi."

Milli Mecmua'nın bir sonraki sayısında ise Nedim ve annesinin demirparmaklıklı mezartaşı resmi yayınlanır.⁵ 1932 yılında Sadettin Nüzhet Ergun mezartaşı fotoğrafını ikinci kez

¹Nedim, *Nedim Divanı*, yayına hazırlayan. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1972. s. XI

²Nedim, *Nedim Divanı*, yayına hazırlayan. Halil Nihad [Boztepe]. İstanbul, 1340 / 1924. s. 8

³[Nedim Özel sayısı], *Milli Mecmua*, No: 23, İstanbul, 14. Teşrin-evvel 1340 (1924). s. 364-365

⁴*Milli Mecmua*, No: 46, İstanbul, 1. Teşrin-evvel 1341 (1925). s. 102

⁵*Milli Mecmua*, No: 47, İstanbul, 15. Teşrin-evvel 1341 (1925). s. 102

yayınlar¹ Burada yayınlanan fotoğraftan görüldüğüne göre, Nedim ile annesinin mezarı demir bir şebeke/parmaklık içine alınmıştır. Son yıllarda ise Abdülbaki Gölpınarlı tarafından hazırlanan “Nedim Divanı” isimli eserde² ayrıca, İsmail Hakkı Behçetî’nin derlediği “Merakid-i Mutebere-i Üsküdar”’da³ ve İbrahim Hakkı Konyalı’nın “Üsküdar Tarihi”’nde⁴ bu mezartaşının çeşitli fotoğrafları yayınlanmıştır.

¹Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1934. s. 12-13

²Nedim, *Nedim Divanı*, yayına hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1972. s. I-II

³İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 55

⁴İbrahim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi*, İstanbul, 1976. s. 205

Kitabe: 19

SÜLEYMAN 'İSMET
1145 (=1733)

1. Hüve 'l-Hayyu 'l-Bâkî
2. Merhûm aşçıbaşı el-Hâc
3. Aḥmed Ağa'nın kerîme-zâdesi
4. şâriḥ-i Pend-i 'Aṭṭâr merhûm
5. ve mağfûrun leh Süleymân
6. 'İşmet Efendi rûḥuna Fâtûḥa
7. sene 1145 fî ğurre-i L

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet mezârlığı bulunmaktaydı.

Süleyman İsmet Efendi'nin vefat tarihi 17 Mart 1733 'dür. Hayatı hakkında tezkireler ve benzeri kaynaklarda tarafımızdan bilgi bulunamamıştır. "Pend-i Attar" şerhi olduğu mezartaşı kitabesinden anlaşılmaktadır. Yanda fotoğrafını verdiğimiz mezartaşı 1955'li yıllarda Karacaahmet mezarlığının ortasından geçirilen Ankara asfaltının inşaatı sırasında kırılıp yok edilmiştir. Bu fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoglu arşivinden alınmıştır.

Kitabe: 20

SEYYİD VEHBİ

1149 (=1736)

1. Hüve'l-Ḥayyü'l-Bâki
2. Ah kim itdi 'adem mülkini âhir mesken
3. Pederim mâlik-i mülk-i hüner û fazl û suhan
4. O Hüseyin-ism[ü] 'Âlî-sîret [ü] Vehbî-maḥlaş
5. Zübde-i zümre-i eşrâf-ı mevâliden iken
6. Terk idüp zulmet-i dünyâyı fenâsın bildi
7. Nûr-ı rahmetle ola kabri ilâhî rûşen
8. Ne sa'âdetdir ilâhî bu ki ol âl-i resûl
9. Gitdi âgâh beḳâ mülkine geldi Ḥacdan
10. Çıkdı "bir" âh ile târihi Münifâ dilden
11. Geldi Ḥacdan pederim itdi na'îmi mesken
12. el-Fâtîha
13. sene 1149

Kitabenin bulunduğu yer: Cerrahpaşa - Hobbyar, Cambaziye Mescidi haziresinde sağlam bir şekilde durmaktadır.

Divan Edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden biridir. İstanbul'da doğmuştur. Asıl ismi Hüseyin'dir. Medrese tahsili görmüş, müderris ve kadı olarak çeşitli devlet hizmetlerinde bulunmuştur. Kadılıkta Halep mevleviyetine ulaşan Vehbi, Hacca gidip gelmiş ve Bursalı Mehmet Tahir'in eserinde belirttiği gibi, "Ah Vehbi-i hünerpişe cihandan gitdi mısra'ının natık olduğu (1149) tarihinde İstanbul'da vefat" etmiştir.¹ Fatin kendi tezkiresinde Seyyid Vehbi'den şöyle bahseder:

"Bin yüz kırk dokuz sâlinde dâr-ı bekâyâ rihlet eylemiştir. Dersaadet'de Cerrahpaşa camii-i şerifi civarında vaki' Canbaziye nâm mescid-i şerif hatiresinde medfundur."²

Tezkire-i Sâlim'de Seyyid Vehbi'den "Esna-i tahrir-i tezkirede musulla-i sahnda olan Hüsrev Kethüda medresesine bast-ı kalîçe-i ifade-i tam ve vast-ı medaris-i tarik olan sahn-ı

¹ Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II s. 234

² Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 443

semandan birine aguşa-yı bazı-yı sevk ü garam eylediler” şeklinde bahsedilmektedir.¹

Beliğ tezkiresinde Seyyid Vehbi'nin hayatı hakkında bilgi yoktur. Sadece şiirlerinden örnekler verilmektedir.² Seyyid Vehbi'nin mezartaşı Cambaziye Camii haziresinde, Keçeci-zâde İzzet Molla aile sofasının hemen arkasında bakımlı durumdadır. Kitabedeki şiir, oğlu şair Münif'indir.(Ölümü 1153 (1740)³ Seyyid Vehbi'nin Divanı ve Sûrnâmesi vardır, ikisi de basılmıştır.

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 712

²İsmail Beliğ, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 672

³Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 618

Kitabe: 21

KELÎM.

1151 (=1738)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Ah û şad efsûs kim Seyyid Kelim hoş-edâ
3. Bezm-i fâniden geçüp yârânı maḥzûn eyledi
4. Hâş idüp mülk-i hayâli ṭab'ına şevket gibi
5. Olmuşidi ehl-i nazmın pişuvâ-yı evḥâdi
6. Cânın didâr-ı Hak şevkıyle çun kıldı fedâ
7. Olâ rehyâb-ı ḥarim-i bezm-i vaşl
8. Fevtine 'Asım du'â idüp didi târihini
9. Nûr ola semavât Musâ-yı Kelim'in meşhedi
10. sene 1151

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabesi Çemberlitaş, Atık Ali Paşa Camii haziresi'nde bulunmaktadır.

Asıl adı Musa olan Seyyid Kelim İstanbul'da doğmuştur. Annesi tarafından Aziz Mahmud Hüdâi soyundandır. Uzun yıllar müderrislik yapmıştır. Tezkire-i Sâlim'de Seyyid Kelim'den şöyle bahsedilmektedir:

“Ol zat-ı 'al-i kadr sene bin yüz yirmi tarihinde merhûm ve magfûr Ebe-zâde 'Abdullah Efendi'nin def'a-i evvel-i fetevâlarında haiz-i şeref-i mülâzemet olub devr-i medaris-i mu'tade iderek kırk akçe medreseden ma'zul olduklarından sonra bin yüz otuz üç senesi Şa'banında Şeyhü'l-İslâm ve müfti'l enâm Meşâyih-i İslâmiyye'nin ercümend-i faziletli Yenişehirli 'Abdullah Efendi Hazretlerinden bilimtihan ibtida haric elli ile Revanî Çelebi Medresesiyle ber merâm esnâ-yı tahrir-i tezkiremizde ol medreseden hareket-i mu'tade eylemiştir.”¹

Beliğ ise şair hakkında “Ahmed Efendi-zâde İstanbulî Musa Çelebidür”² demektedir. Mehmed Süreyyâ Bey ise Seyyid Kelim'den “Müderris olub 1151 de fevt oldu. Sedefçiler'de medfundur, şairdir.” şeklinde bahsetmekte fakat bilgi vermemektedir.³

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 588

²İsmail Beliğ, *a.g.e.*, s. 249

³Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt

Seyyid Kelim'in mezartaşı caminin haziresinin bakımlı ve onarımlı olması dolayısı ile bugün sağlam bir şekilde durmaktadır. Yazma Divanının tesbit edilebilen tek nüshası da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesindedir.¹

IV, s. 78

¹*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 718

Kitabe: 22

SÜLEYMAN NAHÎFİ

1151 (=1738/39)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Göçdi dünyâdan bu zât-ı pâk-mevşufü'l-kemâl
3. Raḥmet-i Ḥaḳ cânına olsun nişâr u lâyiha
4. Kim gelürse kabrine târîh-i fevtin okusun
5. Bu Süleyman-ı Nahîfî rûhuna el-Fâtîha
6. sene 1151

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı Maltepe Mezarlığında, Sarı Abdullah Efendi mezarının yakınındadır.

Süleyman Nahîfî İstanbul'da yaklaşık 1050/55 (1640/45) senelerinde doğmuştur. Nakşibendiyye tarikatına mensup olduğu bilinmektedir. Süleyman Nahîfî, devrinin meşhur bilginlerinden ve akrabası olan Müstâkim-zâde Süleyman Sa'dettin Efendi'den (öl:1787) dersler almıştır. Ayrıca, hattatlık ile ilgilenerek Hafız Osmân'dan (öl:1698) icazet alıp Sülüs ve Nesih çeşitlerinde yazı yazmaya hak kazanmıştır. Talik yazıda ise ünlenmiştir. Bir müddet hattatlık ve memuriyetle yaşayan Nahîfî, daha sonra Yeniçeri kalemine girmiştir. 1100 (1688) yılında elçilik heyeti ile İran'a giden Nahîfî, İran'da bazı alimlerle tanışır ve onların takdirlerini kazanır. Şehid Ali Paşa yanında çalışmaya başlayarak divan efendisi olur, fakat Paşa'yla geçinemediği için görevinden ayrılır. 1138 (1725) yılında Defterdâr-ı şikk-ı sâni olur. Daha sonra, kendi isteğiyle bu görevden ayrılıp evine çekilir ve 1151(1738/39)'de ölür. Faik Reşâd eserinde şair Nahîfî'den şöyle bahsetmektedir:

“1151'de vefat etti. Topkapı haricinde Sarı Abdullah Efendi merkadi kurbinde medfundur. Seng-i mezarında şu tarih görülür: Bu Süleyman-ı Nahîfî rûhuna el-Fâtîha”¹

Davud Fatin ise ünlü tezkiresinde şair Nahîfî'den şöyle bahsetmektedir:

“Bin yüz elli bir sâlinde dâr-ı bekâya hırâm eylemiştir. Topkapu haricinde Maltepe nam mevkide vâk'î kabristanda medfundur. Seng-i mezarında işbu târîh-i nefis mukayyedir: “Bu Süleyman-ı Nahîfî rûhuna el-Fâtîha.”

¹Faik Reşad, *Eslâf I - II*, İstanbul, 1311-1312 (1893-1894). Cilt II, s. 61

Mumaileyh bir şa'ir-i yegane olub güftârî 'aşıkâne ve eş'ârî gayet üstadane vâk'î olmuştur.”¹

Muallim Naci'de şair Nahîfî'nin mezarı ve ölüm tarihi için aynı bilgileri tekrarlar ve “Görüp istifade ettiğimiz eserleri şunlardır. Mükemmel Divan, bir çok na't-ı şerifeyi ihtiva eden Hilyetü'l-envâr, Mesnevi-i şerif tercümesi, mensur Risâle-i Hızriyye” gibi eserlerinin varlığından bahseder.² Sâlim Tezkire'si yazıldığı esnada hayatta olan şair Nahîfî için Sâlim, “Aşıkâne güftârî ve üstâdane eş'ârî vardır. Zamanında nice âsâra muvafık olan sühân-sâzlardan ve vadi'-i ma'rifde ka'bî âlî olan bülend pervazlardan...” şeklinde övgülerle bahs eder.³ Nahîfî'nin mezartaşı yapılaş şekli itibariyle, Melâmî-Hamzavî'lere dikilen “bi-ser û pâ” yani baş, kol ve ayaksız bir gövde görünümünde yapılmıştır.

Bu şekildeki mezartaşları Melâmîlerin dünya ve âhireti terkettiklerine, Tanrıya tamamiyle teslim olduklarına işaret etmektedir. Bu mezartaşı şeklini ilk kullananlar Bayramî-Melâmî'lerdir ki bunlar Hamzaviler olarak da bilinirler. Daha sonra Melâmîler de bu mezartaşı şeklini kullanmışlardır. Sarı Abdullah Efendi'nin, Hıfzî'nin, Fasih Dede'nin, Lâli-zâde Abdülbâkî'nin yani pek çok Melâmî'nin mezarı bu şekildedir. Mezartaşı son aylara kadar tahribe açık bir şekilde duruyordu. Daha önceleri bir kaç kere kırılmaktan tesâdüfler sonucu kurtulmuştur.

Mezartaşları ile ölümüne kadar ilgilenmiş olan ve arşiv/fotoğraflarından çokca faydalandığımız rahmetli Fazıl İsmail Ayañoğlu Nahîfî ile ilgili dosyasındaki bir notunda “Topkapı'dan Maltepe'ye giden caddenin sol tarafında kenarda ve köşede idi, tam kabrin ortasına elektrik direği diktiler. Mani' olmak istedim. Mümkün olmadı.” diyerek 1950'li yıllarda gerçekleşen yıkım girişimlerini üzüntü ile anlatır. Taş bütün bu kötü şartlara rağmen günümüze kadar ulaşabilmiştir.

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 400

²Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, yayına hazırlayan Cemal Kurnaz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, 1986. s. 110

³Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 655-660

Kitabe: 23

ATIF MUSTAFA

1155 (=1742)

1. el-Fâtiha
2. merhûm ve mağfûr
3. el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi
4. el-ğafûr Defterdâr-ı
5. Şıkk-ı evvel el-Hâc 'Atıf
6. Muştafâ Efendi rûhına
7. sene 1155 fi 21 câ

Kitabenin bulunduğu yer: 1940'lı yıllara kadar Üsküdar Karacaahmet'te, Miskinler Tekkesi civarında bulunmakta olan kitabe günümüzde maalesef kaybolmuştur.

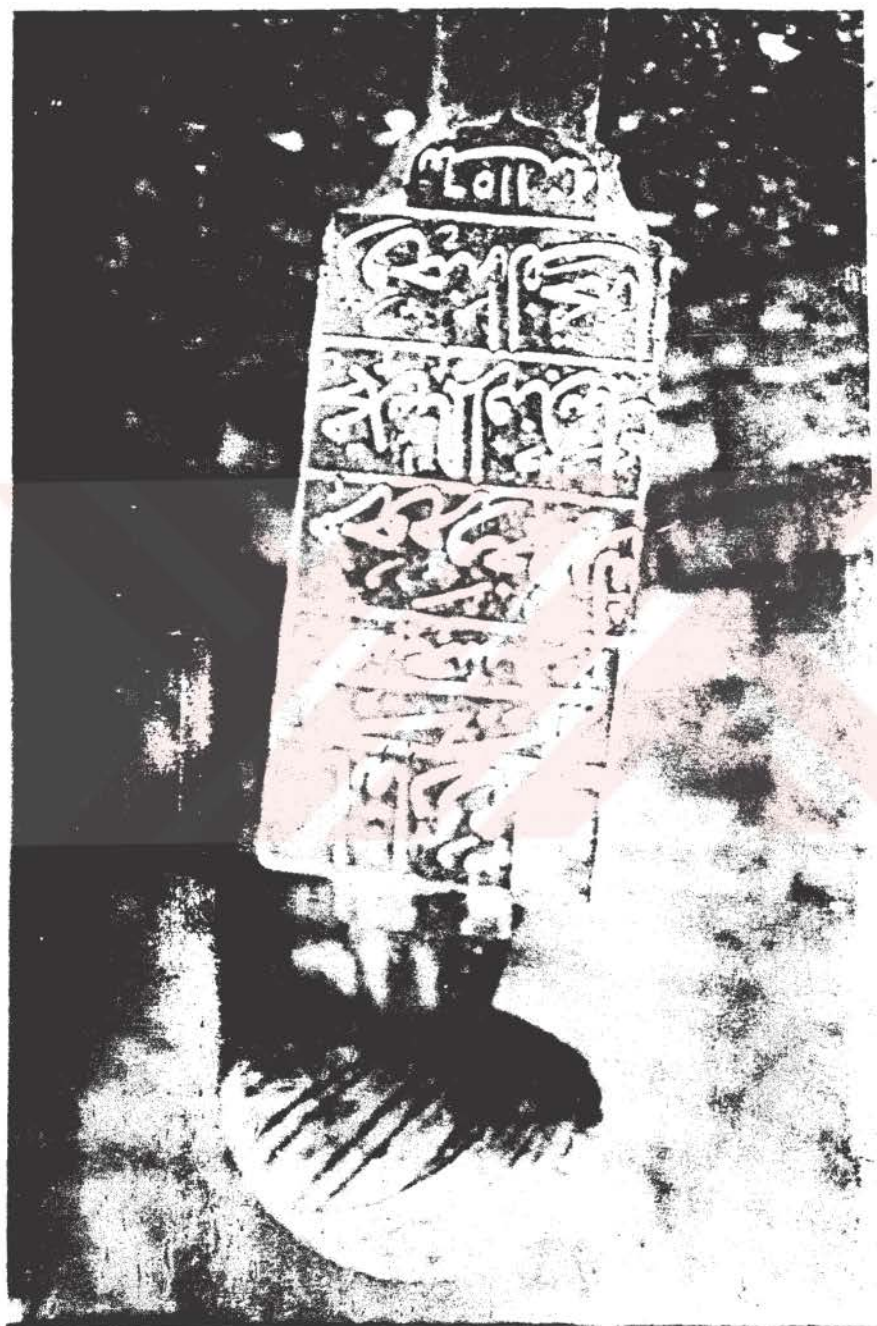
Vefâ semtinde bir kütüphanenin bânisi olan Atıf Efendi defterdâr iken ölmüş ve Karacaahmet'e gömülmüştür. Mezarı şimdiki kayıptır. Mezartaşı kırılmıştır. Bu kitabe ilk olarak Sadettin Nüzhet [Ergun] tarafından yayınlanmıştır.¹ Divanı basılmamış olan Atıf Efendi'nin başka eserleri de vardır. Tezkire yazarı Râmîz, yazma tezkiresinde ve ayrıca Mehmed Süreyyâ Bey de şâirin ismini yanılarak Mehmed Emin olarak kaydederler.² Davut Fatin de tezkiresinde Atıf Efendi'den şöyle söz etmektedir:

"sâlis'en Defterdârlık-ı mezkûr uhdesine tevcih ve ihâle buyrulmuş iken bin yüz elli beş târihinde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir."³

¹Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1934, s. 13

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 722

³Davud Fatin, *Hatimetü'l erşad*, İstanbul, 1271 (1845). s. 268

Kitabe: 24

MEHMED SÂLİM
1156 (=1743)

1. Sabıkâ Rumeli
2. kazâaskeri
3. merhûm ve mağfûrunleh
4. Mehemmed Sâlim Efendi'nin
5. rûhuna el-Fâtîha
6. sene 1156

Kitabenin bulunduğu yer: Bozdoğan-keri - Kalenderhane mahallesinde, Arpa Emîni Mustafa Efendi Sıbyan Mektebi Hazinesinde bulunmaktadır.

Tezkiresi ile meşhur olan Sâlim Efendi, Şeyhü'l-İslam Mirza Mustafa Efendi'nin oğludur. İstanbul'da doğmuştur. Babası dolayısıyla ilmiye sınıfına katılmış çeşitli kadılıklarda bulunmuş 1134 (1722)'de tezkiresini tamamlayarak Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunmuştur. 1143 'de Anadolu ve 1148'de Rumeli kazaskeri olan Sâlim emekli olduktan sonra 1156 (1743)'da ölmüştür. İnceleyebildiğimiz kaynaklarda vefat tarihi hep 1156 diye belirtilmektedir. Vefat tarihi kesin ve doğru olarak tesbit edilen Sâlim'in ölüm ve gömüldüğü yer hakkında ise iki fikir ileri sürülmektedir. Bazı kaynaklar Trablus-Şam arpalığı dolayısıyla Şam'a gidip orada öldüğü ve gömüldüğü, diğerleri ise İstanbul'da ölüp Bozdoğan-keri civarındaki Arpaemini Mustafa Efendi sıbyan mektebi hazinesine babasının mezarı yanına gömüldüğünü belirtmektedir. Süreyyâ Bey, "Sicill-i Osmâni" isimli eserinde Sâlim Efendi'den şöyle bahsetmektedir.

"1149'da Mekke kadısı olub tekmi-i müddetle Trablus-Şâm arpalığı verildi. 1151'de Şam'a gelmesi emr olundu. Orada 1152 Muharreminde fevt oldu. Şehzâdebaşında pederi yanında bir taş rekz olundu."¹

Burada Mehmed Süreyyâ Bey şairin vefat tarihinde yanlış olmakta ve böylece birinci fikri desteklemektedir. Bursalı Mehmed Tahir Bey de "Osmânlı Müellifleri"de şairin Şam'da vefat ettiğini belirterek, bu defa ölüm tarihini doğru olarak (1156) vermektedir.² "Mecelletü'nisab", "Ramiz Tezkiresi" gibi diğer yazma eserler ise şairin İstanbul'da vefat ettiğini ve buraya

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmâni yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmâniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 3

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmânlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt III s. 235

gömüldüğünü belirtirler.¹ Belîğ ise ünlü eserinde Sâlim için “Mirza Mustafa Efendi’nün mahdum-ı âli-kadri.Mevâli zümresinden halen İstanbul kazasından munfasıldır” demektedir.² Fatin ise Sâlim için, “Bin yüz elli altı senesi ‘azim-i dâr-ı selâm olub Dersaadet’de Bozdoğan-kemeri nam mahalde vak‘i kabristana defn edildi.” demektedir.³

Sâlim’in Hac yolunda öldüğünü kabul edecek olursak, fotoğrafını verdiğimiz mezartaşını bir makam taşı olarak kabul etmemiz gerekir. İstanbul mezarlıklarındaki makam kabirlere çok fazla rastlanmaktadır.⁴

Üzerine pek çok araştırma yapılan şair Sâlim için bizce en önemli çalışma, Haluk İpekten’in “Şuara Tezkireleri” isimli eserindeki Sâlim ve Tezkiresi’ne ayrılan bölümdür.⁵ Bu bölümde önemli bir kaynakça ve Sâlim hakkındaki biyografik bilgilerin bir özeti vardır. Sâlim’in hayatı hakkında bilgilenmek isteyenler için en temel kaynak ise “İslam Ansiklopedisi”nde Ömer Faruk Akün’ün yazmış olduğu Sâlim maddesidir. Fakat bu kadar araştırmaya rağmen mezartaşı fotoğrafı ilk kez bu çalışmada yayınlanmaktadır.

¹İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 731

²İsmail Belîğ, *Nuhbetü’l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü’l-eş’ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 179

³Davud Fatin, *Hatimetü’l eş’ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 178

⁴Necdet İşli, *İstanbul’da Sahabe Kabir ve Makamları*, Ankara, 1987. s. 20-22.

⁵Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının kaynaklarından Türkçe şuara tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi yayını, Erzurum, 1988. s. 135-141

Handwritten text in a script, possibly Tibetan or Sanskrit, arranged in six horizontal lines. The text is heavily obscured by a dark, irregular background and a large, light-colored diagonal band. The script is white or light-colored, making it difficult to read. The lines of text are roughly horizontal, with some characters appearing to be in a different script or dialect than others. The overall appearance is that of a heavily damaged or obscured manuscript page.

Kitabe: 25

CEZBÎ İBRAHİM

1161 (=1748)

1. Bî-bekâdır vefâ-yı ayş-ı cihân
2. İşte oldu bu zât hâk-i remîm
3. Nazm-ı şîrîn'le idi ol pes
4. Şâ'ir-i pâk-ıab û kalb-i selîm
5. Düşdî nâçâr fevtine târîh
6. Kodı câyn o Cezbî İbrâhim

Kitabenin bulunduğu yer: Edirnekapı Mezarlığı.

Tezkire-i Sâlim yazıldığı esnada hayatta olan İbrahim, Tarik-i Bayramiye ricâlindendir.¹ Bursa'lı Tahir Bey "Osmanlı Müellifleri" isimli eserinde Cezbî İbrahim'den şöyle bahseder:

"Himmet-zâde 'Abdullah ve 'Abdüssamed Efendilerden ahz ü feyz itmiştir. Ba'zı kelimât-ı cezbedânı kendisinin İstanbul'dan ib'adını mucib olmuştur. Ba'delıtlak İstanbul'a gelerek (1161'de) irtihâl etdi. Edirnekapısı mezaristan'ın da medfûndur."²

İbrahim Cezbî'nin mezarı bugün kayıptır. Yanda sunduğumuz fotoğraf Fâzıl İsmail Ayanoğlu tarafından 1930'lı yıllarda çekilmiştir.

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1297). s. 202

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II s. 128

Kitabe: 26

NEYLİ AHMED
1161 (=1748)

1. Hüve'l-Bâki
2. Merhûm ve mağfûrun-leh sâbıkâ
3. Rûmeli kâzî 'askeri
4. Mirzâ-zâde Neyli Ahmed Efendi
5. rûhıyicün Fâtîha
6. sene 1161 16 R

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet, Tunusbağı mezarlığında bulunmaktadır.

XVII. yüzyıl şairlerinden biri olan Neyli'nin mezartaşı kitabesi hakkında birçok çalışma bulunmaktadır. Bu kitabenin gerek fotoğrafı gerekse çeviri yazısı birçok çalışmaya konu olmuştur. Şairin akrabası olan Sâlim şairden şöyle bahsetmektedir:

"İzmir mevleviyetine vusul ve esnâ-yı tahrir-i tezkiremizde ol mansıbdan ma'zul idiler. Hakka ki zât-ı 'alileri hilye-i kemâl ile ârâreste ve vücud-ı behbudları fazl-ı efâzılla pirâste bir mahdûm-ı necâbet mersûmdur."¹

Beliğ ise, şairden "Mirzâ-zâde Efendi'nün birader-i kihteri Ahmed Efendi'dür. Müretteb divan-ı belâgat nişânından nümunedür" olarak bahsetmektedir.² Fatin ise, şair hakkında "Makâm-ı sadaretden isti'fâ ve yigirmi gün mürurunda ki bin yüz elli bir senesi şehri Rebiü'lahiresinde 'azim-i kilküşt-i me'va eylemiştir." olduğunu belirterek şairin vefat tarihinde yanılmaktadır.³ Şemdâni-zâde Süleyman Efendi ise "Mürî't-Tevarih" isimli eserinde şairin ölümünü 1161 (1748) yılı hadiseleri arasında anlatmaktadır.⁴

Şemseddin Sâmi ise "Kamusü'l-âlâm"da Fatin'e dayanarak, şairin vefat tarihini 1151 olarak vermiş ve böylece yanılmıştır.⁵ Bu kabir fotoğrafı ilk kez Sadettin Nüzhet [Ergun] tarafından yayınlanmıştır.⁶ Daha sonra İstanbul Eski Eserler Encümeni tarafından mezar kitabesi incelenmiş, fotoğrafları çekilmiştir. "Merakid-i Mutebere-i Üsküdar" isimli eserde de

¹Mirzâzâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 690

²İsmail Belig, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 637

³Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 429

⁴Şemdâni-zâde Süleyman Efendi, *Mürî't-Tevarih* yayınlayan Münir Aktepe, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını, İstanbul, 1976. s. 142

⁵Şemseddin Sâmi, *Kamusü'l-âlâm*, İstanbul, 1306-1316 (1889-1898). Cilt VI, s. 4642

⁶Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1932. s. 13

mezartaşı hakkında bilgi vardır.¹ Mezartaşı hakkında yapılan en son yayın ise Semavi Eyice'nindir. Semavi Eyice, "İstanbul'da Sultan I. Mahmud Çeşmesi" isimli makalesinde şairden ve mezarından ayrıntılı olarak bahseder.²

Mezartaşı mermerden yapılmış büyük bir pehlerin* üzerine dikilmiştir. Bu pehlerin caddeye bakan yan yüzünde Çelebi-zâde İsmail Asım Efendi'nin şu manzum tarihi de kazılıdır. Kitabede şunlar yazılıdır:

Neyli Ahmed Efendi tâ beserâh
Kıldı çün gülşen-i cenânı vatân
Dedi ahabına mübeşşir-i gayb
Mevtine eylemem anın şîven
Mirzâ-zâde Ahmed-i Neylî
Sahn-ı Firdevs'i eyledi mesken
1161

Bu mezar günümüzde yeni yapılan kabirler arasında eski mezar kıyımından kurtularak sağlam durmaktadır.

¹İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 50

²Semavi Eyice, "İstanbul'da Sultan I. Mahmud Çeşmesi," *Journal of Turkish Studies*, Cilt VI, s. 115

* Pehle, mezar taşının üzerine oturduğu mermer bloktur.

Kitabe: 27

HIFZÎ.
1165 (=1751)

1. Hüve'l-Bâki
2. Eşrâf-ı kuzât-ı
3. zevi'l-ihtirâmdan
4. merhûm ve mağfûr
5. Hıfzî Mehemmed rûhıyçün
6. el-Fâtîha
7. sene 1165

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı Maltepe mezarlığı, Sarı Abdullah Efendi mezarının yakınındadır.

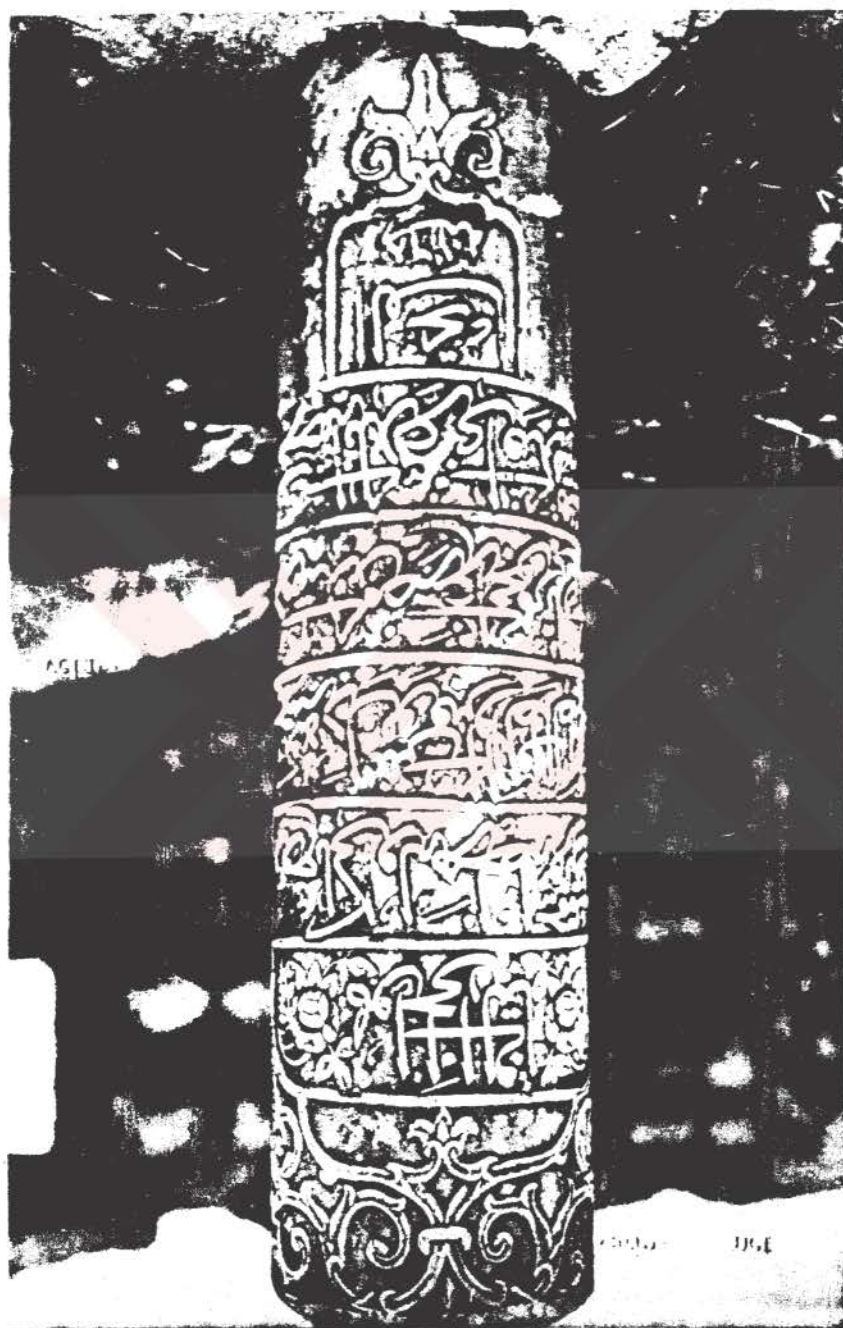
Şair Hıfzî İstanbul doğumludur. Melâmîlerden olduğu için bu sebeple Sarı Abdullah Efendi'nin mezarı yakınına gömülmüştür. Bursalı Mehmed Tahir, şairden bahsederken şunları söyler:

“Fuzâlâ-yı kuzattan bir zat olub şehridir. 1165 tarihinde İstanbul'da vefat ederek Sarı Abdullah Efendi yanına defn edildi. Taşından Melâmîyye-i Bayramiyye'ye mensub olduğu nümayandır. 'Fezâilü'l âmâl' vesair gibi asârı vardır.”¹

Şair Hıfzî'nin hayatı ve eserleri hakkında Gölpınarlı'nın eserlerinde bilgi bulunmaktadır.² Şair Hıfzî'nin Divanı ve şiirleri olduğu Ramiz tezkiresinde kayıtlıdır.

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I s. 280

² Abdülbaki Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul, 1931. s. 138

Kitabe: 28

İZZİ

1168 (=1755)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Rûh-ı pâki ola her lahza karîn-i rahmet
3. Haşre dek..... kabri ola elîf-ı lâtif
4. Düşdi bir mışra'-ı garra-yı mücevher târih
5. Kabriñ Haqka eyledi 'İzzi Efendi teşrif.
6. el-Fâtîha
7. sene 1168

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultanda, Nişanca mahalesinde Şeyh Murad Dergâhı haziresinde bulunmaktadır.

Baltacılar kahyası Halil Ağa'nın oğlu olan Süleyman İzzi, Divan kalemine girmiş ve Receb 1158 (1745) tarihinde vak'anüvis olmuştur. Ayrıca 1160 (1747)'da teşrifatçı da olan İzzi 1168 (1755)'de vefat etmiştir. Fatin ünlü tezkiresinde şair hakkında şu bilgileri vermektedir:

“...fen û inşada nümayân olan mehareti iktizasınca bir müddet vekâyi'nüvislik hizmetinde ve muahheren Teşrifâtı-i Divan-ı Hümayûn memuriyetinde bir müddet ibrâz-ı sıdk û istikâmet eyleyüb bin yüz altmış sekiz tarihinde memuriyet-i mezkûre uhdesinde olduğu halde irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Mumaileyh maarif-perver bir şâ'ir-i nüktedâr olub târih ve divanı müselleme ve meşhur ve ba'zı âsârı Sâlim Tezkiresi'nde mukâyed ve mestûrdur.”¹

Fatin Efendi'nin de belirttiği gibi Sâlim, Süleyman İzzi Efendi'yi de tezkiresine almıştır. Fakat Sâlim, Tezkire'sini yazdığı yıllarda İzzi hayatta olduğu ve tezkirenin tamamlanmasından çok sonra vefat ettiği için, tezkirede İzzi'nin vefatı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak şairin edebi kişiliği üzerinde durulmakta ve şiirlerinden örnekler verilmektedir.²

İzzi Efendi'nin Suphi tarihine yazdığı zeyl “İzzi Târihi” ismiyle İstanbul'da Müteferrikâ matbaasında 1199 (1784)'da basılmıştır. Müretteb divanı olduğu bildirilmekte ise de yazma nüshaları tesbit edilememiştir. İyi bir hattat da sayılan Süleyman İzzi'nin hocası Eğrikaplı

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l es'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 295

²Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 475

Mehemmed Rasim Efendi'dir.

İzzi Efendi'nin mezarı, vasiyeti üzere müntesibi olduğu Nakşibendiyye'den Şeyh Murad Tekkesi'ndedir. Mezartaşı 1989 senesinde Vakıflar Başmüdürlüğü elemanlarınca onarılmıştır. Bugün sağlam olarak ayakta durmaktadır.

Kitabe: 29

RASİM MEHEMMED

1169 (=1756)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Allah subhane ve te'âlâ
3. merhûm ve mağfûr el-muhtâc
4. ilâ rahmeti rabihi 'l gâfûr
5. Hattât Râsim Mehemmed Efendi
6. kuluna ve cemi' mü'minin ve mü'minâta
7. rahmet eyleye bihurmeti 'l-Fâtîha
8. sene 1169

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Ayvansaray yakınında Eğrikapı mezarlığındadır.

Mezartaşının kitabesi Saray-i Amire muallimi Mestçi-zâde Ahmed Efendi tarafından yazılmıştır. Rasim Efendi 14 Şâban 1169 (=13 Mayıs 1756) tarihinde verem hastalığı yüzünden ölmüştür. Ahmed Vâsıf Efendi şairden şöyle bahsetmektedir:

“Şeyh-i vakıt olan hattât Râsim Mehmed Efendi Şâban-ı şerifin onbeşinci berât gicesi tayy-ı tomâr-ı emel ve icâbet-i dağ-ı ecel eyledi”¹

Müstakim-zâde de, Rasim Efendi'nin vefatına şu aşağıdaki beyt ile tarih düşürmüştür:

"Levh-i âfâka Utârid resmeder târihini
Râsim-i üstâd geçdi badehû ceffekalem"²

Rasim Efendi'nin Divanının bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine bölümündedir.³

¹Ahmed Vâsıf, *Vasıf Tarihi*, Bulak, 1242 (1830). Cilt I, s.79

²Müstakimzâde Sadettin Süleyman, *Tuhfe-i Hattâtin*, İstanbul, 1928. s. 465

³Cavid M. Baysun, "Eğrikapılı Rasim Efendi," *Tarih Dergisi*, İstanbul, 1954. Sayı 10. s. 1-16

Kitabe: 30

İSMA'İL 'ASIM
1173 (=1760)

1. Hüve'l-Bâki
2. Şeyhü'l-İslâm ve müfti'l-enâm iken
3. vedâ'-ı 'âlem-i fânî iden
4. merhûm ve mağfûrun leh Çelebi-zâde
5. İsmâ'il 'Asım Efendi
6. ruhiyçün el-Fâtîha
7. sene 1173

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Fındıkzade - Yüksekaldırım'da Piri Mehmed Paşa nam-ı diger, Koruk Tekkesi karşısındaki mezarlıkta bulunmaktadır.

İsmail Asım Efendi Reisü'l Küttab Küçük Çelebi Mehmed Efendi'nin oğludur. İyi bir tahsilden sonra kadılık ve kazaskerlikde bulunup ailesinin de yardımı ile Şeyhü'l İslam olmuştur. Şeyhü'l İslam olmazdan önce vak'anüvis tayin edilmiş ve 1134(1722)'den 1141(1728)'e kadar Raşid Târihi'ni devam ettiren bir tarih yazmıştır.¹

Bir sene Şeyhü'l İslamlık yaptıktan sonra 28 Cemaziyelahir 1173 [16 Şubat 1760]'de vefat etmiştir. Mezarı Yüksekaldırım'da kayınpederi Hekimbaşı Ömer Efendi Medresesi'nin haziresinde bulunmaktaydı. Fakat medrese yıktırılınca İsmail Asım Efendi'nin kabri diğer mezarlarla beraber Koruk Tekkesi karşısındaki yeni yerine getirildi.

Beliğ ise, İsmail Asım Efendi'nin sadece mahlasını söyler ve "Küçük Çelebi-zâde vekayi'nüvis İsmail Efendidür" der.² Davud Fatin'in İsmail Asım Efendi'nin vefatını 1172 olarak göstermesi yanlıştır.³ Şair Nevres, İsmail Asım Efendi'nin vefatına şu aşağıdaki mısrai ile tarih düşürmüştür:

"Asım İsmâ'il Efendi kaldı firdevsi mekân"

İsmail Asım Efendi'nin Divanının İstanbul kütüphanelerinde 12 adet yazma nüshası tesbit edilmiştir.⁴ İsmail Asım Efendi'nin Divanı İstanbul'da Ceride-i Havadis matbaasında

¹Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çeviren Coşkun Üçok, Ankara, Kültür Bakanlığı yayını, 1982. s. 321

²İsmail Belig, *Nuhbetü'l - Âsâr li-Zeyli Zübdetü'l-eş'ar*, yayına hazırlayan Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ankara, Gazi Üniversitesi yayını, 1985. s. 326

³Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 265

⁴*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 771

1268(1852)'de basılmıştır ¹ İsmail Asım Efendi'nin Divan'ından başka, "Tarih-i Asım" adlı tarihi ve "Acaibü'l-letaif - Hıtay Seyahatnamesi" isimli basılmış iki eseri daha vardır.

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 74

Kitabe: 31

HÜSEYİN LEBİB
1182 (=1767)

1. Hüve'l-Bâki
2. merhûm ve mağfûr
3. ğarîk-i rahmet-i ğafûr
4. eşrâf-ı kuzat-ı Anadolu'dan
5. şâ'ir ve fâzıl ve edib
6. Ebu'l'Âta Hüseyin Lebib
7. Efendi'niñ rûhına el-Fâtîha

Kitabenin bulunduğu yer: Karacaahmet Seyyid Ahmed Deresi Mezarlığı.

Diyarbakır doğumlu Divan şairlerindendir. III. Ahmed devrinde İstanbul'a gelmiştir. Sâlim, Hüseyin Lebib için Tezkiresinde şunları yazmaktadır:

"Medine-i Amid'dendür. Mülâzımın zümresinden ve şu'ârâ-yı 'asrdan hoş sohbet nâzik tabi'ât bir zât-ı pûr ma'rifetdür."¹

Süreyyâ Bey ise eserinde Hüseyin Lebib için, "Diyarbakirli'dir. Kuzzâtdan olub Diyarbakir'de 1182'de fevt oldu. Şa'irdir" diyerek, Lebib'in ölüm yeri hakkında yanlış bilgi vermektedir.²

Hüseyin Lebib'in mezartaşı kitabesi ilk defa Sadettin Nüzhet tarafından yayınlanmıştır.³ "Merakid-i Mutebere-i Üsküdar"da İsmail Hakkı Behçeti'nin de belirttiği gibi ve yanda sunduğumuz fotoğraftan da görüleceği üzere mezartaşında tarih yoktur.⁴ Sadettin Nüzhet [Ergun]'un tesbitine göre yanında eşinin mezartaşı vardır ve o taş (1171/1757) tarihlidir. Ergun, taşın fotoğrafını da yayınlamıştır. Taş bugün kırılmış yok edilmiştir. Hüseyin Lebib'in Divan'ı tesbit edilememiştir.

¹Mirzazâde Sâlim, *Tezkire-i Salim*, İstanbul, 1315 (1897). s. 592

²Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 87

³Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1932. s. 17

⁴İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 55

Kitabe: 32

MEHMED HAKİMÂ

1184 (=1770)

1. Hüve'l-Hayy ü'l-Bâki
2. Hâcegân-ı divân-ı hümayûndan
3. sâbıkâ Rûznâmçe-i şâni
4. me:hûm ve mağfûr el-muhtâc
5. ilâ rahmeti rabbihi'l gâfûr es-Seyyid
6. el-Hac Mehemmed Hâkimâ Efendi
7. rûhiyçün el-Fâtîha
8. sene 1184

Kitabenin bulunduğu yer: Karacaahmet, Ayrılıkçeşmesi mezarlığında 1930'lu yıllara kadar şairin mezar taşının bulunduğunu Fazıl Ayanoğlu'nun arşivindeki bilgilerden öğrenmekteyiz. Günümüzde ise mezartaşı kırılmıştır.

Vak'anüvislik görevinde bulunup, İzzî tarihine zeyl yazan, Mehmed Hâkim Efendi'nin kaleme almış olduğu Osmanlı tarihinde başka şerhleri ve Divanı vardır. Fatin, Mehmed Hâkim Efendi hakkında şu bilgileri vermektedir:

“ Vak'anüvis Seyyid Mehmed Hâkim Efendi Dersaadet'de çehre-numay-ı 'alem şuhud olup Mektûbi-i sadr-ı 'âli Odacından neş'etle sınıf-ı hâceganiye dahil ve bir aralık metruk Silâhdâr kitabeti hizmetine ve ba'de vekayinüvislik hizmetine nâil olarak bin iki yüz seksen dört senesi vâsıl-ı karibgâh-ı cenâb-ı Rabb-ı celil olmuştur.”¹

Hattâtlık da yapan² Hâkim'in Divanı basılmamış olup İstanbul Kitaplıklarında sadece iki yazma nüshası vardır.³ Vefat tarihinin "Sicill-i Osmâni" ve bazı yazma halindeki tezkirelerde 1185 olarak gösterilmesi yanlıştır. Yanda verilen bu fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoğlu tarafından çekilmiştir. Mezar taşı ve dolayısıyla mezarı bugün kayıptır.

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 53

²Müstakimzâde Sadettin Süleyman, *Tuhfe-i Hattâtin*, yayına hazırlayan İbnülemin Mahmut Kemal [İnal], İstanbul, 1928. s. 408

³*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 822

06 1703 10

Kitabe: 33**MUSTAFA BEŞE
1190 (=1776)**

1. Merhûm ve mağfûr
2. şu'ârâdan beşinci
3. bölüküñ Altıparmak
4. Muştafa Beşe rûhına
5. Fâtiha sene 1190

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan, Gümüşsuyu Mezarlığı.

Mustafa Beşe'nin hayatı hakkında bilgi bulunamıştır. Şairliğine dair bilgilerimiz ise sadece mezar kitabesinden kaynaklanmaktadır. Yeniçeri olduğu ve beşinci bölüğün mensubu bulunduğu yine mezartaşı kitabesinden anlaşılmaktadır. Taşın üstünde beşinci bölüğün sembolü olan yaldızlı top işareti vardır.

Kitabe: 34

SEYYİD İBRAHİM

1194 (=1780)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Hâcegândan
3. merhûm ve mağfûrun leh
4. şâ'ir es-Seyyid İbrâhim
5. Efendi ruhiyyîn
6. el-Fâtîha
7. sene 1194 N 27.

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet, Duvardibi Mezarlığında yol üzerinde bulunmaktadır.

Şâirliği hakkında kitabedeki kayıttan başka bir bilgi bulamadığımız İbrahim Efendi için Mehmed Süreyyâ Bey şu bilgileri vermektedir:

“Yenişehirlidir. Kaleminden yetişüp 1170 sâlinde hâcegânlık ihsan olundu. 1176 Darbhane emini ve ba'del azl, 1181 Matbah emini ve ba'del 1190'da Şehremini, 1192'de tekrar Matbah emini olup, 1194'de fevt oldu. Duvardibi'nde defn edikî. Şa'irdir.”¹

Şairin mezar taşı yakın zamanlara kadar sağlam olarak duruyordu.

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 137

Kitabe: 35

FITNAT HANIM.

1194 (=1780)

1. Hüve'l-Bâki
2. Sâbıkâ Şeyhü'l-İslâm Mehemmed Es'ad
3. Efendi merhûmuñ kerime-i mükerrerresi
4. bülbül-i gülistân-ı 'işmet
5. ve tûfî-i şekeristân-ı 'iffet
6. merhûme ve mağfûrun lehâ Şerife
7. Zübeyde Fıtnat Hânım
8. rûhıyicün el-Fâtiha
9. sene 1194

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan, Hazret-i Hâlid Türbesi arkasındaki mezarlıkta bulunmaktadır.

Onsekizinci yüzyılın tanınmış kadın şairlerinden olan Fıtnat Hanım, beş tane şeyhülislam yetiştiren ve aslen Alanya'lı olan bir aileye mensuptur. Babası Ebu İshak İsmail Efendi'dir (öl.1137). Kardeşi bu çalışmamızda mezartaşı kitabesini verdiğimiz Mehmed Şerif Efendi'dir. Hayatı hakkında pek bilgi bulunamayan Zübeyde Fıtnat için Hacı Zihni Efendi şu bilgileri vermektedir:

“İsmi Zübeyde olup kendisi devr-i Abdülhamid-i evvel ilmiyyesinden Derviş Efendi'nin halilesi idi. Bu Derviş Efendi Fıtnat Hanım gibi eshab-ı hüner ve maarifden olmadığı cülusu Sultan Selim Han-ı salıs'de Rumeli kazaskeri ve Nakib-ül Eşraf bulunmuştur. Fıtnat Hanım egerçi Ragıp Paşa devrinde kesb-i şöhret edenlerdendir. Ancak evail-i devr-i Abdül Hamid-i Haniye dahi yetişmiştir. Divanında Sultan Mahmud Han-ı evvel Hazretlerine Bahariyyesi ve Lâleli Carai-i Şerifi binası ile Ragıp Paşa'nın sadaretine tarihi olduğu gibi Hamidiyye İmaretine dahi tarih vardır.”¹

Süreyyâ Bey ise Zübeyde Fıtnat Hanım hakkında “Ebu İshak-zâde Said Efendi'nin kerimesi ve sudurdan Derviş Efendi'nin hâlilesidir. 1194'de irtihâl eylemiştir. Kitabet ve inşâ

¹Mehmed Zihni, *Meşâhir ü'n-Nisâ*, İstanbul, 1294 (1878). Cilt I. s. 141

ve şiir ü imlâda mümtazü'l -emâsil olup matbû divanı vardır. Ragıp Paşa ve Haşmet ile mutayebeleri" olduğunu belirtmektedir.¹

Bursalı Mehmet Tahir ise Zübeyde Fitnat Hanım ile ilgili olarak aşağıdaki bilgileri vermektedir:

“Kitabiyat ve Terâcim-i Ahval mütehassısı İsmet Efendi merhûmdan naklen, [mezarının] Hazret-i Eyub türbe-i şerifesi arkasındaki sırtta olduğu, Eyublü ekseri zevatın da simaen nakillerine göre Feshane'ye giden caddenin sağındaki elyevm harap bir türbede olduğu mervidir. Bir ihtimale göre de ailesi kabristanı demek olan Çarşamba'da İsmail Ağa Cami-i Şerifi kabristanında olduğu muhtemel ise de taharriyatta seng-i mezarına delâlet edecek birşey görülmemiştir.”²

Davud Fatin de Zübeyde Fitnat Hanım'ın babasının, kardeşinin, kocasının isim ve mansıplarını saydıktan sonra, şair Zübeyde Fitnat Hanım hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Fetanet-i asliyye ve tabiat-ı şiiriyye icab ve iktizası üzre arayış-i hacle ki ilm ü kemâl ve ol vechile arz-ı cemâl-i şiir iderek güzârında ruz ü leyal iken bin iki yüz doksan dört sâli hilâlinde rûh-ı şerifi âzim-i karibgah-ı cenâb-ı Rabb-ı müteâl olmuşdur.”³

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Fitnat Hanımın vefat tarihinde bir sorun çıkmamaktadır. Fakat mezarının yeri bilhassa 1940'lı 1950'li yıllarda çok tartışılan bir konu olmuştur. Bu konuda tarih sahasında önemli otoriteler tartışmışlardır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ile İbrahim Hakkı Konyalı arasında o zamanın popüler tarih dergilerinde başlayan bu polemik epey uzun sürmüştür. Önceleri yanlışlıkla Fitnat Hanım'ın türbesi sanılarak onarılan türbeyi tenkid şeklinde başlayan tartışma, Konyalı'nın hırçınlığı sebebiyle büyümüş hatta siyasi yorumlara bile yol açmıştır. Bu konuda en detaylı ve en son makale ise son dönemde Bilgin Turnalı tarafından yayınlanmıştır.⁴ Bu makale özünde bütün bu yayınların bir bibliografyası niteliğinde ve aynı zamanda çok geniş kapsamlı bir çalışmadır.

Fitnat Hanımın mezarı bizim yanda kitabesini ve fotoğrafını verdiğimiz Eyub'de Türbenin hemen arkasında olan kabirdir.

Fitnat Hanımın divanından başka eserleri olup olmadığını bilmiyoruz. Fitnat Hanımın

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 24

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt III. s. 309

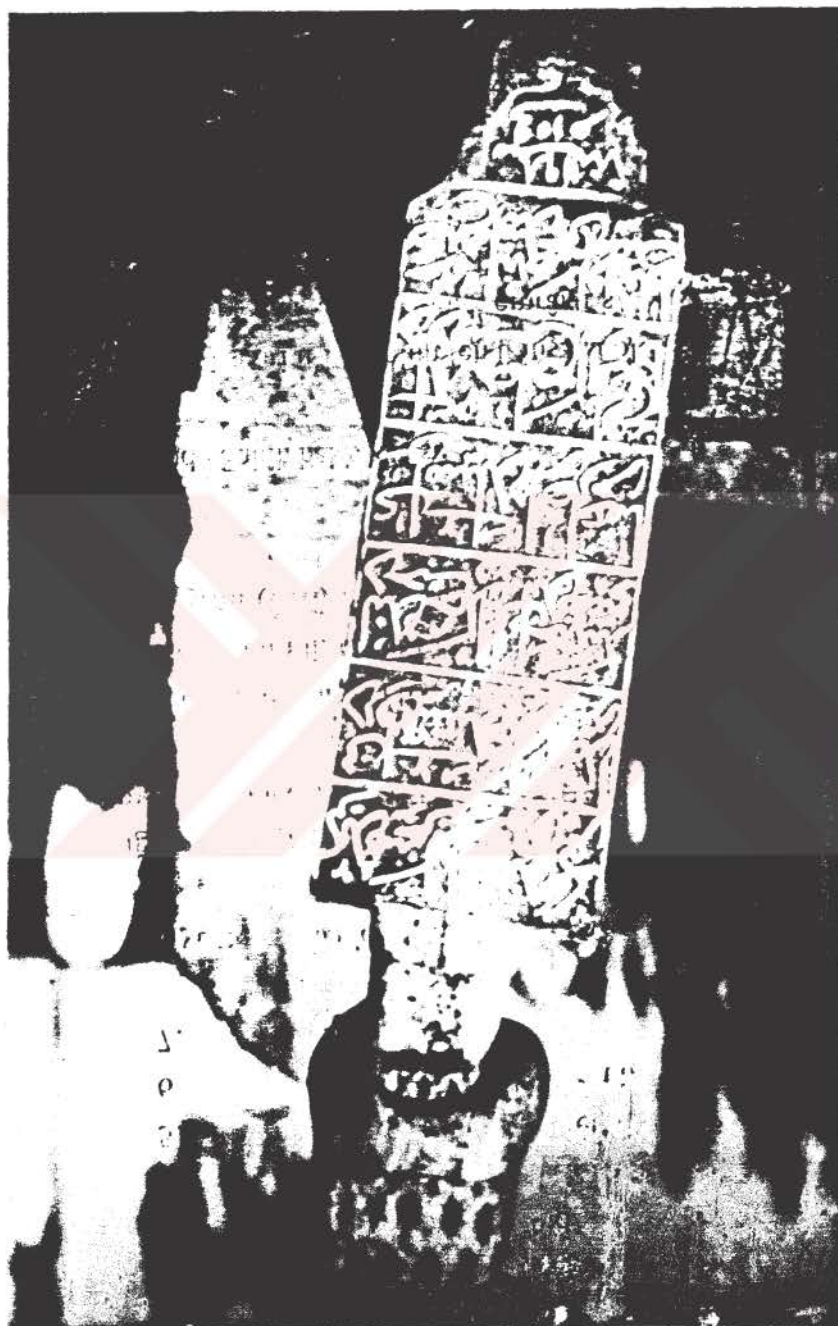
³Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 331

⁴Bilgin Turnalı, “Şair Fitnat Hanımın Mezarı,” *Arkeoloji ve Sanat*, İstanbul, 1980. Sayı 8-9. s. 39

Divanı üç defa basılmıştır.¹

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 287

Kitabe: 36

SABİH
1198 (=1783)

1. Güzîde-i sühan edâ Ahmed Efendi kim
2. Derûnın itmişidî câvegâh-ı sırt-ı Hudâ
3. Dilinde hubb-ı Hudânın idincî nakşî bend
4. Sivâyı sildi hemân idüp 'âzîm-i 'uqbâ
5. Denildi dest-i du'â ref' olup eñâ târîh
6. Şabîh Efendi'ye şahn-ı behîşt ola me'vâ
7. Sene 1198 fi 15.M

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığında bulunmaktadır.

Galata Gümrüğü'nde katip olup Tokat'lı Şeyh Mehmed Emin Efendi'ye derviş olan Sabîh'in asıl adı Ahmed'dir. Bursalı Mehmed Tahir, Sabîh hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Şi'ir ü İnşâ erbâbından Farisi'den bir zat olup şehridir. (Tokadi Şeyh Emin Efendi) münteciblerinden idi. (1198) tarihinde irtihal eyledi. (Üsküdar)'da medfundur. Şa'ir-i şehir (Örfî)'nin divanını şerh eylemiştir. Müretteb divanı da vardır.”¹

Fatin ise tezkire'sinde Sabîh hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Ahmed Sabîh Efendi şehri ü'l asl olup fen ü inşâda olan behresi iktizasınca Galata Gümrüğü ketebesi silkine bil ilhak emrâr-ı subh-ü şâm eylemekde iken bin yüz doksan sekiz tarihinde 'azîm dâr-ı selâm olmuştur.”²

Süreyyâ Bey ise "Sicill-i Osmâni"de Sabîh'in biyografisini doğru olarak yazmakta, fakat vefat tarihini yanlış olarak vermektedir:

“Kumkapu'lu Mustafa Ağa'nın oğludur. Müneccimbaşı biraderidir. Tokadi Emin Efendi'ye mürid olmuş idi. Galata Gümrüğü başkatibi iken 1199'da Fevt oldu. Elsine-i selâsede şa'irdir. Divanı vardır.”³

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 286

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 237

³Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt

Hafız Hüseyin Ayvansarayî, "Mecmua-i Tevârih" isimli eserinde Sabîh hakkında şu bilgileri vermektedir:

“Şehridir. Müneccimbaşı Abdullah Efendi’nin biraderidir. Ricâl-i Devlet-i Aliyye’ye hizmet üzere iken biraderi himmetiyle Sultan Mustafa Hân-ı Sâlis Galata’da Frenk gümrüğü kitabetiyle çerağ edip bu hâl üzere iken biraderinden sonra vefât “Üstadü’l eser” 1198 târihi rebiü’l-âhirinde Üsküdar’da Karacaahmed kurbünde pederi ve biraderi yanında medfundur.”¹

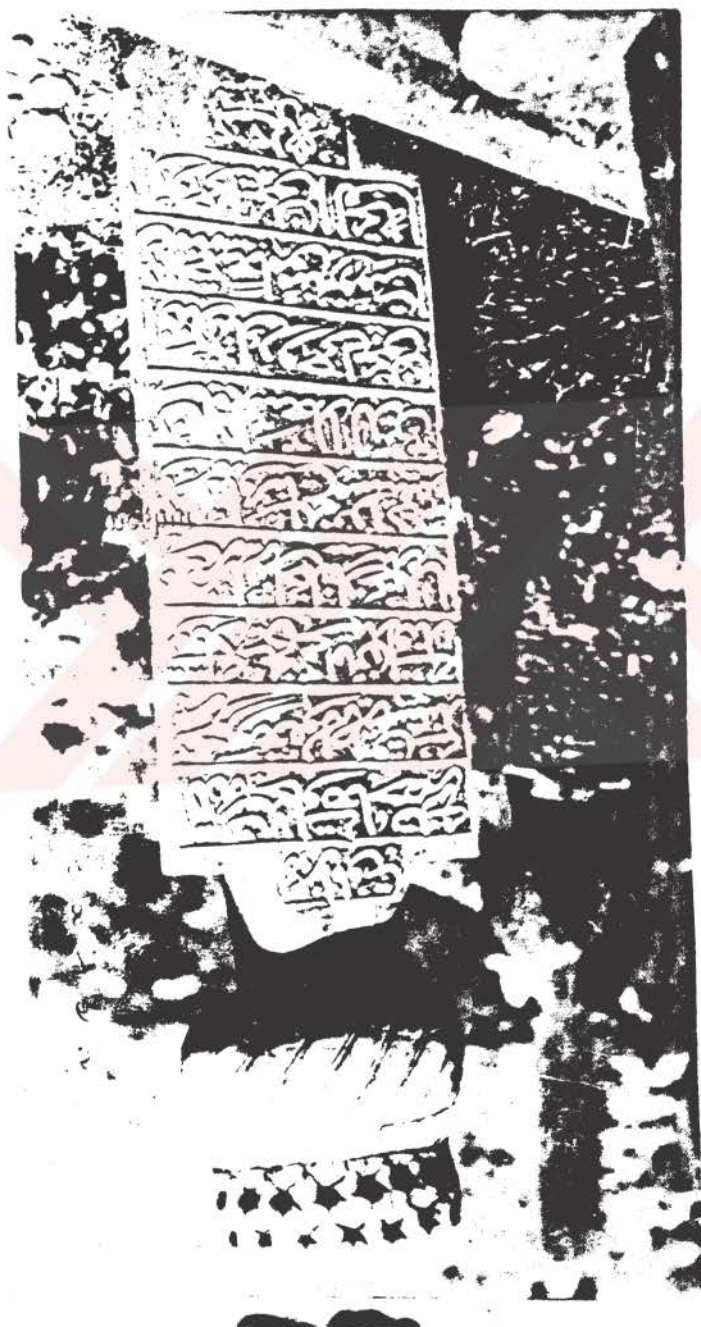
Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi "Sicill-i Osmâni" hariç diğer kaynaklar Sabîh'in vefat tarihini teyid etmektedirler. Basılı nüshası bulunmayan "Şefkât" ve "Silahdar-zâde Tezkire"lerinde ise Sabîh'in vefat tarihi hatalı olarak (1199) gösterildiği belirtilmektedir.²

Sabîh'in mezartaşı bugün kırılarak yokolmuştur. Yandâ sunulan fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoğlu'nun koleksiyonundan alınmıştır.

III, s. 223

¹Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *Mecmua-i Tevârih*, yayınlayan Fahri Çetin Derin ve Vahit Çabuk, İstanbul, Edebiyat Fakültesi yayını, 1985. s. 271

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 850

Kitabe: 37

SÜLEYMAN SA'DEDDİN

1202 (=1787)

1. Ah mine'l mevt
2. Allah subhane ve te'âla hazretleri
3. merhûm ve mağfûrun leh Tarîk-i Nakşibendî
4. Tokâdî Şeyh Mehemmed Emin Efendi
5. Hazretleri'nin hulefâsından 'ulemâ
6. ve tarîka ve senâ Şeyh Müstâkim-zâde
7. Süleymân Sa'deddin
8. Efendi'niñ rûhı için
9. 'amete cemi'en mü'minin ve müminat
10. ervâhı için el-Fâtiha
11. sene 1202 fi 23 L

Kitabenin bulunduğu yer: Zeyrek'de Piri Mehmed Paşa'nın yaptırdığı Soğukkuyu Camii haziresi'nde bulunmaktadır..

Müstâkim-zâde diye meşhur olan Süleyman Sa'deddin müderris el-Hac Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. Annesi Ümmü Gülsüm Hanım'dır. 1131 (1718) yılının Receb ayında İstanbul Hırka-i Şerif civarında Kabakulak Muhtesib İskender mahallesinde Tahtaminare Mescidi karşısındaki evde doğdu. Tahsilini ikmal ettikten sonra, ilk önce Şeyh Mehmed Salih Sahavî'ye daha sonra Şeyh Tokâdî Mehmed Emin Efendi'ye bağlandı ve Nakşibendi oldu. Şeyhinin ve annesinin vefatı üzerine Bursa'ya gitti. İstanbul'a dönüşünde babasını da kaybeden Süleyman Sa'deddin kitap istinsahı, eser te'lif ve hüsn-i hat ile meşgul oldu. Büyük ve önemli eserler meydana getirdi. Çeşitli sıkıntılarla geçen hayatı 22 Şevval 1202 (1787)'de son buldu. Cenaze namazı Eyub Camii vaizi Yahya-zâde Şeyh Mehmed Sa'deddin Efendi tarafından kıldırılarak Zeyrek civarında Pir Mehmed Paşa tarafından yaptırılan Soğukkuyu Camii haziresine mürşidi Şeyh Mehmed Emin Tokâdî Efendi'nin ayak ucuna gömülmüştür.¹ Davud Fatin tezkire'sinde Müstâkim-zâde Süleyman Sa'deddin için şu bilgileri vermektedir:

“Tokâdî Şeyh Mehmed Emin Efendi merhûmdan ahz-ı dest-i inâbet eyleyüp bilâhere na'îl-i rütbe-i hilâfet eylemiş ise de halvet-güzin-i uzlet olduğu halde bin iki yüz iki senesi hilâlinde işbu kargah-ı fenâdan barigâh-ı cenâb-ı

¹Hafız Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikat ül-Cevâmi*, İstanbul, 1281 (1864). Cilt I, s. 137

Mevlâya teveccüh ve ‘azimet eylemiştir. ‘Lafz-ı Teşebbüs’ rihletine tarih vâki olmuştur. Nâ‘şı ma‘fîret nakşı Der‘aliyye’de Zeyrek yokuşunda Soğukkuyu nâm mevki’de vâki Piri Mehmed Paşa Cami-i Şerifi hatiresine şeyhi merhûmun kabri kurbinde defin-i hâk-i iturnâk olmuştur.”¹

Bursalı Mehmet Tahir de Süleyman Sa‘deddin hakkında şu bilgileri vermektedir:

“...1202 tarihinde mevlidi olan İstanbul’da rihlet eyledi. İlmi irfanına galib bir zâtdır. Zeyrek civarında Soğukkuyu medresesi kurbinde mürşid-i âlileri Tokâdî Emin Efendi yanında medfundur.”²

Müstâkim-zâde Süleyman Sa‘deddin hayatını ve eserlerini en ince detaylarına kadar şairin “Tuhfe-i Hattatin” isimli eserinin giriş kısmında yazan İbnülemin Mahmud Kemal Bey, mezartaşının kitabe istinsahını ve fotoğrafını vererek şairin mezar taşı hakkında şu tür yorumlarda bulunmaktadır:

“Müstakim-zâde gibi bir fazıl-ı kemâlin mezarı taşına böyle sebk ve rabt ‘arî sözler yazılmasına taaccüb olunur. Bu sözler Bâki ve Hâkânî merhumların kabirlerine nakş olunan kitabeleri ihtar ediyor. Milletten tenvir-i ezhanına ve tezhib-i lisanına çalışan zevat-ı fazılânın mezarlarına teşviş-i ezhân ve tehviş-i lisan idecek sözler yazmak zevat-ı müşârûnileyhin hidamat-ı ilmiyyelerine karşı galiba nişane-i şükran ‘add edilmektedir.

“Ben nasıl etmem taaccüb yârîmin yârânına.”

Mezartaşının fotoğrafisini ihda ve sur-ı saire ile de ibrâz-ı mu‘avenet iden “Sefîne-i Evliya” müellifi İstanbul Rûsumat Başmüdiriyyetinden mütekaid faziletmendân-ı milletden Hüseyin Vassaf Beg’in namını hürmetle yâd ederim.”³

Mezartaşı resmi ilk defa yukarıda da belirtildiği gibi Tuhfe-i Hattâtinde yayınlanmıştır. Kabir bu gün sağlam bir şekilde durmaktadır. Camii ise yıkılmıştır.

Müstâkim-zâde’nin şairliğinden kaynaklarda çok bahs edilmez, fakat bazı manzumelere yazdığı şerhler daha önemli kabul edilir. Eserlerinin içinde biyografi kitaplarının çok ayrı bir önemi vardır. “Tuhfe-i Hattâtin” isimli eseri Türk Hat Sanatı’nın temel kaynaklarından biridir.

¹Davud Fatin, *Hatimetü’l eş’ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 194

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I. s. 168

³Müstakimzâde Sadettin Süleyman, *Tuhfe-i Hattâtin*, yayına hazırlayan İbnülemin Mahmut Kemal [İnal], İstanbul, 1928. s. 15-16

Müstâkim-zâde iki üç kelime ile olsa bile hemen her biyografisini verdiği kişinin ölümüne tarih düşürmüştür.

Kitabe: 38

MEHMED ŞERİF
1204 (=1790)

1. Hüve'l-Bâki
2. Es'ad Efendi-zâde
3. sâbıkâ Şeyhü'l-İslâm
4. merhûm ve mağfûrunleh
5. es-Seyyid Mehemmed Şerif Efendi
6. ruhıyçûn ei-Fâtîha
7. sene 1204

Kitabenin bulunduğu yer: Çarşamba İsmail Efendi Camii haziresi.

Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi'nin oğlu olan Mehmed Şerif 1204 (1790) yılında vefat etti ve dedesi Ebu İshak İsmâ'il Efendi'nin yaptırdığı ve ailesinden diğer Şeyhü'l-İslâmların gömülü bulunduğu camii haziresine defnedildi.

Mehmed Şerif hakkında Fatin, "Bin iki yüz dört senesi şehr-i ramazan mağfiretnişânın dokuzuncu günü ruh-ı şerifleri evz-i âlâyı 'illiyine su'ud eylemiş" olduğunu belirtir.¹ Bursalı Mehmed Tahir ise vefatını eserinde matbaa hatası olarak 1024 gösterir. Bizce bu iki ile sıfırın yer değiştirmiş olarak basılmasından kaynaklanmaktadır.² Fakat bir sene sonra basılan "İlmiye Sâlnamesi"nde de bu tarihin tekrarlanması ise ayrı bir yanlışlıktır.³

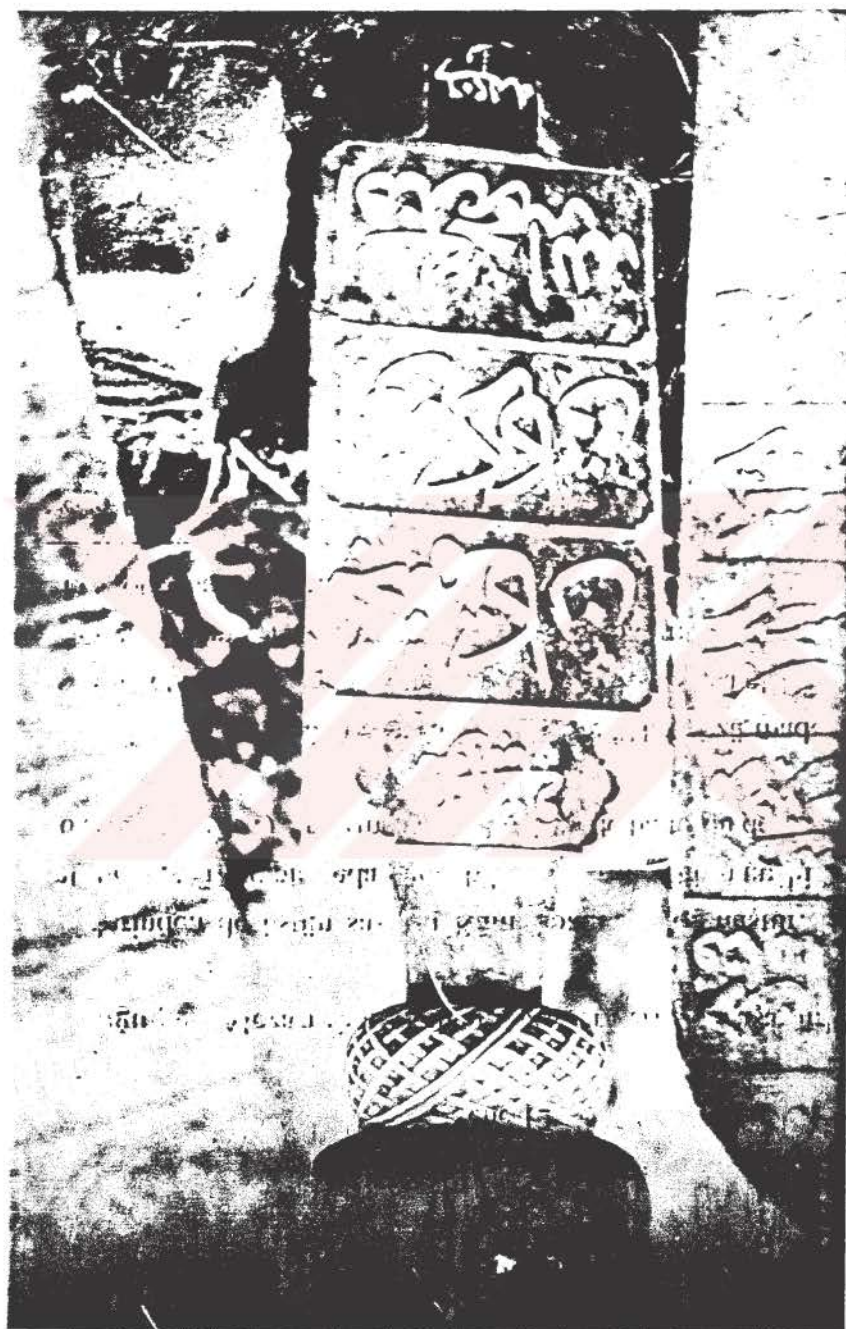
Mehmed Şerif'in Divanı basılmamıştır. İstanbul Kütüphanelerinde sekiz ayrı yazma nüshası tesbit edilmiştir.⁴

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l-es'ar*, İstanbul, 1271 (1845), s. 214

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924), Cilt I, s. 337

³*İlmiye Sâlnamesi*, [yay hazırlayan Ebü'l-â Mardin], İstanbul, 1334 (1916), s. 547

⁴*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEE yayını, 1965, Cilt III, s. 859

Kitabe: 39

EBUBEKİR KÂNÎ
1206 (=1791)

1. Hüve'l-Bâki
2. Cennet-mekân
3. Ebû Bekir Kânî
4. Efendi rahî metullâh
5. Sene 1206 Râ [Rebi'ülevvel]

Kitabenin bulunduğu yer: Mezarı Eyüp Sultan, Nişancı Feridun Paşa türbesi yanındadır.

Nesirleri şiirlerinden de üstün sayılan Kânî Tokat'da doğmuştur. Hayatı ve eserleri hakkında Osmanlı biyografi kitaplarında geniş bilgiler vardır. Ölüm tarihi bütün kaynaklarda Rebiülevvel 1206 (=Kasım 1791)'dır ki mezartaşı kitabesi de bu tarihi doğrulamaktadır.

Surûrî'nin "Gitti gevher idi gûyâ o ma'ârif Kânî" ve "Her sözü maden-i cevher idi gitti Kânî" mısraları şairin vefatına düşürülmüş tarihlerdir.¹ "Mezartaşıma el-Fâtiha yazmayın! Ben Fâtiha dilencisi değilim" demesi üzerine şair için yanda fotoğrafı verilen kitabe yazılmıştır. Mezarı hâlen yerinde olup bakımlıdır.

¹*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1965. Cilt III, s. 862

Kitabe: 40

SA'DU'LLAH ENVERİ
1209 (=1793)

1. Hüve'l-Hallâkü'l-Bâki
2. Sâbıkâ Tezkire-i Evvel-i Anadolî
3. muhâsebecisi iken
4. dâr-ı bekâyâ rihlet
5. iden merhûm ve mağfûr
6. el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihi'l
7. el-ğafûr el-Hâc Sa'du'llah
8. Enverî Efendi'niñ ruhiyçün
9. el-Fâtîha
10. sene 1209

R 11

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet mezarlığında bulunmaktadır.

Aslında tarihçiliği ön planda olan Sadullah Enverî Trabzon doğumludur. İstanbul'da yetişmiştir. Mehmed Süreyyâ Sadullah Enverî'nin resmi görevlerini sıraladıktan sonra "1209 Rebi'ülevvelinin onbirinde vefât eylemiştir. Hüsn-i sülûk ashabından afif, salih, münşi Arabî ve Farisî'de mâhir olub sinni altmış mütecaviz idi. Üç dört cild tarih yazmış" olduğunu belirtir.¹

Bursalı Mehmed Tahir ise "Enverî'nin ide pür-nûr mezârın Mevlâ' mısra'ının delaleti olan 1209 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Tabiat-ı şî'riyyesi de vardır." demektedir.² Fatin tezkiresinde de Sadullah Enverî'nin hayat hikayesi anlatılmaktadır.³ Sadullah Enverî'nin mezartaşı bugün kırılarak yok olmuştur.

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt I, s. 440

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt III. s. 22

³Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 340

Kitabe: 41

ESRÂR DEDE
1211 (=1797)

1. Yâ Hû
2. Esrâr Dede çilleyi hatm itdiği dem
3. Sır oldu serin hırka-i tabûta çeküp
4. Gâlib didi târihini efsûs efsûs
5. Hemdemleri hayran kodı Esrâr göçüb.
6. sene 1211 27 Receb

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe, Tünel'de, Galata Mevlevihanesi hamuşânında bulunmaktadır.

Divan şairi, Tezkide yazarı, mevlevi ulusu gibi özellikleri ile meşhur olan Esrâr Dede İstanbul'da doğmuştur. Mevleviliğe intisabından önceki hayatı hakkında bilgimiz fazlaca değildir. Kırk yaşlarında 1202 (1788) yılında mevleviliğe bağlanmış 1205 (1790) yılında Şeyh Galib'in Galata Mevlevihanesine Şeyh olmasından sonra tekkeye kapılanmıştır. Şeyh Galib'le çok yakın bir dostluk ve edebiyatta üstad-şakird ilişkisi içerisinde bulunmuştur. Şeyh Galib'in şeyhliği esnasında Mevlevilikde yüksek bir derece olan Mevlevihane'nin Kazancı Dedesi olmuştur. Esrâr Dede genç yaşta 27 Receb 1211 (26 Ocak 1797) yılında ölmüştür. Galata Kulekapısı Mevlevihanesi'nde Fasih Dede'nin mezarı yanına gömülmüştür. Davud Fatin, Esrâr Dede hakkında aşağıdaki bilgileri vermektedir:

“Bin iki yüz on bir sâlinde tark-ı sikke-i hayat olub tennure-i bend-i hanıkah-ı memât olmuştur. Marâd-i pâki dergâh-ı mezkur kabristanında madfûn Fasih Dede merhûmun kabr-i şerifi ittisâlindedir. Vefâtına Sururî Efendi'nin inşâd eylediği târihtir:

Hayflar göz yumub Esâr Dede sır oldu.”¹

Süreyyâ Bey ise Esrâr Dede için “Galata Mevlevihanesi dervişlerinden ve Galip Dede hemdemlerinden idi 1211'de vefât idüp Fasih Dede yanında defn edildi Şairdir. Divanı ve şu'ârâ-yı Mevleviyye hakkında Tezkire'si” olduğunu belirtmektedir.²

Esrâr Dede'nin vefat tarihi ve mezarı hakkında kaynaklarda bir ihtilaf söz konusu değildir. Öldüğü yıl tamamlamış olduğu eseri olan “Tezkire-i Şu'ârâ-yı Mevleviye” basılmamıştır. Esrâr Dede ve eserleri hakkında üniversitelerimizde tezler hazırlanmıştır. Divanı İstanbul'da 1257

¹ a.g.e., 9

² Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt I, s. 330

(1841) yılında basılmıştır¹. Esrâr Dede'nin hakkında en tafsilatlı eser Halûk İpekten'in çalışmasıdır.²

Esrâr Dede'nin mezartaşı, Mevlevihane mezarlığı ile yanyana olan eski Beyoğlu Evlendirme Dairesinin yapımı sırasında mezarlık tahrib olmasına rağmen Esrâr Dede'nin mezartaşı kurtulmuştur. Bugün ise Mevlevihanenin Divan Edebiyatı Müzesi oluşu sebebiyle Esrâr Dede'nin mezartaşı korunmakta ve sağlam bir şekilde durmaktadır.

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 287

²Haluk İpekten, *Türk Edebiyatının kaynaklarından Türkçe şuara tezkireleri*, Atatürk Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi yayını, Erzurum, 1988. s. 135-141

Kitabe: 42

RESİMÂ AHMED DEDE

1213 (=1798)

1. Yâ-Hû
2. merhûm ve mağfûr
3. el-muhtâc ilâ rahmeti
4. rabbihi'l-ğafûr Şeyh
5. Resimâ Ahmed Efendi
6. rûhuna Fâtîha
7. sene 1213

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet, İnadiye Tekkesi karşısında Selim Baba açık türbesi yanındadır.

Tezkire-i şu'ara-yı Mevleviyye yazarı Esrâr Dede ile akran ve dost olan Resimâ Ahmed Üsküdar'da doğmuştur. Mevlevi tarikatına girip Yenişehirfenar dergâhı şeyhliğine kadar yükselmiş ve daha sonra bu şeyhlikden ayrılarak Üsküdar'daki evinde münzevi bir hayat sürmüştür. Resimâ Ahmed 1213(1798) yılında vefat etmiştir. "Semahâne-i Edeb"te ve "Esrâr Dede tezkiresi"nde vefat tarihi bildirilmemektedir.

Fatin kendi tezkiresinde "Ba'zı 'avarız-ı sûriye sebebiyle Dersaadet'e nakl ve ric'at eyleyüb hânesinde guşe-gir-i 'uzlet olduğu halde bin iki yüz on sekiz tarihinde dâr-ı bekâyâ rihlet eylemiş" olduğunu belirtir.¹ Fatin'den de naklen Bursalı Mehmed Tahir ise "(1218) tarihinde Üsküdar'da vefat etdi. İnadiye'de (Selim Baba) kurbinde medfun" olduğunu belirtmektedir.²

Süreyya Bey ise şair Resimâ Ahmed hakkında, "Yenişehir Mevlevihanesi Şeyhi idi, terkle Üsküdar'da münzevi oldu, 1218'de irtihal eylemiştir. şâ'irdir." demektedir.³

Resimâ Ahmed Dede'nin kitabesi bazı eksiklerine karşın ilk defa "Merakid-i Mutebere-i Üsküdar" isimli eserde verilmiştir.⁴ Mezartaşı halen yerinde durmaktadır.

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 133

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 193

³Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt II, s. 381

⁴İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 38

Kitabe: 43

MUSTAFA ZEKA'Î
1227 (=1812)

1. Hû
2. 'Arif-i billah mürşid-i âgâh
3. şeyhü'l-kâmil el-'alim el-'amil
4. el-müteşerri' el-mükemmel el-mükemmel eş-Şeyh
5. Muştafâ ez-Zekâ'î el-Hâlvetî
6. eş-Şa'bânî el-Üsküdarî
7. kuddise sırrahü'l-bârî
8. sene 1227 fi cim 4
yevm pazar

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe, Topkapı, Ümmi Sinan Tekkesi haziresi'nde bulunmaktadır.

İstanbul'da doğan ve dervişlik yoluna giren Mustafa Zekâî Simav'da bulunup İstanbul'a dönüşünde Çukadar Mehmet Efendi isimli bir şeyhden hilafet aldıktan sonra, Topkapı'daki Pir Ümmi Sinan Tekkesine 1222 (1807) yılında şeyh oldu. "Hû ile 'arif Zekâî 'azm-i lâhut eyledi" mısraının hesabıyla Cemaziyelahir 1227 (16 Mayıs 1812)'de vefat eyledi. Şeyhi olduğu Tekke'nin bahçesine gömüldü.

Tekkenin bütün binalarının zaman içinde bakımsızlıktan yıkılmasına karşın mezarlık korunabildiği için Mustafa Zekâî'nin mezartaşı da yerinde durmaktadır. Bazı günlerde İstanbul halkının ve semt sakinlerinin ziyaret ettikleri, adaklar adadıkları evliya türbesi şekline dönüşen bu mezar yıkım ve kırılma gibi günümüz tehlikelerinden uzaktır.

Mustafa Zekâî ve mezarı hakkında ilk yayın hattat ve şair olan Süud Yavısı Ebussüudoğlu tarafından yapılmıştır.¹ Mustafa Zekâî'nin Divanı 1258 (1842) ve 1288 (1871) yıllarında iki kez İstanbul'da basılmıştır.²

¹Süud Yavısı Ebussüudoğlu, *Şair Mustafa Zekâî*, İstanbul, CHP Şehremini Halkevi Neşriyatından, 1941.

²Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 296

Kitabe: 44

MEHMED 'ARİF
1228 (=1813)

1. Hüve'l-Hallâkü'l-Bâki
2. Fea'lemennehu lâilahe-illâllah
3. Reîsü'l-küttâb-ı esbâk
4. merhûm ve mâgfûrun leh
5. el-muhtâc ilâ rahmeti rabbihî
6. el-gâfûr Mehemmed 'Arif Efendi
7. rûhıyçün el-Fâtiha
8. sene 1228 fi 9 sad

Kitabenin bulunduğu yer: Gülhane parkı karşısında Zeyneb Sultan Camii haziresinde durmaktadır.

Mehmed Arif, XVIII. yüzyılın son döneminde yetişen önemli şairlerinden biridir. Kastamonu'da doğmuştur. 1206 (1791)'de Küçük tezkireci, 1209 (1794)'de Büyük tezkireci ve 1222(1807)'de Reisü'l-küttâb'lık görevlerine yükselmiştir. Daha sonra, 1225 (1810)'de Nişancılığa, 1227 (1812)'de Deftereminliğine getirilen Mehmed Arif, 1228(1813) yılında vefat etmiştir.

Davud Fatin, Mehmed 'Arif hakkında şu biyografik bilgileri vermektedir:

"Sinin-i ömri isnâ ve se'bine yakın olduğu halde bin iki yüz yigirmi sekiz senesi evâilinde rûh-ı şerifi 'azim-i huld-ı berrin ve cism-i lâtifî soğukçeşme pişgâhında kain Zeyneb Sultan Cami'-i Şerifi hatiresine defn-i zir-i zemin olmuştur."¹

"Sicill-i Osmâni" ve "Osmânlı Müellifleri" gibi temel kaynaklar, Mehmed 'Arif'in vefat tarihini 1228 göstererek mezartaşındaki bilgiyi teyid etmektedirler. Reisü'l küttab Arif'in divanı Mısır'da Bulak matbaası'nda 1258 (1842) yılında basılmıştır.²

Mehmed 'Arif'in mezarı günümüzde sağlam bir şekilde durmaktadır.

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 259

²Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 285

Kitabe: 45

AHMED HAYÂTÎ

1229 (=1813)

1. el-Fâtîha
2. Tefe'ülümde Şeref çıkdı bir zehî tarih
3. Hayâtî buldu hayât-ı ebed cinân içre.
4. bâpâye-i Kudüs-i şerîf
5. sâbıkâ Bağdâd kâdısı
6. Elbistânî merhûm Ahmed Hayâtî
7. Efendi'nin merkâd-i şerîfi dir.
8. sene 1229

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet mezarlığında bulunmaktadır.

Sünbül-zâde Vehbi'nin "Tuhfe ve Nuhbe" isimli eserini şerh eden Hayatî Ahmed Efendi'nin mezar kitabesindeki şiir oğlu Halil Şeref tarafından söylenmiştir.

Davud Fatin, Hayatî Ahmed naklında şu biyografik bilgileri vermektedir:

"Dersaadet'e bilmuvazzalat hanesinde bigûle-güzin-i ikâmet olduğu halde mürd-i hayatı rah-i mernâtı kendüye câ-yı necât ittihâz iderek iki yüz yirmi dokuz senesi seferü'l hayrında vefât eylemiştir. Hatt-ı ferzend-i ercemendi ati ü'l terceme Halil Şeref Efendi vefatını işbu tarih ile isbat etmiştir:

Tefe'ülümde Şeref çıkdı bir güzel tarih

Hayatî buldı hayat-ı ebed cinân içre"¹

Mehmed Süreyyâ ise "Elbistanlı'dır Müderris ve Bağdâd ve sonra Kudüs pâyesi olup 1215'de fevt oldu. Miskinler de medfûn" olduğunu belirtir.²

Cevdet Paşa da Ahmed Hayatî'nin vefâtını doğru olarak 1229 senesi vekayiinde bildirir.³ Yanda sunduğumuz mezartaşı fotoğrafı ve kitabesi ilk kez Sadettin Nüzhet [Ergun] tarafından yayınlanmıştır.⁴

Şair Ahmed Hayatî'nin mezar taşı sağlam olarak yerinde durmaktadır.

¹Davud Fatin, a.g.e., s. 78

²Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt II, s. 259

³Ahmed Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul, 1302-1309 (1885-1892). Cilt 10, s. 144.

Kitabe: 46

MEHMED EMİN REFİ' KÂLÂYI
1237 (=1821)

1. Hû bihi
2. Sultânü's-su'âra
3. Topkapılı
4. merhûm ve mağfûr
5. Kâlâyî Mehemmed
6. Emîn Efendi rûhına
7. Fâtihâ Sene 1237
Fî 27 Ş

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı Mezarlığı'nda 1940'lı yıllara kadar duran mezar taşı bugün kayıptır. Yandaki fotoğraf Ayanoğlu arşivinden alınmıştır.

İstanbul'lu olan Mehmed Emin babasının kumaşçı olması dolayısı ile Refi' Kâlâyî diye meşhur olmuştur. Davud Fatin, Refi' Kâlâyî hakkında şu biyografik bilgileri vermektedir:

“Ma'zulen sinin-i 'ömri semâniye mevsul olduğu halde bin iki yüz otuz yedi senesi hilâlinde müta'-ı hayatı makruz-ı memât ile çâk çâk ve vücûd-ı ma'fîret aludı Topkapu haricinde vaki' kabristanda defin-i zir-i hâk olmuştur.”¹

Kıbrısî-zâde İsmâ'il Hakkı Efendi ise Refi' Kâlâyî için, “Tarih aldı hakdan can-ı kâlâyî kumaş-ı cenneti” mısraını tarih düşürmüştür. Bursalı Mehmed Tahir Bey de Refi' Kâlâyî'nin 1237 yılında öldüğünü belirtmektedir.²

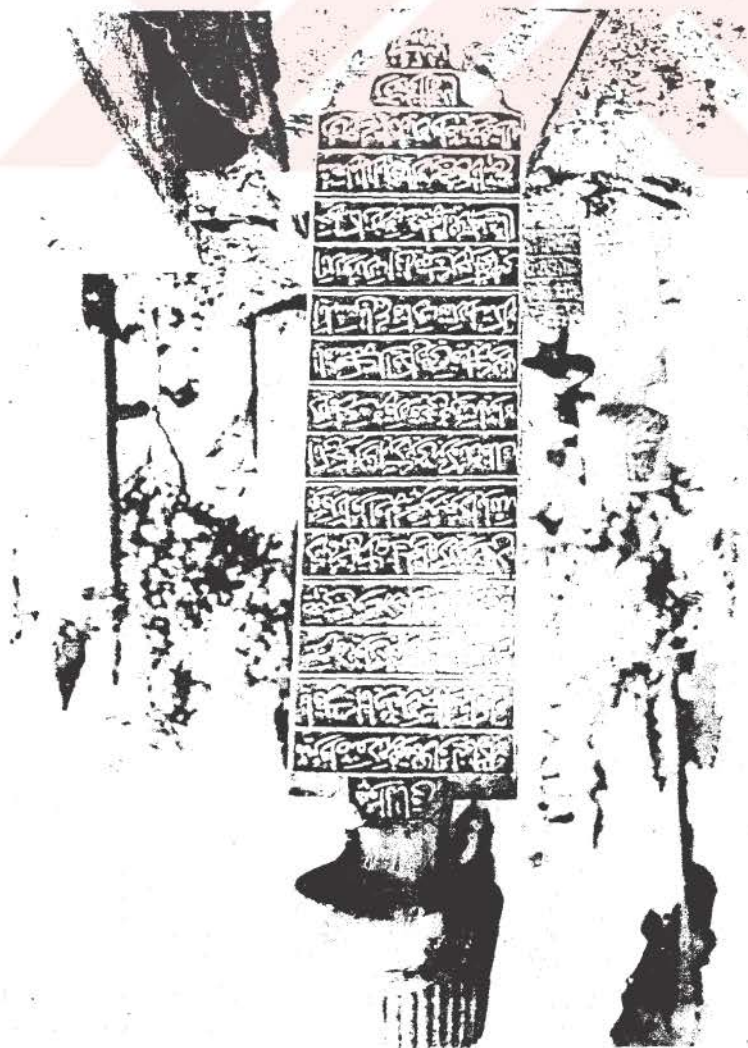
Refi' Kâlâyî'nin Divan'ı İstanbul'da 1867 yılında basılmıştır.³

⁴Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kırzâheleri*, İstanbul, 1932. s. 21

¹Davud Fatin, a.g.e., s. 161

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 294

³Seyfettin Özege, a.g.e., Cilt I, s. 294.

Kitabe: 47

ENDERUNÎ 'OSMÂN VASİF.
1240 (=1825)

1. Hüve'l-Bâki
2. Mir Vâşif dem-i fevtinden olunca âgâh
3. Yakdı âşârını da cân-ı ehibbâ gibi âh
4. 'Azm-i dîvân-ı Hudâ eyleyene âsândır
5. Ya 'ni mecmû'a degil eylese dünyâ-yı tebâh
6. Düşmen-i şöhet imiş elhak o derviş-nihâd
7. Bu kadar olsa olur mahv-ı vücud eyvallâh
8. İki cevherden ayırdı bizi bir günde felek
9. Diyelim haşre kadar kangı birine eyvâh
10. Bak sana gülşen-i efkârını kıldı sûzân
11. Eylemiş bâğ-ı fenâdan ne kadar istikrâh
12. Enderûn'dan anı etmişdi چراغ-ı hâsı
13. Hevacegân zümresine mülhak idüp şâhenshâh
14. Şu'arâ mâtem idüb yazdı mücevher târih
15. Rûh-ı 'Osmân'a ide Vâşifi terfîk ilâh
16. Rûhıyçün el-Fâtîha
17. sene 1240 fi 15 N

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet Mezarlığının Miskinler Tekkesi ile Şehitlik arasındaki mezarlığın caddeye bakan kısmında bulunmaktadır.

Enderunî 'Osmân Vasif ünlü bir Divan şairidir. Hayatı hakkında bilgilerimiz sınırlıdır. Mehmed Süreyyâ Bey, Enderunî 'Osmân Vasif hakkında şu biyografik bilgileri vermektedir:

“Bostancıbaşı Arnavud Halil Paşa'nın akrabasından olmağla Enderûn-ı Hümayûn'a girüp 1230 rebiü'lahirinde peşkir ağası, ba'de anahtarağası olup, 1232 rebiü'l ahirinde kiler kethüdası olarak, 1234 recebinde mütekaid olup, ba'de hevacelik rütbesi verilmiştir. 1240'da vefat ile Miskinler'de medfûndur. Edib, şa'ir idi.”¹

Bursalı Mehmet Tahir Bey ise Enderunî 'Osmân Vasif hakkında şu bilgileri vermektedir:

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 600

“Arnavud (Halil Paşa) nın akrabasından olup Enderûn-ı Hümayûn’da perverşiyab olarak muahheren tekaüd edilmiş. (1240) tarihinde İstanbul’da alem-i fâniye veda’ iderek (Eyub) de (Zâl Paşa) cami’i mukabilindeki dergâha defn olmuştur. Matbu ve müretteb divanı vardır. Sicill-i Osmânî’de Üsküdar’da Miskinler’de medfun olduğu muharer ise de mevsuk degildir.”¹

Fatin, tezkiresinde ise Enderunî 'Osmân Vasıf için, “Hanesinde gûşegîr-i ikamet iken bin iki yüz kırk tarihinde dâr-ı bekâ’ya rihlet eylemiştir. Mumaleylehin matbu’ bir kıt’a divan-ı eş’arı”² olduğunu bildirmektedir. Fatin Tezkire’sinde Enderunî 'Osmân Vasıf’ın mezarı hakkında bilgi yoktur. Aynı şekilde, Bursalı Mehmet Tahir Bey Enderunî 'Osmân Vasıf’ın gömüldüğü yer konusunda bu kez yanlış bilgi vermiştir.

Enderunî Vâsıf’ın mezarı hakkında en iyi ve doğru bilgiyi veren Mehmet Süreyyâ Bey’dir. Daha sonraları ise mezartaşının fotoğrafını ve kitabesinin çeviri yazısı Sadettin Nüzhet [Ergun] tarafından yayınlanmıştır.³

1950’li yıllara kadar başında “Katibî” adı verilen serpuş bulunan Enderunî Vâsıf’ın taşı son yıllardaki mezar taşı tahribi ve kıyımından nasibini alarak mezarcıların balyoz darbeleri(!) sonucu kavuksuz kalmıştır. Günümüzde yeni mezarların arasına sıkışık bir vaziyette ve her an tahrip edilmeye müsait bir durumdadır.

Kitabedeki manzume, Keçeci-zâde İzzet Molla’ya aittir. Son yıllarda yayımlanan “Merâkid-i Mutebere-i Üsküdar” isimli eserde de kitabenin iştinsahı yayınlanmıştır⁴. Enderunî Osmân Vâsıf’ın divanı İstanbul’da iki defa ve Mısır-Bulâk’da bir defa olarak toplam üç kez basılmıştır⁵

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 484

²Davud Fatin, *Hatimetü’l eş’ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 433

³Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1932. s. 14

⁴İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 34

⁵Seyfettin Özege, a.g.e., Cilt I, s. 287

Kitabe: 48

KEÇECİ-ZÂDE İZZET MOLLA.

1245 (=1829)

1. Behâr Efkâr, Hüsn-ü Aşk, Mihnet-i Keşan
2. Bin iki yüz kırk dört sene-i hicriyyesinde
3. Sivas'a iclâ olunub bir sene sonra
4. orada 'âzim-i semt-i âhiret olan
5. şâ'ir-i sahib-şöhret Keçeci-zâde
6. Mehemmed 'İzzet Monlâ merhûmun biñ üç yüz
7. otuz beş senesinde İstanbul'a
8. nakl olunan bakîyye-i 'izâmı burada
9. vedi'a-i hâk-i mağfiret kılınmıştır.

Kitabenin bulunduğu yer: Cerrahpaşa-Hobyar'da, Cambaziye Mescidi haziresinde, Keçeci-zâdeler aile sofâsında bulunmaktadır.

Yaşadığı devrin büyük şairlerinden sayılan Keçeci-zâde İzzet Molla İstanbul'da doğmuştur. Babasının ölümü üzerine maddi sıkıntılar çekerek okumuş ve müderris olmuştur. Daha sonra, Halet Efendinin (ölümü 1238/1822) himayesine giren Keçeci-zâde İzzet Molla, 1224 (1809) yılında Bursa'ya müfettiş tayin edilmiştir. 1236 (1820) yılında Galata Kadı'lığına yükseltildikten olduktan sonra, 1238 (1822) yılında Halet Efendi'nin azli ve öldürülmesi hadiselerinden sonra Keşan'a sürülmüştür.

1239 (1826) yılında affedilen Keçeci-zâde İzzet Molla, İstanbul'a geri dönmüştür. 1242 (1826) yılında Haremeyn müfettiş'liğine yükseltilir. Daha sonra, Rusya ile yapılan savaş kararının alınmasını sağlayan mecliste bulunduktan sonra savaşa girmenin Osmanlı Devleti aleyhine olacağı hakkında lâyiha hazırladığı gerekçesiyle 1244'de Sivas'a sürüldü. Sürgünden dokuz ay sonra 1245 (1829)'de Sivas'ta ölmüştür. Sivas'ta Şemsi-i Sivasî mezarlığında gömülüdür.

Süreyyâ Bey, Keçeci-zâde İzzet Molla hakkında, "1244'de Sivas'da ikamete memur oldu. 1245'de kazaen vefat eyledi. Şair, mahir, alim, natuk, zarif idi"¹ diye bahsetmektedir. Keçeci-zâde'nin hayatı ve eserleri hakkında çok geniş bilgiler veren İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Keçeci-zâde'nin ölüm hadisesi hakkında şunları yazmaktadır:

"Padişah Molla'yı "tesmim ve idam" etmek isteseydi Sivas'a gönderdikten dokuz ay sonra değil gadab ettiği dakikada yapacağını yapardı. Süreyyâ Beyin

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 458

dokuz ay sonra değil gadab ettiği dakikada yapacağını yapardı. Süreyyâ Beyin “Kazaen” kaydını koyması ve mezartaşındaki kavuğun kırık bulunmasının bazılarınca idamına işaret ad edilmesi de bir senede müstenid değildir. Molla’da - oğlu Fuad Paşa ve torunları gibi - kalb illetine mübtelâ olduğundan “Fücaeten” vefat etmesi, rivayetlerin en doğrusu olsa gerektir.

Bir zaman kardeşimle Harput’a gitmiştik. Dönüşte Sivas’ta bir gün bir gece kaldık. İzzet Molla’nın kabrini aradık bulduk. Mezar sütunun başındaki kavuk kırılmış, bir kenarda duruyordu. Kavuğu sütunun başına koyduk. Sütunda kitabe yoktu. Kurşun kalem ve ta’lik ile:

Şairi mahiri sahib şöhret

Keçeci-zâde Muhammed İzzet

beytini yazdım. Bu beyit oğlu Fuad Paşa tarafından yaptırılan ve Mihnet Keşan’a rabt edilen resminin altında yazılıdır. Kabristanın yerine park yapılmasını Sivas valilerinden Muammer Bey tensib ettiğinden Molla merhumun kemiklerini torunu Reşad Bey İstanbul’a getirtti. Avret Pazarı’nda Canbaziye mahallesinde Mustafa Bey mescidinin havlısındaki kabristanda babasının yanında defn ettirdi.”¹

Torunu Reşad Fuad Bey ise dedesi için yazdığı ve Keçeci-zâde’nin hayatını anlatan makalede ise mezartaşı meselesi hakkında şu bilgileri verir:

“Sivas’da bir asırdan beri medfun bulunduğu kabristan mahallinin park haline ifrağı ve ahiren vali bulunan Muammer Bey tarafından tasavvur ve tensib edilmesinden dolayı atamın oradan çıkarılarak ebediyen mensi ve mühmel kalacak surette bir mahalle defn edilmek üzere olduğu geçerlerde istihbar olunması üzerine bâkıyye-i izâmı mahalli isti’naf müdde-i umumisi akraba-i aciziden Asaf Bey’in himmetiyle mahsus bir sanduka vaz olunarak İstanbul’a getirilmiş ve Avret Pazarı’nda Canbaziye mahallesinde kain Mustafa bey mescidi havlısındaki kabristanda “Keçeci-zâde” hatiresine pederi nezdinde defn ile vedia-i rahmet-i rahman kılınmıştır.”²

Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyin “İzzet-i şaire de kıydı cihân” mısraı vefatına düşürülmüş bir tarihtir.³

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969.2.baskı. cilt.I, s. 746

²Reşad Fuad, “Keçeci-zâde İzzet Molla”, *Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuası*, İstanbul, 1332 (1917).No:41,s.293

³ a.g.e.

Yukarıdaki alıntılarda Canbaziye Mescidi, Mustafa Bey mescidi gibi isimlerle bahsi geçen mescidin esas ismi Cambaziye Mescidi'dir. Banisi ise Canbaz Mustafa Ağa'dır. İstanbul'da Kocamustafapaşa ve Cerrahpaşa olmak iki semtte mescidi vardır. Cerrahpaşa'daki mescidin haziresinde Keçeci-zâde'lerin aile sofası dışında mezartaşı fotoğrafını çalışmamızda verdiğimiz Seyyid Vehbi'de bulunmaktadır. Keçeci-zâde'lerin aile sofası çok bakımlı ve gösterişlidir. Sofada İzzet Molla'dan başka Keçeci-zâde ailesinden babası Salih Efendi, Ataullah Efendi, Kâzım Bey gömülüdürler. Bahis konusu aile sofasının önünde Keçeci-zâde Kâzım Bey'in yaptırdığı bir çeşme vardır. Kitabesi hattat Vahdetî tarafından yazılan bu çeşme gerçekten bir sanat şaheseridir.¹

Keçeci-zâde'nin divanının İstanbul Kütüphanelerinde sekiz ayrı yazma nüshası tesbit edilmiştir.² Ayrıca "Divan-ı İzzet" ve "Divançe-i İzzet nâdide güftâr benâm-ı Hazân Âsâr" isimleri ile Bulak ve İstanbul'da basılmıştır. Diğer eserleri "Gülşen-i Aşk" 1265 (1849) yılında İstanbul'da ve "Mihnet-i Keşan" 1269 (1852) yılında İstanbul'da basılmıştır.³

¹Reşad Ekrem Koçu, "Cambaziye Mescidi", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1964. cilt 6, s. 3367

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 980

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 290

Kitabe: 49

'AYNÎ HASAN
1253 (=1873)

1. Yâ Hû
2. Kibâr-ı vâlâ tebâr-ı tarîk-i Şa'adet refîk-i
3. Mevleviyye'den Bâb-ı 'âlî havacesi
4. iken bil-küşâ-yı semâ'gede-i
5. lâhût olan sultânüş'su'arâ
6. ve bûrhanü'l 'urefâ 'Ayıntabî Mevlânâ
7. es-Seyyid Hasan 'Aynî Efendi
8. Hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhlarına
9. rîzaenlilahi te'âla el-Fâtîha
10. sene 1253 fî 4 Safer

Kitabenin bulunduğu yer: Tünel'de Kulekapısı Mevlevihanesi hâmuşanında bulunmaktadır.

1170 (1756) yılında Antep'te doğmuş olan şair Aynî Hasan hakkında çok fazla bilgi yoktur. Elimizdeki kaynaklardan Davud Fatîn meşhur tezkiresinde Aynî Hasan'ın vefatı için şunları anlatır:

“‘Aynî'ye ‘ömrü gülmedi lemh-i basar kadar' tarihi adedince **bin iki yüz elli dört** senesi şehr-i saferinde dâr-ı bekâya nakl ve sefer eylemiştir. Tarîk-i 'aliyye-i Mevleviyye'ye mensubiyeti münasebetiyle na'aş magfîret nakşî Galata Mevlevihanesi haziresinde hâk olmuştur.”¹

Aynî Hasan için Muallim Naci “ulema-i şu'aradan ma'dudur. (1170) yılında 'Ayıntab'da doğmuştur. Bâb-ı âlî hocası olmuş idi (1254) de vefat”² etmiş olduğunu belirtmektedir. Bursalı Mehmet Tahir ise ismini Aynî Hüseyin ve ölüm tarihini 1254 olarak belirtir ki verilen bu bilgiler tamamen yanlıştır.³ Osmanlı İmparatorluğu'nun son senelerinde yayınlanan biyografi eserlerinden bir tek Mehmet Süreyyâ Bey Aynî'nin vefat tarihinin 1253 yılı Safer ayı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, sadece Mehmet Süreyyâ Bey şairin ölüm tarihini doğru olarak

¹Davud Fatîn, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 235

² Muallim Naci, Esâmî, İstanbul, 1308 (1890) s. 235.

³Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 322

vermektedir.¹

Yakın dönemde ise, Aynî Hasan hakkında geniş bir çalışma Hikmet Turhan Dağhoğlu tarafından yapılmıştır.²

Şairin Divanı “Divan-ı Belagât Unvan-ı Aynî” adı altında İstanbul’da 1258 (1842) yılında basılmıştır.³

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 613

²Hikmet Turhan Dağhoğlu, *Gaziantep Meşhiri*, Gaziantep, 1939. s. 107-126

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 286

Kitabe: 50

TÂHİR SELÂM
1260 (=1884)

1. Tâhir-ü'l zeyl-i ricâl ol kim Selâm ile şehîr
2. Kıldı mah-ı şavm içinde sûb-ı firdevse hırâm
3. Nazmen ü neşren nice aşâr te'lif eyleyüb
4. Eylemiştir şafha-i eyyâmda ikâ-yı nâm
5. Es'adâ yâzdı d'ûa ile kâlem târihini
6. Gitdi Tâhir Beg olâ menzilgâhı dâr-ü's-selâm
7. sene 1260 fi N

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan, Tokmaktepe Mezarlığında 1970'li yıllara kadar yerinde durmaktaydı. Günümüzde kaybolmuştur.

Tâhir Selâm'ın vefatı hakkında gördüğümüz bütün kaynaklar aynı bilgileri verirler. Örneğin, Fatin tezkiresinde şair hakkında şu bilgiler verilmektedir:

“Hâne ve sahilhânesinde bigule-güzin-i istirahat iken bin iki yüz altmış senesi şehir-i Ramazan mağfiret şânında satmeen nühetsara-yı dârü's-selâma 'âzım olmuştur.”¹

İbnülemin Mahmud Kemal Bey şair tezkirelerinin sonuncusu sayılan ünlü eserinde Tahir Selâm'ın hayatını tafsilatlı bir şekilde yazdıktan sonra vefatı hakkında şu bilgileri verir:

“1844 [1260 Ramazanının 22'inci gecesi] vefat eyledi. Bağçekapusu'nda babasının yanına defnolundu. Bilâhare yolun tesviyesinde ikisinin de kemikleri Eyüb'de Tokmaktepe'ye nakledildi. Ehibbasından bir zatın söylediği tarih:

Ağlar iken düçeşmim tarihin inşad etdi
Tahir Selam Bey bugün darüsselâme gitdi.”²

Yazma Divanı Sahaflar Şeyhi-zâde Es'ad Efendi tarafından düzenlenen şair Tahir Selâm'ın divanının, İstanbul Kütüphanelerinde iki yazma nüshası mevcuttur.³ Mezartaşı Tokmaktepe Mezarlığı'nın Boğaz köprüsünün çevreyolu inşaatları dolayısıyla kaldırılması yüzünden kaybolmuştur.

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 200

²İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.III, s. 1650

³*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 1038

Kitabe: 53

SÜLEYMAN FEHİM

1262 (=1846)

1. Cihânda şâ'ir-i mâhir aransa gösterirlerken
2. Fehim-i şâni-i üstâd mevt itdi tebâh eyvâh
3. Hünermendân-ı 'aşradır ki feyzinde neş'et-veş
4. 'Ulum-ı fârisiyye neşr olunmakda idi her gâh
5. Ne rütbe ehl-i hâl ehl-i kemâl olduğına ey cân
6. Tettebbu' eyle de divân-ı pür-'irfânın ol agâh
7. Arâr iken du'a manendi hengâm-ı vefatında
8. Bulundu şu iki târih birden Talibâ nâgâh
9. Fehim-i şâ'ir-i devrâna 'adni cay id ma'bud
10. Fehim-i pür kemâlîñ dârını cennet ide Allâh
11. sene 1262

Kitabenin bulunduğu yer: Edirnekapısı mezarlığı, Lâli-zâde Çeşmesi karşısında yol kenarındadır.

Süleyman Fehim İstanbul'da 1203 (1788) tarihinde doğmuştur. Divan-ı Hümayûn mühimme kaleminde, Darphane memurluğunda, Rumeli'nde voyvodalık ve mütesellimlik görevlerinde bulundu. Bu görevlerden sonra İstanbul'a dönüp Karagümrük civarındaki evinde Farsça öğretimi ile uğraştı. Hoca lakabı da takılan Fehim'in "Fehim-i Kadim" ile karıştırılmaması için "Fehim-i cedit" de denilmektedir.

Davud Fatin, ünlü Tezkiresinde Süleyman Fehim'in vefatı hakkında şunları yazmaktadır:

"İki yüz atmış iki senesi şehir-i rebi'ülevveli'nin onbeşinci günü rind üzre niyaz bedârüs-selâm reft mısra'ı müfadinca 'azim-i dâr-üs-selâm olmuşdur. Vefatna Kıbrisi-zâde İsmâ'il Hakkı Efendi'nin inşâd eylediği tarihtir.

Nâle kılsun ins û cân gitdi Süleyman Fehim"¹

Bursalı Mehmet Tahir ise ünlü eserinde Süleyman Fehim için şu bilgileri vermektedir:

"1262 tarihinde Dersaadet'de vefat etdi. Medfeni ta'yin idilemedi (Galata Mevlevihanesi)'ne defn edildiği rivayetine 'atfen kabri dergâh-ı mezkûr

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 336

hâmûşanında arandı isede bulunamadı”¹

Muallim Naci Süleyman Fehim’in vefatı için sadece “1262’de vefat etmiştir.”² der.

Süleyman Fehim’in Divançesi İstanbul’da 1262(1848) yılında basılmıştır.³ Mürettep divanının bilinenen bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.1686 numaradadır.⁴ Divanı’ndan başka Semerkandi Devletşâh’ın “Tezkiretü’ş-şu’arâ” sını Türkçeye çevirerek ve diğer başka tezkirelerden de ilâveler yaparak 1259 (1843) yılında İstanbul’da bastırdığı “Sefinetüş’şu’arâ” isimli bir tezkiresi de vardır.

Süleyman Fehim’in mezarı ve mezartaşı kitabesi hakkında şimdiye kadar hiç bir kaynakta bilgi bulunamamıştır. Hiçbir kaynak gömüldüğü yeri belirtmemiştir. Ne üzücüdür ki Fehim’in mezarı günümüzde de kaybolmuştur.

Mezartaşı hakkındaki elimizdeki tek belge yan sayfada sunduğumuz fotoğraftır. Bu fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoğlu Koleksiyonu’ndan alınmıştır.

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 372

²Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, yayına hazırlayan Cemal Kurnaz, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, 1986. s. 219

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 298

⁴*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 958

Kitabe: 52

MEHMED ES'AD

1264 (=1848)

1. Hüve'l-Bâki
2. Sudûr-ı 'izâmdan sâbıkâ Rûm
3. eli kâzî-'askeri
4. ve bi'lfi'il nakîb ü'l-eşrâf
5. ve vak'a-nüvîs iken
6. irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyen merhûm
7. ve mağfûrun leh Şahhâflar Şeyhi-zâde
8. es-Seyyid Mehemmed Es'ad Efendi'nin
9. ruhiyicün el-Fâtîha
10. sene 1264 fî sad 4

Kitabenin bulunduğu yer: Ayasofya Yerebatan, Es'ad Efendi Kütüphanesi bahçesindedir.

Vak'anüvislik ve kaleme aldığı tarihe ait eserler ile şöhret bulan Es'ad Efendi, XIX. asrın en değerli şahsiyetlerindendir. Babası, Medine-i Münevvere kadısı Sahaflar Şeyhi-zâde Ahmed Efendi'dir (Öl.1805). Bu yüzden kendisine de Sahaflar Şeyhi-zâde denilegelmiştir. Es'ad Efendi iyi bir tahsil görmüştür. 1241 (1825) yılında Bektaşilik isnadıyle Tire'ye sürülen Şani-zâde Ataullah'ın yerine vak'anüvis tayin olunmuştur. Vak'a-i Hayriye'yi anlatan "Üss-i Zâfer" isimli eserini bu sıralarda kaleme almıştır.

1250 (1832) yılında İstanbul Kadı'lığına yükseltilmiştir 1257 (1841) yılında Nakibü'l Eşrâf, 1260 (1844) yılında ise bilfiil Rumeli kazasker'liğine tayin olunmuştur. Maarif-i Umumiye riyâseti üzerinde olduğu halde 4 Safer 1264 [11 Ocak 1848]'de vefat etmiştir. Ayasofya civarında kendisinin yaptırdığı müstakil kütüphanenin bahçesine gömülmüştür. Fatin tezkiresinde Es'ad Efendi için şunları yazar:

"İki yüz altmış dört senesi evail-i saferinde Meclis-i Maarif-i 'Umumiye riyâsetine memuriyetini müteakiben irtihâl-i dâr-ı bekâ eyleyüp rûh-ı şerifi nahl-ı tubâda eşyâ nisar ve cism-i latifi Ayasofya Cami-i Şerifi civarında vaki' Yerebatan mahallesinde kâin ihyâkerdesi olan kütüphanesi havlısında defn-i hâk-i niyaz olmuştur."¹

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 13

Franz Babinger ise “Sefer yahut Rebiü’levvel 1264 [Ocak yahut Şubat 11848]’de öldü”¹ diyerek vefat tarihini tam olarak tesbit edemediğini ifade eder.

Es’ad Efendi’nin divanı basılmamıştır. Şair Tâhir Selâm tarafından tertip edilen nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Es’ad Efendi bölümündedir.² Es’ad Efendi’nin tashihinden geçen diğer bir nüshası da İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi / İbnülemin Mahmut Kemal İnal yazmaları koleksiyonu içindedir.

¹Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çeviren Coşkun Üçok, Ankara, Kültür Bakanlığı yayını, 1982. s. 384

²*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 951

Kitabe: 53

MEHMED 'ARİF
1265 (=1848)

1. Hüve'l-Bâkî
 2. Anâtolî kâzî'askerliği
 3. pâyelûlerinden ve a'lim-i
 4. 'ulemâdan merhûm ve mağfûr
 5. el-muhtac ilâ rahmeti rabbihi
 6. el-ğafûr Kethüdâ-zâde demekle
 7. ma'rûf ve meşhûr olân
 8. cennet-mekân Mehemmed 'Arif Mollâ
 9. Efendi'niñ rûhıyçün Fâtîha
 10. sene 1265
- fi 5 R

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Beşiktaş Yahya Efendi Dergahı mezarlığında bulunuyorken maalesef kırılmıştır.

Kethüda-zâde Mehmet Arif Molla, "Encümen-i Şu'ara'nın ve "Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi" olarak bilinen ulemâ topluluğunun en önde gelen isimlerinden biridir.

Kethüda-zâde Mehmet Arif Molla'nın talebelerinden Emin Efendi'nin hocası hakkında kaleme almış olduğu biyografisinde şu bilgilere rastlıyoruz:

"Nâzım-ı müşarûnileyhin ism-i şerifleri Mehmed ve mahlasları 'Arif'dir. Valde Sultan Kethüdası-zâde Reisü'l ulemâ Sadık Efendi neveralluh-ı sariha Hazretleri'nin mahdum vâlâ güherleri olup pederleri müşarûnileyh Medine-i Münevvere Kadısı olduklarında maiyetlerinde ravza-i risâletpenâhiye vaz'ı cebin-i ubudiyyet ba'de ifâ-yı farıza-i Hac-ı Şerif iderek Asitane-i aliye'ye avdet itmişlerdir. Leyl û nehâr ömr-i azizlerini tahsil-i ulûma sarfla evkâtgüzar ve resm-i tahsilde bulunan kütüb-i mürettebatı vaktinin feridî ve asrının vahidi Tırnovi Müfti-zâdesi 'Abdürrahim Efendi'den görür iken akâid-i celâli kıraati esnâsında üstâd-ı mumâileyh irtihâl civar-ı rahmet-i rahman etmeleri ile Milasî Müftizâde'den ba'de'l tekmil izne muvafık olmuşlardır. ... Mevlânâ-yı müşarûnileyh tarik-i feyz-i refik ilmiyeye bila istihkâk duhul ve bin iki yüz otuz sekiz senesi Haleb'üş-şehba kazasıyla mer'î ve muazzez ba'de Burusa kazasıyla mübcil ve Mekke-i Mükerreme ve İstanbul pâyeleri ve bin iki yüz

altmış üç senesi hilâlinde Sadr-ı Anadolu pâyesi ile mükerrerem ve altmış beş senesi Rebiü'lâhîrinin beşinci günü nida-yı irci'î sam'e-res gûş-hûşî oldukda tark-i mihnetsârây-ı cihan ve garik-i lüce-i rahmet-i rahman oldılar kuddisallah-ı sırra ve nur-ı sariha"¹

Kethüda-zâde Mehmet Arif Molla için Fatin Tezkiresi'nde ise şunlar kayıtlıdır:

"Anatoli Sadareti Pâye-i müteberesini dâhi hâmil olduğu halde bin iki yüz altmış beş senesi hilâlinde tarik-i mansıb-ı dünyâ ve 'azim-i dâr-ı bekâ olmuştur. Müşarunileyh 'ulum-ı akliye ve nakliyye ve fûnun-ı 'Arabiyye ve Farisi'de bimisîl û hemtâ şa'ir-i meânî aşına olup müretteb divan-ı belagat-unvanı vardır."²

Kethüda-zâde Mehmed Arif Molla'nın vefatı hakkında kaynakların hepsi 1265 (1868) tarihini verirler. Mezartaşı günümüzde Yahya Efendi dergahı mezarlığının yeni defin işlemine açılması ve taşkırmaları sebebiyle yok edilmiştir.

Kethüda-zâde Mehmed Arif Molla'nın mezartaşı kitabesinin çeviri yazısı Sadettin Nüzhet Ergun tarafından "Türk Şairleri" kitabında yayınlamıştır³. Mezartaşı fotoğrafı ise, ilk defa bizim çalışmamızda kullanılmaktadır.

Divanı "Divan-ı Kethüda-zâde 'Arif' ismiyle İstanbul'da 1271 (1855) yılında basılmıştır.⁴

¹Emin Efendi, *Menakıb-ı Kethüda-zâde*, İstanbul, 1294 (1877). s. 1

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 263

³Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul, 1944. Cilt I, s. 66

⁴Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 290

İZAR ATAER

SEYYİD YUSUF FAHRETTİN

HAZRETLERİNİN MUHTESAR

ZEVCESİ BİR ÖMÜR

SEVGİLİLERİNE AİT

SAĞLIK İNSAN

HU ŞAD MATEM CENNET

AZİZ RUHUNA FATİHA

DOĞUM TARİHİ 21.3.189

VEFAT TARİHİ 18.2.1965

79

Kitabe: 54

FODLACI-ZÂDE AHMED RASİM
1270 (=1854)

1. Hüve'l-Bâki
2. Şâhib-i dîvân Râsim ma'den-i fazl û hüner
3. Sâl-i vâfir itmiş idi ihtiyâr-ı inzivâ
4. Emr-i irci'i gûş idüb kıldı teveccüh âmire
5. Etdi nâsût âleminden Hâk diyü Lâhûtî câ
6. Mektûbî-i şadr-ı âlî hulefâsından ve şu'ara-î
7. benâmdan Fodlacı-zâde es-Seyyid Ahmed Râsim
8. Efendiniñ rûh-ı şerîfiyçün ve kâffe-i îmân
9. ervâhiyçün lillâhi te'âlâ el-Fâtiha
10. sene 1270 fi 21 C

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet, İnadiye Haşim Baba Tekkesi karşısında Selim Baba Türbesi yanında durmaktadır.

Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi Nakşibendiyye'ye ve Halvetiyye'ye mensub bir zattır. Bursa'lı Mehmed Tahir divanından başka lugat ve durub-ı emsâl ile ilgili eserlerinden bahs eder ve “nesri de tatlı ve rûhnüvâzdır. (1270) tarihinde Üsküdar'da vefât etti. İnadiye'de Selim Baba kurbündeki sahada medfûn”¹ olduğunu belirtir.

Fatin ise ünlü eserinde Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi hakkında şunları yazmaktadır:

“Üsküdar'daki vâki hanesinde otuzbeş seneden berû gûşe gir-i inzivâ olduğu halde işbu tezkire-i acizânemizin tab'ından beş mâh mukaddem 'azimdar-ı me'va olmuştur”²

Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi'nin Divanı İstanbul'da 1855 yılında basılmıştır.³

Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi'nin mezar taşı kitabesinin Latin harfleri ile ilk neşri “Merâkid-i Mutebere-i Üsküdâr” isimli eserde yayınlanmıştır.⁴ Mezartaşı bugün sağlam bir şekilde yerinde durmaktadır. Civarındaki mahalle halkının evliya kabul ettiği bir zat olan Selim Baba'nın mezar taşının yanında oluşu kırılma ve yok olmasını önlemektedir.

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 199

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 110

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 294

⁴İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 45

Kitabe: 55

İBRAHİM ŞEFİK
1273 (=1857)

1. Hû
2. Esbak Re'îsü'l-küttâb Recâî Efendi
3. merhûmun ahfâd-ı kirâmından ve ecille-i
4. ricâl-i devlet-i 'aliyyeden ve muhibbân-ı
5. Tarîkat-ı 'Âliyye-i Mevleviyye'den Evkâf-ı
6. Hümâyûn muhâsebecisi merhûm
7. ve mağfûrun leh İbrâhîm Şefîk Beg
8. rûhuyiçün el-fâtiha
9. Nâfi'â sezâ mezârında yazar kılîk-i güher
10. "Genç nhlet eyledi Mîr Şefîk şâ'ir âh"

Kitabenin bulunduğu yer: Yenikapı Mevlevihanesi hamûşânında bulunmaktadır.

Reca'i-zâde İbrahim Şefik 1223 (1808) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası mezartaşı kitabesi bu çalışmamızda verilen Mehmed Celâleddin Bey'dir. Reca'i-zâde İbrahim Şefik, babasının genç yaşta ölümü sebebiyle halasının yanında büyümüştür. 1268 (1852) yılında Evkaf muhasebecisi olmuş, 1273 (1857) yılında vefat etmiştir. Mehmet Süreyyâ Bey de bunu teyid etmektedir.¹

Fatin tezkiresinde "berhayat" olarak kaydedilen İbrahim Şefik Bey, Fatin Tezkiresi'nin basılmasından iki sene sonra vefat etmiştir². Divanı'nın yazma olarak üç nüshası tesbit olunmuştur. Hepsî Ali Emiri Efendi kitapları arasındadır³. İbrahim Şefik Bey'in divanı basılmamıştır.

İbrahim Şefik Bey'in mezarı Yenikapı Mevlevihanesi hamûşânı'nında bakımlı ve sağlam olarak durmaktadır.

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 152

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 110

³*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 1048

Kitabe: 56

ŞEREF HANIM
1277 (=1861)

1. Hû
2. Şâdr-ı esbak el-merhûm Nâili Paşa
3. ahfâdından merhûm Nebil Beg
4. kerimesi şaire-i meşhûre
5. el-Mevlevî Şeref Hanım
6. gaferallahulehâ

Kitabenin bulunduğu yer: Yenikapı Mevlevihânesi hâmuşanında bulunmaktadır.

Mevlevi tarikatına mensub hanım şairlerimizden olan Şeref Hanım, Şeyhülslâm Aşir Efendi'nin ailesinden şâir Mehmed Nebil Bey'in kızıdır. Mezartaşı kitabesinde vefat tarihinin olmayışı dolayısıyla ölüm tarihi ancak divanından ve diğer kaynaklardan tesbit edilebilmektedir. Davud Fatin, ünlü tezkiresinde Fıtnat Hanım için şu bilgileri verir:

“Şeyhülslâm-ı esbak Aşir Efendi merhumun akrabasından atîü'l tercüme Nebil Bey merhûmun sulbünden bin iki yüz yirmi dört senesi hilâlinde ziynet efza-yı 'alem vücud olup pederi merhûmun eserinde bulunarak haylice eş'ar-ı latife tanzimine himmet eylemiştir.”¹

Hacı Bey-zâde Ahmed Muhtar Bey, Osmanlı şair hanımları için hazırlamış olduğu küçük risâlesinde ise Şeref Hanım için verdiği biyografik kısa bilgiden başka bir şey söylemez ve şairin doğum yılını şöyle anlatır

“Şeyhü'l-İslâm Aşir Efendi neslinden Nebil Bey merhûmun kerimesi Şeref Hanım olup 1242 sene-i hicriyesinde tevellüd etmiştir”²

Şeref Hanım için Bursalı Mehmet Tahir Bey ise “1264 tarihinde irtihâl ederek Yenikapı Mevlevihânesi'nde Çınâraltına defn”³ edildiğini yazmaktadır. Bu vefat tarihi yanlıştır.

Eskiden Şeref Hanım'ın mezar taşının bulunduğu Yenikapı Mevlevihânesi mezarlığının ön kısmında üzerinde Şeref Hanım'ın yeğeni Nebil Bey'in söylediği,

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 214

²Ahmed Muhtar, (Hacı Bey-zâde), *Şair Hanımlarımız*, İstanbul, 1311 (1893). s. 19

³Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 206

“Şâire ve mâhire halam idi gitti ah
Yakdı bir ateş kodu sine-i sûzânıma”

beytini havi bir kitabenin varlığı Ahmed Remzi Dede [Akyürek]’nin ifadesine dayanarak bildirilmektedir.¹

Bu taşın 1941 senesinde yerinde olmadığı bir başka eserde ifade edilmektedir.² Kitabesinin transkripsiyonunu ve fotoğrafını verdiğimiz taş ise ilk olarak 1941 yılında yayınlanmıştır. Ancak yanda fotoğrafı görülen bu taş da günümüzde kaybolmuştur.

Şeref Hanım’ın Divan’ı İstanbul’da iki kez basılmıştır.³ Yazma nüshası ise İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde T.2808 numaradadır.

¹*İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*, İstanbul, MEB yayını, 1969. Cilt IV, s. 1051

²Hamdi Nazım Ertek, *Şair Şeref (Hanım)*, İstanbul, Şehremini Halkevi yayını, 1941. s. 2

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt I, s. 295

Kitabe: 57

MEHMED LEBİB.
1284 (=1867)

1. Hüve'l-Bâki
2. Kudemâ-yı ricâl-i Devlet-i
3. 'Âliyyeden esbâk Tâkvimhâne-i 'Âmire
4. Nâzın merhûm ve mâgfûrunleh
5. Mehemmed Lebib Efendi'nin
6. rûh-ı şerifi için Fâtîha
7. sene 1284
fi Şa'bân 20

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Bostan İskeleyi, İmaret karşıındaki mezarlıkta bulunmaktadır.

Mehmed Lebib Efendi İstanbul'da doğdu. Çeşitli vilayetlerde Defterdârlık, 1273 (1857)'de Takvim-i Vekâyi ve Matbaa-i Âmire nâzırlığı yaptı. 1284 (1867)'de vefat etti.

Bursalı Mehmed Tahir, Mehmed Lebib Efendi hakkında ünlü eserinde şunları yazar:

“1284'de İstanbul'da vefat eyledi. Eyub'de Bostan İskeleyinde İmaret karşıında medfundur. Hayli eş'arı var ise de divan olarak tertib edilmemiştir.”¹

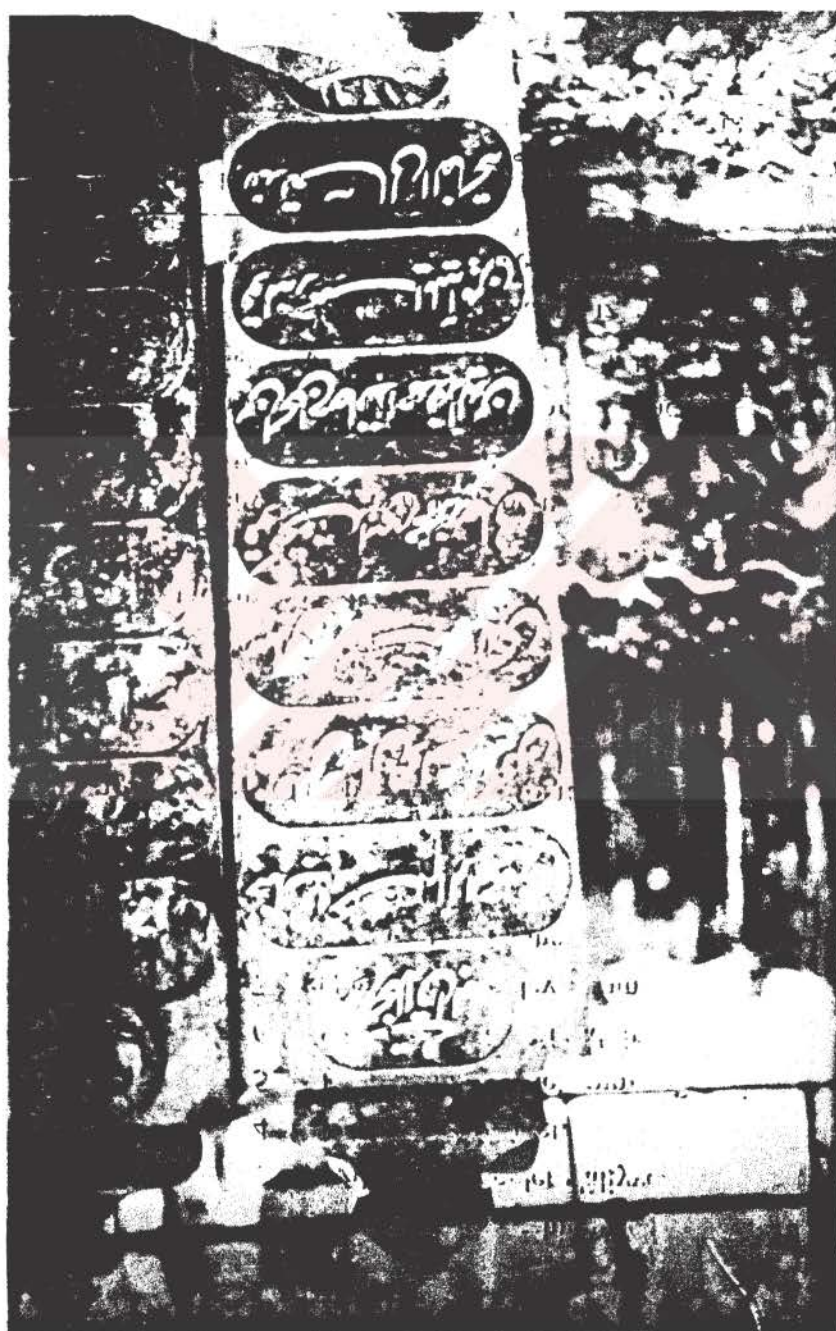
Mehmed Süreyyâ Bey ise “1284 Şa'bânının yirmi ikinci günü vefat”² eylediğini yazar. Görebildiğimiz kaynaklar Mehmed Lebib'in vefat tarihi hakkında birleşmektedir. İbnülemin Mahmud Kemal Bey son devrin edebiyat tarihi için çok önemli eserinde mezartaşının kitabesini, çeviri yazısını aynen verir.³ Mehmed Lebib'in mezartaşı günümüzde yerinde durmaktadır.

İbnülemin Mahmud Kemal Bey, Mehmed Lebib'in basılmış dört eserinden söz eder ve divanını ise oniki mecmuadan ibaret olarak Millet Kütüphanesine şahsen teslim ettiğini bildirir.⁴

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 409

²Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt IV, s. 89

³İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.II, s. 876
⁴ a.g.e.

Kitabe: 58

MEHEMMED RECÂ'Î
1291 (=1874)

1. Hüve'l-Hallâkü'l-Bâki
2. Cenab-ı erhamer-rahimîn
3. efâzıl-ı ricâl-i devlet-i 'âliyyeden
4. sâbıkâ Bosna vilâyeti
5. Kıpû Kethüdası Mehemmed Recâ'î
6. bini 'l-Hac Hâfız Nûrüddin
7. kûluna rahmet eyleye âmin
8. ilah-ı te'âli el-Fâtihâ
9. sene 1291 fi 13 L

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan, Bostan iskelesi'de İmâret karşısındaki mezarlıkdadır.

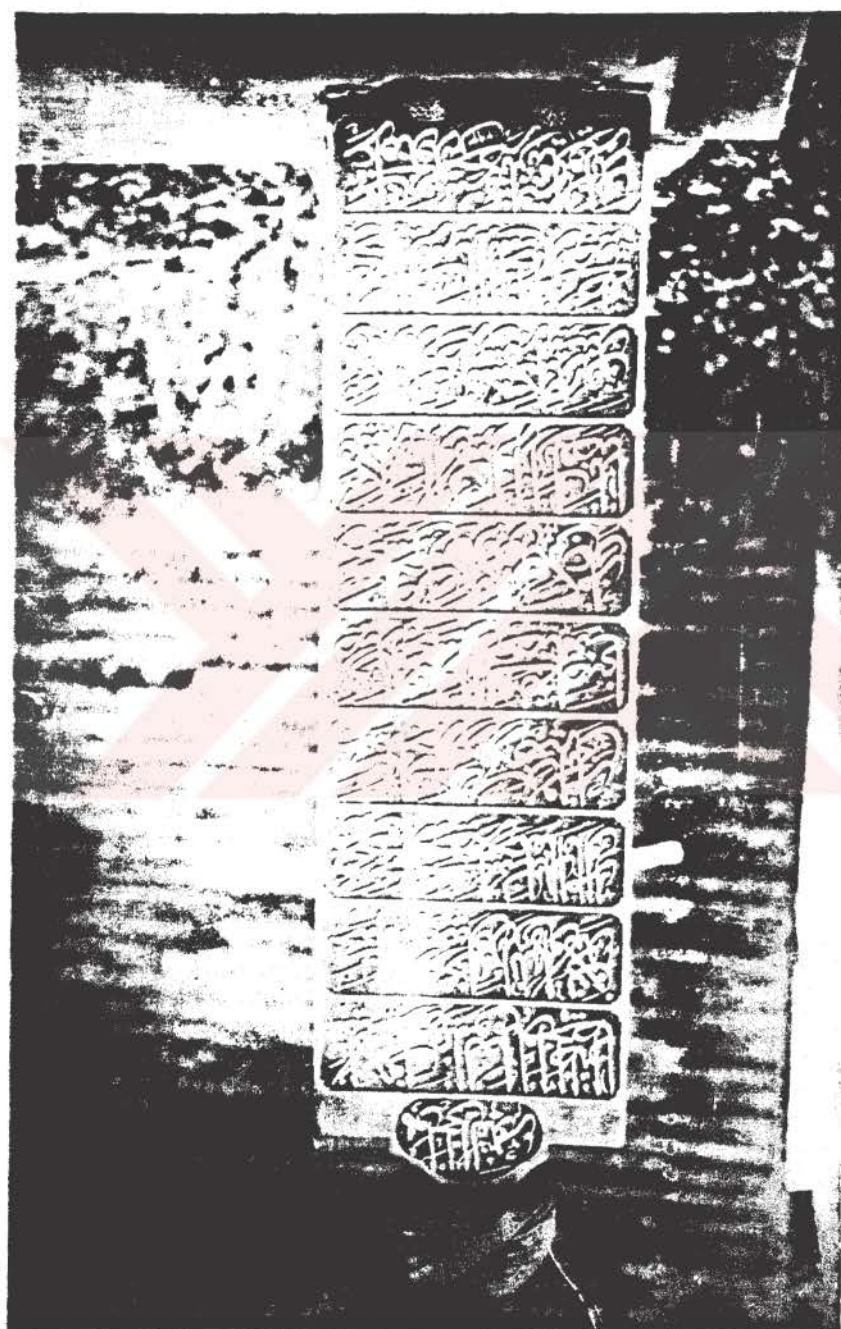
Ünlü edebiyatçılarımızdan Recai-zâde Mahmud Ekrem Bey'in babası olan Mehmed Recai Efendi, 13 Kasım 1874 tarihinde vefat etmiştir. Davud Fatin'in "işbu tezkire-i 'acizanemizin tab'ından dört beş mâh mukaddem Meclis-i Ma'ârif âzâsı sınıfına ilhâk olunmuştur."¹ şeklinde tanıttığı Reca'i Efendi, vak'anüvislik görevinde de bulunmuş ve hattâtlıkta da ünlenmiştir.

Hattatlığı dolayısıyla İbnülemin Mahmud Kemal Bey ünlü eserinde Mehmed Recai Efendi'nin tafsilatlı biyografisini yazmıştır.² Aynı zamanda bu eserde, Mehmed Recai Efendi'nin mezar taşı kitabesi de yayınlanmıştır. Ölüm tarihi hakkında son dönemde yazılan bütün biyografi kitaplarında aynı bilgileri bulmaktayız. İbrahim Alaeddin Gövsa "Türk Meşhurları" isimli eserinde vefat tarihini hiç belirtmemektedir.³

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 130

²İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son hattatlar*, İstanbul, 1955. s. 309

³İbrahim Alaeddin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul, [1946]. s. 318

Kitabe: 59

MUSTAFA 'İZZET
1293 (=1876)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Kadir
2. Nakibü'l eşraf ve re'isü'l 'ulemâ ve'l hattâtın
3. Cenab-ı Pîr İsmâ'il-i Rûmî kuddisallah-ı sırra evlâdından
4. ve Mehemmed Cân Hâzretleri hulefâsından İmâm-ı evvel-i
5. cenâb-ı tac-dâri ve dört def'a Rumeli
6. şadâreti ve Meclis-i Vâlâ a'zalıgı menâsıbı
7. ve Meclis-i Hâş-ı Vükelâya me'mur iken 'azim-i
8. tekyegâh-ı bekâ olan ser-firâz-ı erbâb-ı fezâil
9. ve kemâlâtıdan ve Tarikat-ı Nakş-bendiyye küberasından
10. câmi'ür-riyâsât es-Seyyid el-Hac Mustafa
11. 'İzzet Efendi kuddisse sırra Hâzretlerinin kabır-i münevverleridir.
12. sene 1293 L 27
13. Ketebehû Muhsin-zâde 'Abdullah min tilâmizi müşarûnileyh

Kitabenin bulunduğu yer: Tophane'de Kaadirihsne Dergâh-ı Şerifi haziresinde bulunmaktadır.

Hat sanatının en büyük üstadlarından, olan Mustafa İzzet çok yönlü bir sanatçıdır. Hattatlık, musikişinaşlık, neyzenlik gibi güzel sanatların birçok yönü ile ilgilemiştir. Bu arada şiir de söyleyen Mustafa İzzet'in ünlendiğı temel sanat dalı hattatlık olmuştur. İbnülemin Mahmud Kemal Bey "Son Hattatlar" isimli eserinde Mustafa İzzet'in biyografisini vermiştir.¹

Bursalı Mehmed Tahir ise, "1294 tarihinde İstanbul'da irtihâl iderek sülâlesinden bulunduğı (Şeyh İsmâ'il-i Rûmî) kurbine defn edildi. Elyevm matbuatımızın hututu müşarûnileyhin yadigârıdır"² demekte ve vefat tarihini bir sene fazla söyleyerek yanılmaktadır.

Mehmed Süreyyâ Bey ise, "1285 Muharreminde râbien sadr-ı Rumeli oldu. 1294 Zilkâdesinnin ondördünde irtihâl"³ etmiş olduğunu belirterek aynen Bursalı Mehmed Tahir'in yanlışını tekrarlamaktadır.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son hattatlar*, İstanbul, 1955. s. 160

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 329

³Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 463

İbnülemin Mahmud Kemal Bey de yukarıda da bahs ettiğimiz hattatlıkla ilgili ünlü eserinde Mustafa İzzet'in vefatı ve mezartaşı için şunları söyler:

“1876 [27 Şevval 1293] de vefat etti Tophanede Kaadirîhane haziresine defn olundu. Mezartaşındaki kitabe şakirlerinden Muhsin-zâde Abdullah Bey tarafından yazılmıştır. Yazı güzel ve ibare pür haleldir. Zemanında emsali mefkud olan öyle bir kemâli müşahhasın şânına lâayık bir kitabe tertib edilmesi elzem iken aksinin iltizam edilmiş olması her suretle şayanı teessüfdür”¹

Mustafa İzzet Efendi'nin mezarı bugün yukarıda bahsedilen yerde bakımlı olarak durmaktadır. Taşın serpuş kısmında ilmiye sınıfının giydiğı ilmiye sarığı vardır. Taşa kazılmış olan yazı hat sanatının şâheserlerinden sayılabilecek ölçüde güzeldir.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son hattatlar*, İstanbul, 1955. s. 160

Kitabe: 60

ABDURRAHMAN SAMİ PAŞA

1298 (=1880)

1. Hüve'l-Hallak ü'l-Bâki
2. Ey zair-i şaḥib-nefes / Hubb-i sivâdan meyli kes
3. Dünyâda kalmaz hiç kes / Allah bes bâkî heves
4. nazm-ı Haḥ cûyânesinin kâ'ili olan kudeâyı vükelâdan
5. 'Abdu'r-raḥmân Sâmi Pâşâ ki maḥzar-ı tecelliyât-ı ma'nevi 'arif-i
6. serâ'ir-i mesnevi mâlik-i bedi'a-i şî'r ü inşâ maḥbub ü'l kulûb-ı fuzâla
7. ve 'urefâ vakıf-ı Rumûz ü'l hikem ber-tahrir kemâlat-ı müsellemin idi seksen dokuz
8. yaşında nûrânî sırt-ı rûḥânî-mazhar bir pir-i pâkîze-eser oldukları
9. ḥalde fermân-ber-i ḥitâb-ı 'irci'î olarak rûḥ-ı pür-fütûhları
10. vâsıl-ı maḥâm-ı illiyyin ve na'ş-ı mübârekleri muḥtezâ-yı rûyâ-yı
11. şâdıkları üzre şû ḥazire-i ḥazrada defîn-i ḥâk-i sükûnet-
12. zemin olmuşdur maḡfûr-ı müşarunileyh dünyada muḥterem ḥavass ü 'avâmm
13. olarak her cihetle mes'ûd bir ömr ü zindegânîye maḥzariyetle
14. bekâm olmuş'dı şalâbet-i diniyye ve fezâ'il-i ma'neviyyesinden
15. ümiddür ki 'uḡbâda daḥi müzâhir-i talṭifât-ı çenâb-ı Rabb ü'l enâm olur
16. Rahmetullahi aleyh rahmeten vâsi'a
17. sene 1298 ketebehü 'Aziz

Kitabenin bulunduğu yer: Kitabe Çemberlitaş'ca, Sultan Mahmud Türbesi haziresinde bulunmaktadır.

Hayatı ve eserleri hakkında ilk elden kaynak olarak üç eserde bilgi bulabildiğimiz Abdurrahman Sami Paşa'nın vefat tarihini Mehmed Süreyyâ Bey 1298 (1880) olarak bildirmektedir. Bu bilgi mezartaşını doğrulamaktadır¹.

Bursalı Mehmet Tahir ise Abdurrahman Sami Paşa hakkında genişçe bir biyografik bilgi vermesine rağmen ölüm tarihini yanlış olarak 1295 olarak gösterir.²

Fatin tezkiresi yazıldığı sırada hayatta olduğu belirtilen³ Abdurrahman Sami Paşa'nın

¹Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani yahut Tezkire-i Meşahir-i Osmaniye*, İstanbul, 1308-1315 (1890-1897). Cilt III, s. 8

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 240

³Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 188

nazım ve nesirleri “İnşa-yı Sâmi” adıyla 1290 (1873) senesinde İstanbul'da basılmıştır.¹

Abdurrahman Sami Paşa'nın “Rümûz ü'l hikem” isimli eseri ise İstanbul ve Trablus-Şam'da iki kez basılmıştır.² Abdurrahman Sami Paşa'nın mezartaşı bakımlı ve sağlam olarak yerinde durmaktadır.

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt II, s. 733

²Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt IV, s. 1500

Kitabe: 61

**MEHMED CELÂLEDDİN
1300 (=1882)**

1. Hüve 'l-Bâki
2. Müteveffâ Reca'i Efendi
3. zâde efâzıl-ı şu'ârâdan
4. sâbıkâ Aydın Vilâyeti
5. mektûbcucu Mehemmed Celâleddin
6. Beg Efendi'nin ruhiyiçün
7. Fâtîha sene 1300 fi Şafer 12

Kitabenin bulunduğu yer: Karacaahmet, Duvardibi mezarlığında bulunmaktadır.

Babası Reca'i Efendi'den edebiyat dersleri almış olan Celâleddin Bey'in hayatı hakkında bilgilerimiz bir iki kaynaktan elde edilmektedir. Şiirleri bir araya toplanmamıştır ve elyazısıyla olan nüshaları kardeşi Reca'i-zâde Mahmud Ekrem Bey'de olduğunu İbnü'lemin Mahmud Kemal İnal belirtmektedir. Yine İbn'ülemin, Celâleddin Bey'in şiirlerini gördüğünü, şiirlerin müstehcen ama kuvvetli şiirler olduğunu belirtir.¹

Mehmed Celâleddin Bey'in "Hayal-i celâl" isimli hikâye kitabı 1290 (1873) yılında basılmıştır.²

Mehmed Celâleddin Bey'in yanda sunduğumuz mezartaşı fotoğrafı Fazıl İsmail Ayanoglu tarafından çekilmiştir. Taş günümüzde kırılıp yok olmuştur.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.Ė.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.II, s. 198

²Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1973. Cilt II, s. 521

Kitabe: 62

Nabi-zâde Nâzım

1310 (=1892)

1. Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
2. Ber-Levh-i mezârem benüvisend pes ez merg
3. Ay vây zi-mahrûmî-i dîdâr-ı diger hiç
4. Erkân-ı Harbiyye kolağalarından
5. Nâbi-zâde Aḥmed Nâzım
6. Beyîñ rûḥıyıçün
7. el-Fâtiḥa
8. sene 1310

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet mezarlığında Miskinler Tekkesi civarındadır.

Yeni Türk Edebiyatının önde gelen isimlerinden ve genç yaşta ölmesine karşın pek çok eser veren Nabi-zâde'nin vefat tarihi hakkında çelişkili bilgiler verilmektedir.

Mehmed Tahir 1307'de öldüğünü söyler.¹ Faik Reşad ise 1309'da "Hazine-i Fünûn" dergisine Nabi-zâde'nin vefatı dolayısı ile bir yazı yazmıştır. İbnülemin ise "6 Agustos 1893 [22 Muharrem 1311]'de vefat etdi." demektedir ve mezartaşı kitabesini tarih kısmını atlayarak belirtmektedir.² Mezartaşı kitabesinde ise görüldüğü gibi 1310 tarihi kazılıdır.

Nabi-zâde'nin mezartaşının fotoğrafı ilk defa Sadettin Nüzhet Ergun tarafından yayınlanmıştır.³

Nabi-zâde'nin mezartaşı günümüzde kırılmıştır.

¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt I. s. 476

²İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.III, s. 1134

³Sadettin Nüzhet [Ergun], *Mezar Kitabeleri*, İstanbul, 1932. s. 27

Kitabe: 63

MU'ALLİM NÂCÎ
1310 (=1893)

1. Hû
 2. Haḳḳ-perestim 'arz-ı ihlaş itdigim dergâh bir
 3. Bir nefes tevḥidden ayrılmadım Allah bir.
 4. Tariḥ-nüvis-i
 5. selâṭin-i âl-i 'Oṣmân
 6. Mu'âllim Nâcî Efendi
 7. Ḥazretlerinin ârâm-gâh-ı
 8. ma'nevisidir.
 9. velâdeti irtihâli
 10. sene 1265 sene 1310
- 26 Ramazan

Kitabenin bulunduğu yer: Çemberlitaş, Sultan Mahmud Türbesi haziresinde bulunmaktadır.

Hakkında pek çok yazı ve eser kaleme alınan¹ Muallim Naci son dönem Osmanlı Edebiyatı'nın en önemli şahsiyetlerinden birisidir. Gerek eserleriyle ve gerekse etrafına topladığı gençler dolayısıyla edebiyatımızda ekol yaratmıştır. Hakkında yeterli bilgilerin bulunabileceği temel kaynak olarak "Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi" gösterilebilir ² Bahsedilen bu makalede mezartaşı fotoğrafı ve kitabesi de yayınlanmıştır.

¹Ibnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.II, s. 1034

²*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul,1977-1990. cilt. VI. s. 404

Kitabe: 64

'OSMAN NUREDDİN ŞEMS
1311 (=1893)

1. Yâ Hû
2. Ecille-i ricâl-i Kâdiriyye
3. ve Üveysiyyeden es-Seyyid
4. eş-Şeyh 'Osmân Nureddin
5. Şems Efendi Kudisse sırra
6. Hazretleri'niñ
7. kabr-i şerifleridir.
8. Tarih-i irtihâller-i sin-i şerifleri tarih-i viladetleri
fi cemaziü'lâhire 82 gurre-i rebîü's-sânî
sene 1311 yevm-i sene 1229 yevm-i
çarşembe pençşembe

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet Mezarlığı'nda İnadiye'ye inen cadde üzerinde, yol kenarında bulunmaktadır.

Osman Şems Efendi, İstanbul'da yaşamış tarikat mensuplarının en meşhurlarındandır. Çeşitli şeyhlerden feyz aldıktan sonra Kâdiriyye - Üveysiyye'nin Enverî kolunu kurmuştur. 1277 (1861) yılında Hersekli Arif Hikmet'in evinde toplanan "Encümen-i şuârâ" ya katılmıştır. Hayatının önemli bir bölümünü Üsküdar'da evinde irşad ile uğraşarak geçirmiştir.

Osman Şems Efendi'nin vefatı için İbnülemin Mahmud Kemal Bey şu bilgileri verir:

"Muahheren İhsaniye'de nakleylediği evde 1893'de [1311 cümadelahiresinin 18'inci çarşamba gecesi] rahmeti ilahiyeye kavuştu."¹

Fatin ünlü tezkiresinde Osman Şems Efendi hakkında şunları söylüyor:

"İki yüz altmış bir salinde Bezastan'da vaki mubayaa kitabetine inemur ve tayin kılınmıştır. Mumaileyh muhib-i al-i abâ bir şa'ir-i şî'ir-aşına olup müteahirren mürebbisi tarafından kendüsüne Şems mahlası verilmiş olduğundan mahlas-ı mezkûr ile dahi ba'zı eş'arı vardır"²

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.IV, s. 1761

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 424

Divanı basılmamış olup özel kütüphanelerde ve Fuad Şemsi Bey'den intikal eden bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesindedir.

Osman Şems Efendi'nin mezarı Karacaahmet mezarlığında halife ve dervişlerinin mezarları arasında bir türbe, bir ziyaretgâh durumundadır. Son yıllara kadar mezarını ziyaret eden, ona bakan ve mezarı koruyan dervişleri vardı.

Mezartaşı kitabesinin çeviri yazısı ilk olarak İbnülemin Mahmut Kemal tarafından yayınlanmıştır.¹ Daha sonrada "Merakid-i Mutebere-i Üsküdar" isimli eserde aynı kitabenin yeni harfli istinsahı neşr olunmuştur.²

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.IV, s. 1761

²İsmail Hakkı Behçetî, *Merakid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 51

Kitabe: 65

SÜLEYMAN SÂLİM
1311 (=1894)

1. Allâh
2. Mihneden rûzgârın şîveninden 'âlemiñ
3. Görmedik hâlî zamânın âh bir ân Sâlim'in
4. Ağladık Allâh bir Tal'at didik târîhîni
5. Merkadın pür-nûr ide Mevlâ Sülaymân Sâlim'in
6. Ecille-i 'urefâ-yı Mevleviyye'den ve mâliye
7. mektûbî kâlemi mümeyyizlerinden şâ'ir-i
8. meşhûr Üsküdârî Süleymân Sâlim
9. beyin rûhı içün el-Fâtîha
10. sene 1311 Feceb 30 yevm sâhı

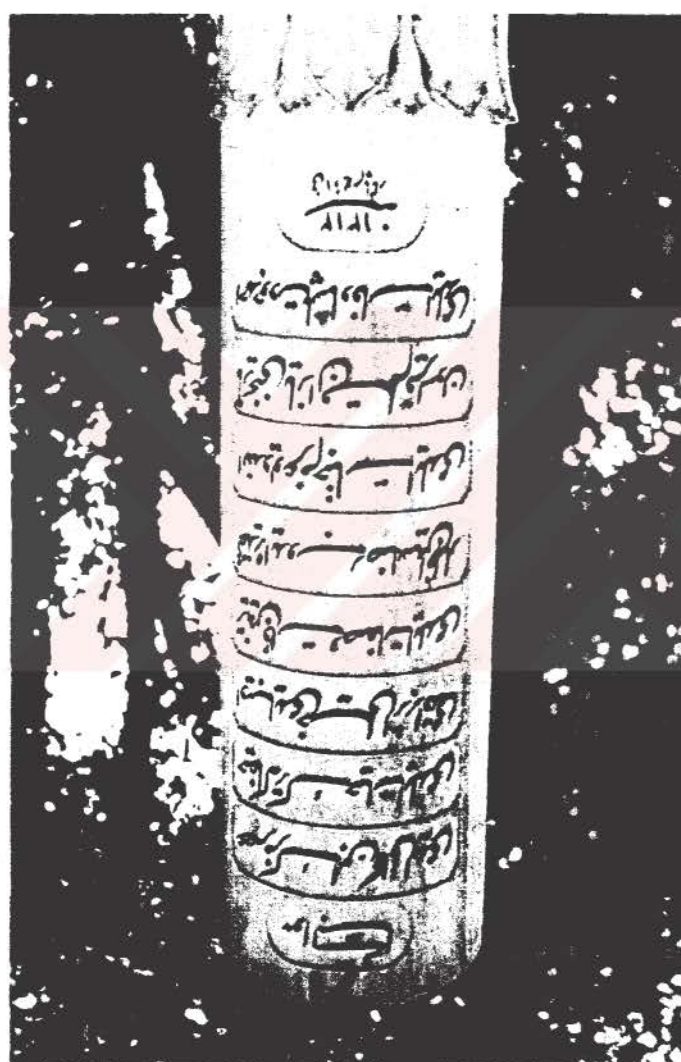
Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet mezarlığında, Tunusbağı'ndan Karacaahmet'e giden caddenin sağ kıyısındadır.

Süleyman Sâlim'in mezar taşı kitâbesindeki şiir Üsküdarlı Tal'at'ındır. Süleyman Sâlim'in vefat tarihi 6 Şubat 1894'dür. İbnülemin Mahmud Kemal Bey ünlü eserinde Süleyman Sâlim'in vefat tarihini mezartaşında olduğu gibi doğru olarak vermektedir.¹ Faik Reşad Bey'de "Eslâf" isimli eserinde Süleyman Sâlim'den tafsilatlı olarak bahseder.²

Mezartaşı günümüzde kırılmıştır.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayı, 1969. 2. baskı. cilt.III, s. 1642

²Faik Reşad, *Eslâf*, İstanbul, 1311 (1893) - 1312 (1894). cilt. I. s. 194

Kitabe: 66

AHMED CEVDET
1312 (=1895)

1. Hüve'l-Bâki
2. 'Aşrımızın İbn-i Kemâli idi
3. Hayfâ ki terk-i hayât eyledi
4. Edib idi hayli eser bıraktı
5. Teyzin-i zât ü sıfât eyledi
6. Takdire idüp rızâsın ızhâr
7. Allah diyü 'azm-i cennât eyledi
8. Târîhini yazan kalem kırılsın
9. Ahmed Cevdet Paşa vefât eyledi
10. sene 1312 fi yevm pazar

Kitabenin bulunduğu yer: Fatih Camii haziresinde bulunmaktadır.

Tarihçilik, devlet adamlığı, din alimliği, hukukçuluk gibi pek çok önemli sahada çalışmış, esere vermiş, görevler üstlenmiş olan Ahmed Cevdet Paşa hakkında yazılan eserler bir bibliyografi kitabı yazacak kadar çoktur.¹

Gerek Osmanlı ve gerekse Cumhuriyet dönemlerinde Ahmed Cevdet Paşa hakkında pek çok eser, makale, risale kaleme alınmıştır.² Son yıllarda hakkında seminerler düzenlenen³ Ahmed Cevdet Paşa'nın en meşhur eseri "Tarih-i Cevdet" ismiyle hazırladığı Osmanlı tarihidir. Birkaç kez basılan bu eser, tarihçiler için vazgeçilmez bir başvuru kitabıdır.⁴

Ahmed Cevdet Paşa'nın ölüm tarihi hakkında kaynaklar genellikle mezar kitabesindeki vefat tarihini teyid ederler. Fatin Tezkiresi yazıldığı sırada hayatta olan Cevdet Paşa'nın şairliği pek ön plana çıkmamıştır.⁵ Fakat yazdığı "Belagat-ı Osmaniye" isimli eseri dolayısıyla edebiyat sahasındaki bilgisini göstermiştir.

Ahmed Cevdet Paşa çağının edebiyata düşkün bütün fikir adamları gibi gazeller, kasideler yazmıştır. Oldukça parlak beyitleri vardır. Şiirlerini ömrünün son döneminde bir Divançe'de toplamıştır. Bu divançe basılmamıştır.

¹Ebulula Mardin, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa (1822-1895)*, İstanbul, 1946. ; Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 129. ; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, Dergah yayını, 1977. cilt. I. s. 58. ; İbnülemin Mahmud Kemal [İnal], *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarihçe-i Teşkilatı ve Nuzzarın Teracüm-i Ahvâli*, İstanbul, 1335 (1919). s. 159

²İsmail Hakkı[Eldem], *Ondördüncü asrın Türk Muharirleri 3. Defter Cevdet Paşa*, İstanbul, 1308 (1891)

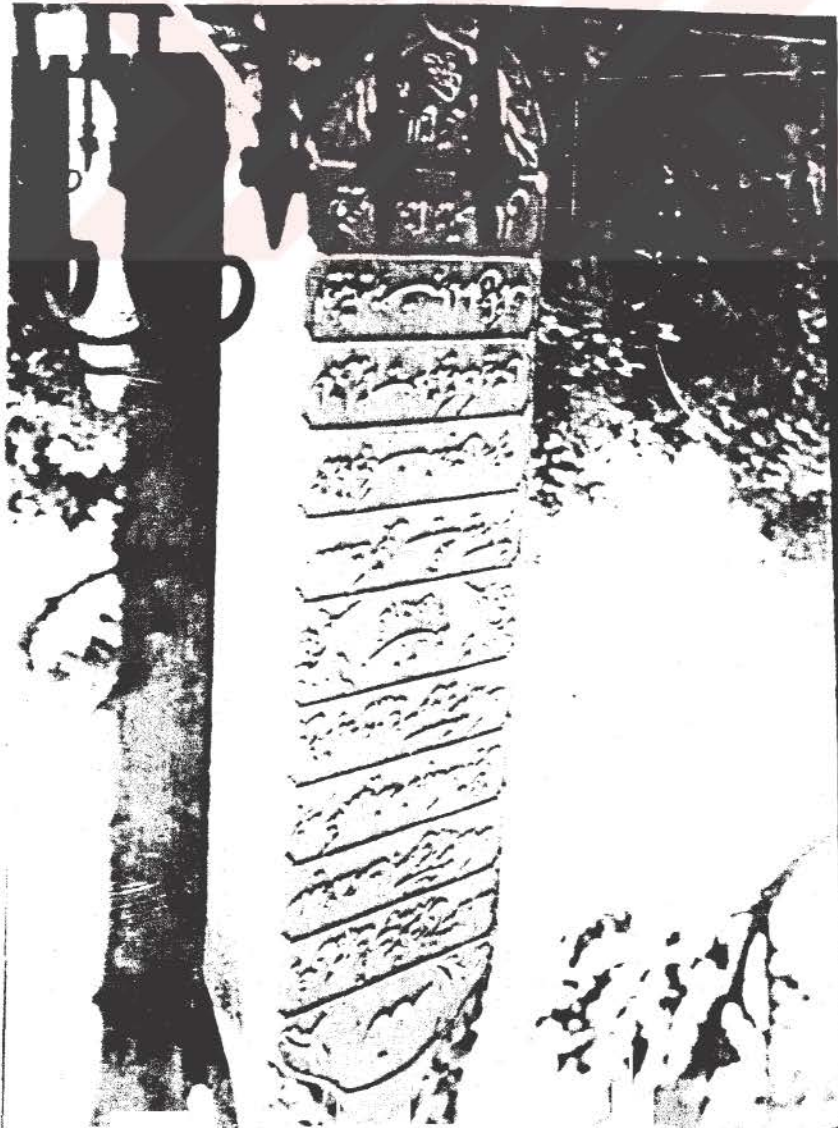
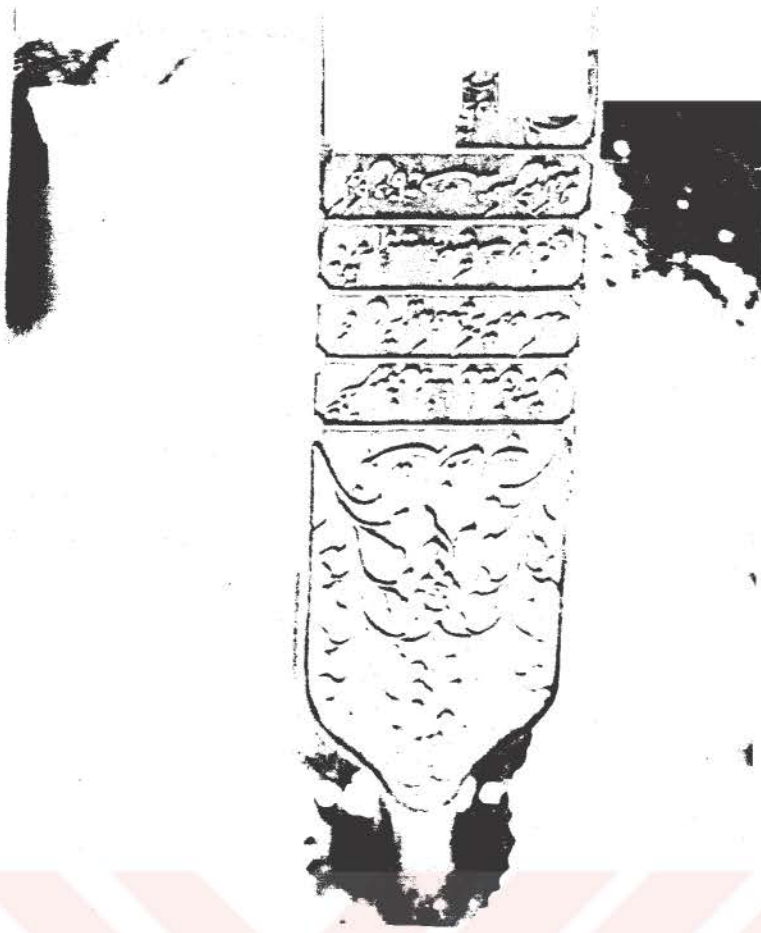
³İstanbul Üniversitesi. Edebiyat. Fakültesi, *Ahmed Cevdet Paşa semineri-Bildiriler-*, İstanbul, 1986

⁴Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977. Cilt IV, s. 1737

⁵Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 48

Ahmed Cevdet Paşa'nın mezar taşı İstanbul'un selâtin camilerinden sayılan Fatih Camii'nin mezarlığında hemen ön tarafta olması sebebiyle hemen hemen Ahmed Cevdet Paşa ilgili bütün çalışmalarda fotoğrafı yayınlanmıştır. Ahmed Cevdet Paşa'nın mezar taşı bugün sağlam bir şekilde yerindedir.

Kitabe: 67

MAKBULE LEM'ÂN

1316 (=1898)

1. Allah
2. Ra'zıyım ben zât-ı peygamber da'hi hoşnud ola
3. Sâymend-i rahmet olsun ma'beri Ma'kbûlemin
4. Cevher-i eşkimle yazdım zevcemiñ târihini
5. Bâğ-ı firdevs-i berin olsun yeri Ma'kbûlemin
6. sene 1316 fî cemâziyela'hir
7. Şadâret mektubî kâlemi müdür mu'avini
8. Mehemmed Fu'ad Beğîñ zevcesi merhûm
9. Hacı İbrahim Efendiniñ kerimesi
10. edibe-i şehire Ma'kbûle Lem'ân Hanımıñ
11. ru'hyüñ rızaenlilah-ı te'ala
12. el-Fâtîha
13. Ketebehû Hûlusi

Ayaktaşı kitabesi :

1. Na'sa Hitâb
2. Tahatturıyle beni bir zemân iden tedhîş
3. Kemâl-i mâtem ile gördüğüm şû hâliñdir.
4. Teessürüm ebedîdir vasiyyetin câri
5. Gönül vefâta kadar m'akes-i hayâlîñdir.
6. Mehemmed Fu'ad

Kitabenin bulunduğu yer: Eyüp Sultan'da, Siyavuş Paşa Türbesi haziresinde bulunmaktadır.

Genç yaşında ölen Makbule Lem'an ilk Türk kadın yazarlardandır. Hastalıklı bir hayatın sonunda otuzdört yaşında, Göztepe'deki evinde 16 cemaziyelahir 1316 [2 teşrinsani 1898] tarihinde ölmüştür. Vefat tarihi hakkında kaynaklar birbirlerini doğrulayarak kitabedeki tarihi verirler.

Makbule Lem'an Hanım'ın tafsilatlı hayat hikayesini yazan İbnülemin Mahmud Kemal

Bey bazı ufak tefek farklarla birlikte mezar taşı kitabesini de kaydeder.¹

Bursalı Tahir Bey'de Makbule Lem'an Hanıma genişçe yer ayırdıktan sonra 1316 (1898) yılında vefat ettiğini söyler.²

Makbule Lem'an Hanım'ın "M'akes-i Hayal" isimli şiir mecmuası 1314 (1896) ve 1331 (1915) senelerinde İstanbul'da iki defa basılmıştır.³

Makbule Lem'an Hanım'ın ölümü, yaşadığı devrin yazarları arasında büyük yankı uyandırmıştır. Tevfik Fikret Makbule Lem'an Hanım'ın ölümü üzerine bir mersiye yazmıştır. Mezar taşı kitabesi ise dönemin meşhur hattatlarından Taliknüvis Hulusi Efendi (öl.1358/1940) tarafından çok güzel bir talik yazıyla yazılmıştır.

Mezar taşı mezarlığın bakımlı ve korunur halde olması dolayısı ile yerinde sağlam olarak durmaktadır.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.II, s. 909

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 426

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977. Cilt III, s. 1002

Kitabe: 68

SENİH EFENDİ

1318 (1900)

1. Gönül gözüyle nazar kıl bu kabre ey zâ'ir
2. Yatar içinde dil-âsûde bir vücûd-ı kerîm
3. E'âzım-ı kudemâ-yı ricâl-i devletden
4. Senîh Efendi o pîrâye-dâr kalb-i selim
5. Habîb-i pâk-i Hudâ cümle âl u kurbu anuñ
6. Cemâl-i 'aşkına olmuştu beyt-i kalb-i harîm
7. Edîb ü şâ'ir idi mecma'-ı mefâhîr idi
8. Kerem-meâ'siridi hüsn-i hulki idi 'amîm
9. Sülûk idüp reh-ı feyz-i Celâl-i Rûmîden
10. İrşîdî menzil-i 'irfâna ol muhib-i fehîm
11. Ne mutlu son dem-i 'ömrinde zîb-i desti idi
12. Tilâvet eyleyerek nüsha-i Kelâm-ı Kadîm
13. Düşürdü hâme-i Muhtâr "bir" güzel târîh
14. Senîh Efendiniñ oldu mekânı huld-ı na'im
15. şene 1318 Fi gurre-i R yevm-ı sebt

Kitabenin bulunduğu yer: Karacaahmet, Küçükselimiye Tekkesi haziresinde sağlam bir şekilde durmaktadır.

Fatin tezkiresi kaleme alındığı esnada¹ Tahrirât Başkitâbeti memuriyetinde bulunan Senih Efendi Bursa'da doğmuştur. 1 Rebiü'lâhır 1318 (1900) senesinde Göztepe'deki köşkünde vefât eden Senih Efendi, Üsküdar Küçükselimiye Tekkesi Mezarlığında kardeşi Âyândan Rıza Efendi'nin yanına gömülmüştür.

Bursalı Mehmed Tahir ünlü eserinde Senih Efendi için şunları yazmaktadır:

"Seng-i mezarında muharrer (Senih Efendi'nin oldu mekanı huld-ı na'im) mısra'ı ta'miyedârının delaleti olan (1318) tarihinde Üsküdar'da irtihâl etti. Selimiye dergâhı haziresinde biraderi yanında medfûndur."²

Tafsilatlı hayat hikayesini yazan İbnülemin Mahmud Kemal Bey de Senih Efendi için şunları yazmaktadır:

¹Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 203

²Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 248

“1900 [1 Rebiülâhır 1318] de Göztepedeki köşkünde vefat etdi. Selimiye dergâhı haziresine defnedildi. Merhum, uzun boylu, kısa ve beyaz sakallı, zaif, tarık-i mevleviye mensub, salâhı hâl ve sıdku istikamet ile maruf ricalden idi. Selef tarzında şiir söylerdi.”¹

Senih Efendi’nin divanı 1275 (1859) yılında İstanbul’da basılmıştır. Mezarı günümüzde sağlam ve bakımlı olarak durmaktadır.

¹Ibnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.III, s. 1658

Kitabe: 69

HERSEKLİ 'ARİF HİKMET
1321 (=1903)

1.	el-Fâtiha	
2.	Fer verib cism ü cân u kalbimde	
3.	Eşer-i lâ ilahe illalah	
4.	Şebçerag-ı mezârım ola benim	
5.	Güher-i lâ ilahe illailah	
6.	kıt'asıyla zemzeme-sâz-ı	
7.	tehlil olan şâ'ir-i	
8.	hekîm Hersekli 'Arif Hikmet	
9.	Beyiñ sükûn-zâr-ı ebedisidir.	
10.	Velâdeti	vefâtı
	sene 1255	sene 1321
	fi 16 Ramazan	fi 22 Şafer
	çeharşembe gicesi	çeharşembe gicesi

Kitabenin bulunduğu yer: Topkapı dışında, Merkez Efendi kabristanında bulunuyordu.

Divan şiirinin en son temsilcilerinden sayılır. "Encümen-i şû'ârâ" grubu şairlerinden olan 'Arif Hikmet Bey'in geniş biyografisini İbnü'lemin Mahmud Kemal Bey yazmıştır. Asâr-ı Müfide Kütüphânesi tarafından basılan 'Arif Hikmet Bey'in divanının giriş kısmında hayatını ve eserlerini anlatır.¹

'Arif Hikmet Bey'in ölüm tarihi İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in verdiği bilgilere dayanır ki bu bilgiler doğrudur.²

Mezarı günümüzde kayıptır. Yanda sunduğumuz fotoğraf Fazıl İsmail Ayanoğlu tarafından 1940'lı yıllarda çekilmiştir.

¹'Arif Hikmet, *Divan-ı Hersekli 'Arif Hikmet*, yayına hazırlayan: İbnülemin Mahmud Kemal [İnal], İstanbul, 1334 (1918).

²İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.IV, s. 654

Kitabe: 70

'ALİ FERRUH
1322 (1904)

1.	Hüve'l-ğafûrû'r-rahim	
2.	Salânat-ı seniyyeniñ Bulgaristan	
3.	Komiseri muhibb-i hânedan-ı ehl-i beyt	
4.	'Ali Ferrûh Beyiñ rûhuna Fâtîha	
5.	İbkâ-yı nâm devleti degmez mi ey gönül	
6.	Eslâfâ şu güher götüren bergüzânıma	
7.	Rûh-ı Hüseyin hürmetine bir zamân olur	
8.	Erbâb-ı kalb Fâtîha yollar mezârıma	
9.	sene 1322	sene 1320
	fi 10 Şa'ban	fi 7 Teşrin-i evvel

Kitabenin bulunduğu yer: Kadıköy Mahmud Baba mezarlığında bulunmaktadır.

Ali Ferrûh Bey Kudüs Mutasarrıfı Kaya-zâde Reşad Paşa'nın oğludur. Mülkiye Mektebini bitirip Hariciye Nezaretine girmiştir. 1896 senesinde Washington Sefirliği'ne tayin olmuştur. Daha sonra 1896 yılında Bulgaristan Fevkalâde Komiserliği'ne atandı. 10 Şa'ban 1322 [20 Kasım 1904]'de Sofya'da öldü. Cenazesi İstanbul'a getirildi. Kadıköy Mahmud Baba mezarlığında defnedildi.¹

Eserleri:

1. Laklakiyat-ı Edebiyye (Manzum).
2. Devlet (Manzum).
3. Mebadi-i Hikmet-i Ahlak.
4. Hoşenk.
5. Şâyan (Manzum).
6. Üssü'l-Esas.
7. Taklib-i elfâz yahud Mebadi-i İştikâk.
8. Kerbelâ (Manzum).
9. Teşhir-i ebâtil.
10. Misbah üs-Salâh Velâdeti Peygamberi.²

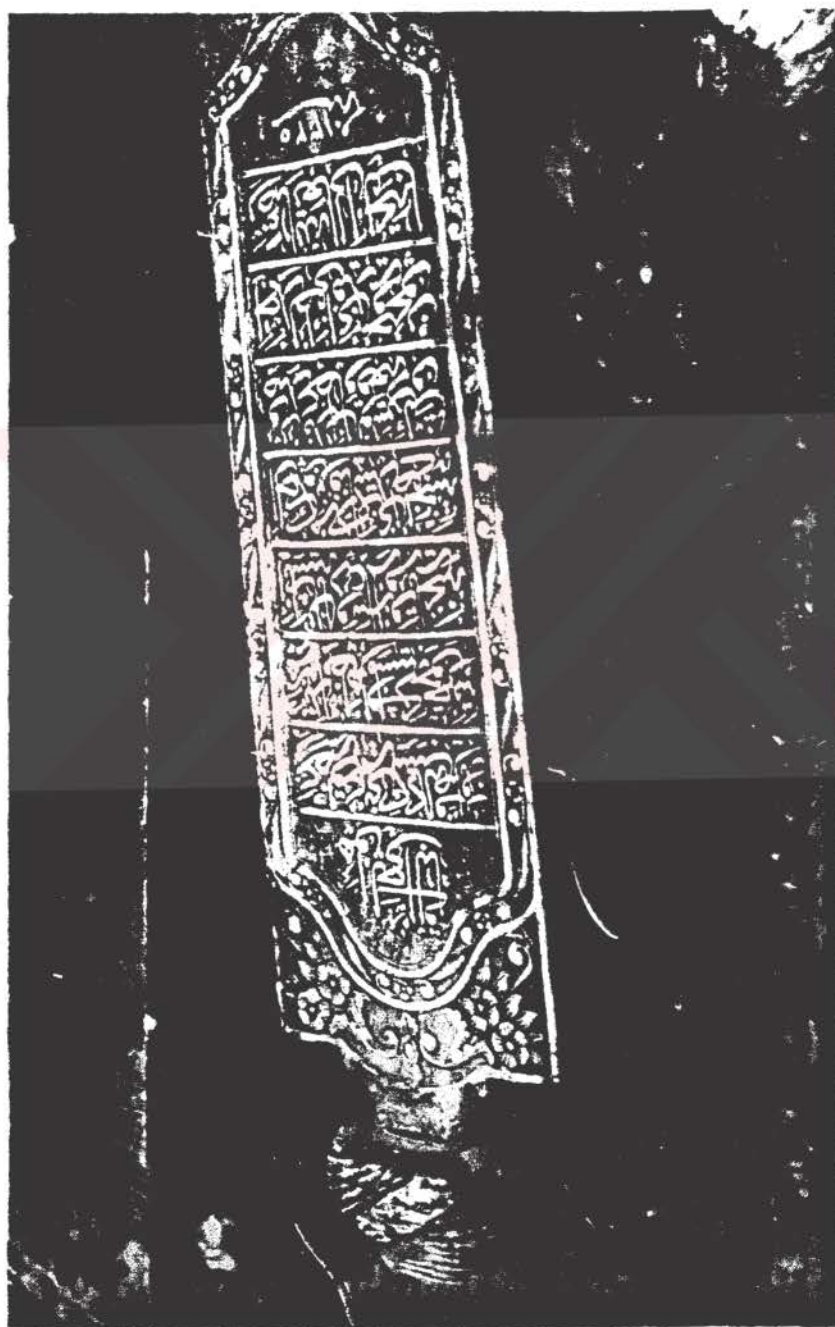
¹Mehmed Tahir (Bursalı), *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, 1333 - 1342 (1915 - 1924). Cilt II. s. 378

²Ali Çankaya (Mücellitoğlu), *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara, 1968-1971. cilt. III. s. 131

Vefat tarihi hakkında çeşitli kaynaklarda verilen tüm bilgiler birbirini tutmaktadır.

Mezar taşı Neo-Klasik üslûbda yapılmış, büyük, mermer bir sanduka şeklindedir. Etrafında demirparmaklık da vardır. Mahmud Baba mezarlığı'nın bir kısmından yol geçmesine rağmen günümüzde Ali Ferrûh Bey'in taşı sağlam bir şekilde durmaktadır.

Kitabe: 71

AHMED LÜTFİ
1325 (=1907)

1. Hüve'l-Hayy ü'l-Bâki
2. Bir 'aşırlık 'ömrini kesb-i kemâle carf edüb
3. Her birinde mazhar olmuştu bihakkın hürmete
4. Eylese şâyân dü-'âler ser-fürû tarihine
5. El çekip bezm-i fenâda, gitdi Lütî cennete
6. Şudur-ı 'izâm vak'anüvis-i devlet
7. Ahmed Lütî Efendi ruhıyçün
8. nzaen li'llah-i teâlâ el-Fatiha
9. sene 1325

Kitabenin bulunduğu yer: Aksaray-Sofular, Şeyh Ekmelüddin Dergahı haziresinde bulunmaktadır.

İstanbul 1231(1815) doğumlu olan Ahmed Lütî, Takvim-i Veka'i matbaasında görev almış, Huzur derslerine katılmış ve Ahmed Cevdet Paşa yerine vak'anüvis tayin edilmiştir. Ahmed Lütî 1241(1825) yılından başlayıp 1284(1868) sonuna kadar gelen bir Osmanlı Tarihi yazmıştır.¹

Fatin Tezkiresinde Tahrirat Kitabesinde vazifeli olduğu² belirtilen Ahmed Lütî Efendi'nin şiirleri "Divançe-i Vak'anüvis Ahmed Lütî" adıyla İstanbul'da 1302 (1885) senesinde basılmıştır.³

İbnülemin Mahmud Kemal Bey Ahmed Lütî Efendi'nin hayat hikayesini anlatıktan sonra, "1907 [2 safer 1325] de Boyacıköyü'ndeki yalısında vefat etti. Aksaray civarında Sofular Camii Haziresinde izhar ettiği kabre"⁴ defnedilmiş olduğunu belirtmektedir.

Ahmed Lütî Efendi'nin mezarı birkaç defa tahrip olup devrilmesine rağmen Vakıflar İdaresinin ve özellikle Fazıl Ayanoglu'nun alakası sonucu onarılmıştır⁵. Halen korunmalı ve bakımlı bir haldedir.

¹Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çeviren Coşkun Üçok, Ankara, Kültür Bakanlığı yayını, 1982. s. 418

²Davud Fatin, *Hatimetü'l eş'ar*, İstanbul, 1271 (1845). s. 362

³Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977. Cilt I, s. 298

⁴İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.II, s. 869

⁵Fazıl İsmail Ayanoglu, "Tahrip edilen eski eserler serisi Lütî Efendi'nin mezarı", *Vakıflar Dergisi* no:IX. s. 261

Kitabe: 72

MEHMED NAHİF
1327 (=1911)

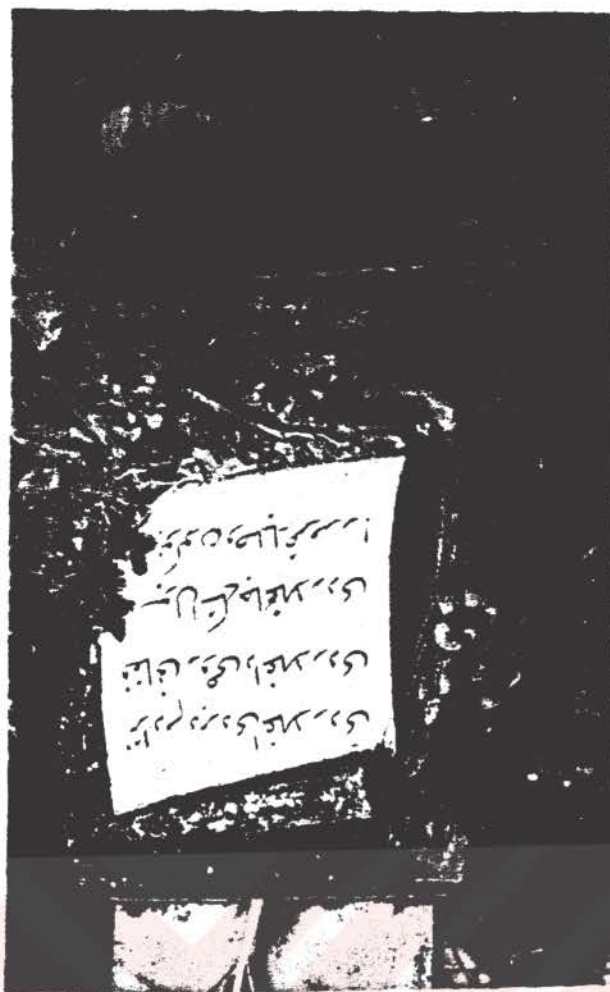
1. Li'llahi'l-Fâtiha
2. Mehemmed Nahîf Efendiniñ kabridir.
3. Mer'ûm ecille-i fuķahadan olub Enisü'l 'Âbidin
4. nâm kitabıñ müellifi ve Hacı Küçük Cami'-i
5. şerifi imam-ı evvelidir. Memleketi Kayserinin
6. Küçükince karyesi olub meşâhîr-i 'ulemâdan
7. ve müellifinden Hacı Ahmed Efendi'niñ mahdûmudur.
8. müddet-i hayâtı tetebbû'at ve neşriyât ile
9. geçirerek ihvân-ı dine pek çok hizmet
10. etmiştir. Fen-i şi'ir de dâhî mâhir olub gayet
11. selis târih ve eş'ân ve merşiyeleri vardır.
12. Rahmetullah-ı 'aleyh rahmeten vasi'aten ve ce'alel cenneten mısnav
13. Tarih-i velâdeti vefatı Müddet-i Hayâtı
sene 1242 sene 1327 81 sene
fi 15 zilkade

Kitabenin bulunduğu yer: Merkez Efendi Kabristanında bulunmaktadır.

Hakkında mezartaşı kitabesindeki kayıtlardan başka bir bilgi elde edemediğimiz Mehmed Nahifin kitabede bahs edilen eseri "Enisü'l 'Âbidin" ve "İlaveli Enisü'l 'Âbidin isimleri ile İstanbul'da üç defa basılmıştır.¹

Şiirleri hakkında ise kitabedeki kayıttan başka bir bilgi bulunamamıştır.

¹Seyfettin Özege, *Eski harflerle basılmış Türkçe eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977. Cilt I, s. 352 ve cilt. II. s. 678

Kitabe: 73

RECAİ-ZÂDE MAHMUD EKREM
1329 (=1913)

Kitabe A

1. Allah
 2. Hey'et-i A'yân a'zasından
 3. esbak Ma'arif-i 'Umûmiyye Nâzırı
 4. Recâ'î-zâde Maḥmud Ekrem
 5. Beyin kabridir.
 6. bi hürmeti'l-Fâtîha
 7. Tevellüdü irtihâli
- 1263 1329
1 Mart 18 Kânunevvel

Kitabe B

1. Nejâdım derdi ağlardı
2. Fiğânı rûhı dağlardı
3. Süyûl-i eşki çağlardı
4. Bugün vaşliyle hürremdir.

Kitabenin bulunduğu yer: Göksu mezarlığında bulunmaktadır.

Ünlü şair ve romancımız Recai-zâde Mahmud Ekrem Bey hakkında yazılmış eser pek çoktur. Vefat tarihi ise 31 ocak 1913 olarak kayıtlara geçmiştir. Buna rağmen mezartaşı kitabesi ve fotoğrafı ilk kez çalışmamızda yayınlanmaktadır.

İbnülemin Mahmud Kemal Bey ünlü edibimiz Recai-zâde Mahmud Ekrem Bey'in vefatı için şunları yazar:

“1332 Rebiülevvelin ondördüncü Cumaertesi gecesi [18 Kanunisani 1329] Şişli'deki hanesinde vefat etdi.Naşı ertesi gün Ayasofya Camiine nakl ile cenaze namazı eda ve cemmi gafır ile Sirkeci iskelesine isâl edildi .Vapurla Anadolu Hisarına götürülüp Küçük su kabristanında oğlu Nijad yanına defn oldu.”¹

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.I, s. 274

Günümüzde Recai-zâde Mahmud Ekrem Bey'in mezarı, oğlu Nijad'ın mezarının yanında, sağlam bir şekilde durmaktadır. Her ikisinin de mezar taşları mimari açıdan klasik mezar taşı formundan çok uzaktır. Neo-Klasik üslûpta hazırlanmış taşlardır.

Kitabe: 74

SIRRI EFENDİ
1332 (=1905)

1. Hû
 2. Eşref-zâde-i Rûmî Hazretlerinin
 3. evlâd-ı kirâmından Burusa'da Aḥmet Ğazzi
 4. dergâh-ı şerîfi post-nişini olup
 5. Aydın-zâde dergâhında eşnâ-yı zikirde
 6. ism-i Hû tîlâvetiyle teslîm-i rûḥ
 7. iden Şeyḥ Sırrî Efendiniñ
 8. Kâbr-i şerîfleridir rûḥıyçün elfâtîḥa
 9. sene 1322 sene 1320
- ketebehû Meḥammed Nûri el-fâkîr

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar Karacaahmet mezarlığında, Şeyh Osmân Şems Efendi'nin mezarı yanında bulunmaktadır..

Şeyh 'Ali Sırrî Efendi, Eşref-zâde-i Rumî'nin evladındandır. Bursa'da doğmuştur. İstanbul'da Aydın-zâde dergâhında vefât etmiştir. Tek nüsha manzum olarak hazırladığı "Adab-ı Tarik" isimli eseri özel kütüphanemizdedir.

İbnülemin "1905 [26 safer 1332-30 Nisan 1330]'da Cuma günü dergahda "Hayy" ismi şerifi okunurken hatm-i nefes"¹ ettiğini belirtmektedir.

Mezartaşı kitabesi Beşiktaş'lı Nuri [Korman] tarafından yazılmıştır Günümüzde mezar taşı yerinde ve sağlam olarak durmaktadır. Kitabenin çeviri-yazısı "Merâkid-i Mutebere-i Üsküdâr" isimli eserde bazı yanlış okumalar ve eksikliklerle yayımlanmıştır.²

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son hattatlar*, İstanbul, 1955. s. 618

²İsmail Hakkı Behçetî, *Merâkid-i Mutebere-i Üsküdar*, yayına hazırlayan Bedii N. Şehsuvaroğlu, İstanbul, TTOK yayını, 1976. s. 51

Kitabe: 75

EMİN HÂKÎ
1339 (=1920)

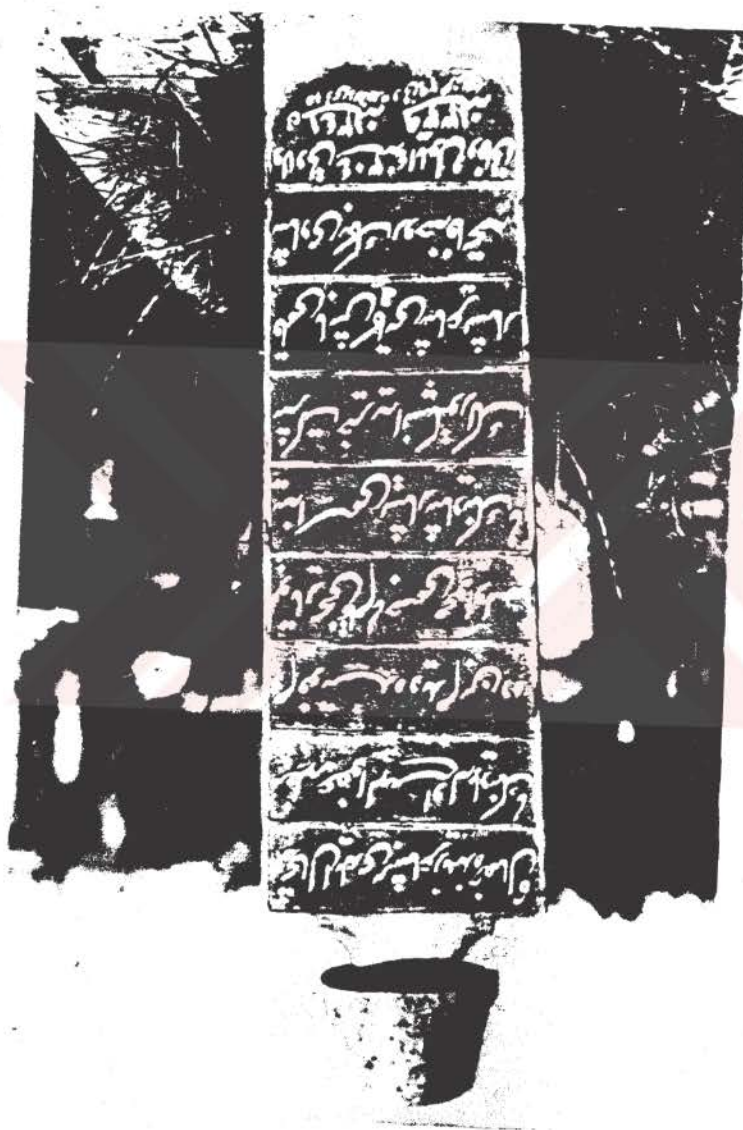
1. Rûhunu nûr-ı Muḥammed Muṣṭafa olsun emin
2. Raḥmetiñ envâr-ı tâbâniyle rûşen eyledi
3. Ref'-i yed ettim semâya söyledim târiḥini
4. Rûḥ-ı Hâkî 'alem-i eflâki mesken eyledi
5. Güzide-i şu'ara-yı Mevleviyyeden ve Defter-i Hâkânî
6. kâlemi ḥulefâsından Emin Hâkî
7. Beyiñ ḥücre-i ma'neviyyesidir
8. sene 1339 4 Receb perşenbe

Kitabenin bulunduğu yer: Üsküdar, Karacaahmet İnadiye Tekkesi karşısında bulunmaktadır.

Verem hastalığından dolayı pek genç yaşta ölen Emin Hâkî Mevlevî tarikatına mensub bir şairdir. Eserleri küçük risâleler şeklinde basılan Emin Hâkî'nin şiirleri bir araya toplanmamıştır. Mezar taşındaki tarih Üsküdar'lı Tal'at'ındır. Mezarı yol kenarında sağlam bir şekilde durmaktadır.

İbnülemin Mahmud Kemal Bey "1339 senesi Receb'inin 23'üncü gecesi Üsküdar'daki hanesinde vefat eyledi" ¹demektedir.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.I, s. 523

Kitabe: 76

YAŞAR ŞÂDÎ
1341 (=1923)

1. İrtihâl eyledi bir şa'ir-i zîbende-hisâl
 2. Mazhar-ı 'afv-ı ilâhisi ola Hâdi'nîñ
 3. Dem-i fevtinde didim bende
 4. bu târihi tâmam // Cismi mahv olsa
 5. yine ismi Yaşar Şâdi'nîñ
 6. Şirket-i Hayriye enspektörlük
 7. kâlemi bâş katibi şa'ir Yaşâr
 8. Şâdi Bey'in rûhuna Fatîha
 9. Velâdeti : sene 1304 4 Eylül ve Vefât
 10. Sene 1341 sene1339
- fi 15 zilkâde ve fi 29 Haziran

Kitabenin bulunduğu yer: Fatih Camii haziresinde bulumaktadır.

İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in "Son Asır Türk Şairleri" isimli eserinde hayat hikayesi tafsilatlı olarak anlatılan Yaşar Şadi, genç yaşında vefat eden şairlerdendir. "Mecmua-i Hatıratım" ismini verdiği eseri Türk ve İslam Eserleri Müzesinde bulunmaktadır. Yaşar Şadi için İbnülemin Mahmud Kemal Bey, "Yalnız bir gün hastalanarak 1923 [14 zılkıde 1341] de vefat etti. Daima zînetine şıtab ettiği damad Ahmed Zülkif [Paşa] nın delâletiyle Fatih Türbesi haziresine defnolundu"¹ diyerek vefatını anlatır.

Yaşar Şadi'nin mezarı Fatih Camii Haziresinde sağlam bir şekilde durmaktadır. Bu kitabenin fotoğrafı ilk defa çalışmamızda tesbit edilmiştir.

¹İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.III, s. 1753

Kitabe: 77

‘ALÎ EMÎRÎ
1342 (=1924)

1. Hüve'l-Bâkî
2. Fâtih'te Millet Kütüphanesi müessisi
3. efâzıl-ı İslâm'dan ve şu'ârâ-yı
4. zevî'l-ihtirâmdan fahrü'l-üdebâ
5. Diyârbekirli ‘Alî Emîn Efendi
6. merhûmun karargâh-ı ebedîsidir
7. el-Fâtîha
8. Tevellüdü Vefâtı
sene 1274 sene 1342
Hâmid-i ‘Amidî

Kitabenin bulunduğu yer: Fatih Camisi haziresinde durmaktadır.

Ali Emîrî'nin mezar taşı kitabesinin hattatı Hâmid [Aytaç]'tır, vefat tarihi [23 Ocak] 1924'tür.

“Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi” ve “Türk Meşhurları Ansiklopedisi” gibi temel kaynaklarda hayat hikâyesi anlatılan Ali Emîrî'nin maalesef mezar kitâbesi verilmediği gibi, mezarının nerede olduğu dahi belirtilmemiştir.¹ Pek çok eseri olduğu gibi şiirleri dahi kendi vakf ettiği kütüphanededir.

¹İbrahim Alaeddin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, İstanbul, [1946]. s. 35.; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul, Dergah yayını, 1977. Cilt. I. s. 58. ;İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul, M.E.B.yayını, 1969. 2. baskı. cilt.I, s. 299

FİHRİST

- Abdurrahman Sami : 97
Ahmed Cevdet Paşa : 105
Ahmed Hayatî : 72
Ahmed Lutfi (Vak'anüvis) : 114
Ali Emirî : 121
Ali Ferruh Bey : 112
Atıf Mustafa Efendi : 40
Aynî Hasan Efendi : 79
Bâkî : 6
Cezbî İbrahim Efendi : 43
Çorlulu-zâde Mehmed Çelebi : 29
Ebu Bekir Kanî : 65
Ebul Fazl Mehmed Efendi : 5
Emin Hâkî : 119
Enderunî Osman Vasıf : 74
Esrâr Dede : 67
Fıtnat Hanım : 56
Fodlacı-zâde Ahmed Rasim Efendi : 89
Hafız Ahmed Paşa : 13
Hakanî Mehmed Efendi : 9
Hersekli Arif Hikmet Bey : 111
Hıfzî : 46
Hüseyin Lebib : 52
İbrahim Şefik (Recai-zâde) : 90
İsma'il Asım Efendi (Çelebi-zâde) : 50
İsmail Ankaravî : 14
İzzi Efendi : 47
Kalayî Mehmed Emin : 73
Kamî (Edirnevî) : 25
Keçeci-zâde İzzet Molla : 76
Kelim (Seyyid) : 36
Makbule Lem'an Hanım : 107
Mehmed Arif Efendi (Reisü'l küttab) : 87
Mehmed Arif Molla (Kethüda-zâde) : 83

Mehmed Celâleddin (Recai--zâde) : 99
Mehmed Es'ad Efendi (Hoca Saadedin Efendi-zâde) : 11
Mehmed Es'ad Efendi (Sahaflar Şeyhi-zâde) : 85
Mehmed Hakimâ : 53
Mehmed Lebib : 93
Mehmed Nahif : 115
Mehmed Recai : 94
Mehmed Sâlim : 41
Mehmed Şerif (Ebu İshak-zâde) : 64
Mu'allim Naci : 101
Mustafa Beşe : 54
Mustafa İzzet Efendi (Kazasker) : 95
Mustafa Zekâî : 70
Nâbî : 23
Nâbî-zâde Nazım Bey : 100
Necati Bey : 1
Nedim : 30
Neyli Ahmed Efendi (Mirzâ-zâde) : 44
Osman Nureddin Şems : 102
Rasim Mehmed Efendi (Eğrikapılı) : 49
Recai-zâde Mahmud Ekrem Bey : 116
Resimâ Ahmed Dede : 69
Sa'dullah Enverî : 66
Sabîh : 59
Sabî (Bosnavî) : 22
Sarı Abdullah Efendi : 18
Selim Efendi : 27
Senih Efendi : 109
Seyyid İbrahim Efendi : 55
Seyyid Vehbî : 34
Sırrı Efendi (Eşref-zâde) : 118
Süleyman Fehim (Hoca) : 83
Süleyman İsmet : 33
Süleyman Nahifî : 38
Süleyman Sa'dedin Efendi (Müstakim-zâde) : 61
Süleyman Sâlim : 104
Şemseddin Ahmed (İbn-i Kemal) : 2

Şeref Hanım : 91

Şeyh Ahmed Gavsi Dede : 20

Tahir Selâm Bey : 81

Tıflî (Trabzonlu) : 16

Ünsi Hasan Efendi (Şeyh) : 26

Yaşar Şâdi Bey : 120

- Ahmed Muhtar,Hacı Bey-zâde:Şâir Hanımlarımız, İstanbul,1311 (1893)
- Ali Enver:Semahane-i Edep :İstanbul,1309 (1892)
- Ayanoğlu,Fazıl: " Tahrir edilen eski eserler serisi Lütfü Efendinin mezarı.": *Vakıflar Dergisi IX* Ankara,1971. s. 261
- Ayanoğlu,Fazıl "Fatih Devri Ricali Mezartaşları", *Vakıflar Dergisi IV.*(1958) s.193
- Baysun,M.Cavid:"Eğrikapılı Rasim Efendi:", *Tarih Dergisi 10* İstanbul,1954. s. 1-16
- Cemaleddin ; Ahmed Cevdet : *Osmanlı Tarih ve Müverrihleri.* : İstanbul,1314 (1896).
- Çankaya,Ali Mücellidoğlu : *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler I-VIII:* Ankara,1968-1971. cilt. III. s. 131
- Çavuşoğlu,Mehmed : *Necâti Bey Divanı'nın tahlili.* : İstanbul,1971.
- Dergah Yayınları : *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi I-VI* :İstanbul,1977-1986
- Emin: *Menâkıb-ı Kethüdazâde:* İstanbul,1294 (1877)
- Ergun,Sadettin Nüzhet : *Türk Şairleri I-III* : İstanbul,1944.
- Ergun,Sadettin Nüzhet: *Mezar kitabeleri İstanbul'da medfun Meşahire ait* : İstanbul,1932
- Ertek,Ahmed Hamdi: *Şair Şeref (Hanım)* :İstanbul,1941
- Faik Reşad:*Eslâf I-II* :İstanbul,1311/1893-1312/1894
- Fatin,Davud:*Hatimetü'l eş'ar:* İstanbul,1271 (1845).
- Gölpınarlı,Abdülbaki : *Melâmilik ve Melâmiler.*: İstanbul,1931.
- Gövsâ,İbrahim Alâettin:*Türk Meşhurları Ansiklopedisi* :İstanbul,[1946].
- Hâfız Hüseyin Ayvansarayı:*Hadikat ül-cevâmi I-II:* İstanbul,1281 (1864).
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemâl: *Son Asır Türk Şairleri I-IV:* İstanbul ,1930-1942.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemâl: *Son Hattatlar:* İstanbul,1955.
- İpekten,Halûk ; Mustafa İsen ; Receb Toparlı ; Naci Okçu ; Turgut Karabey : *Tezkirelere göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.:Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.Ankara,1988.
- İpekten,Halûk:*Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şu'ara Tezkireleri:* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi yay.Erzurum,1988
- İsmail Belig : *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Danişverân-ı Nadiredân.*, Bursa,1302 (1899).
- İsmail Belig : *Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyli Zübdeni'l-eş'âr* : haz.Abdulkerim Abdulkadiroğlu.(Gazi Üniversitesi yay.) Ankara,1985.
- İsmail Hakkı, Behçetî el-Üsküdarî : *Merâkid-i Mu'tebere-i Üsküdâr.* haz.Prof.Dr.Bedi N.Şehsuvaroğlu.Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yay.İstanbul,1976.
- İşli,Necdet : *İstanbul'da Sahabe kabir ve makamları.*: Ankara,1987.
- Karamagara,Bevhan : *Ahlat Mezartaşları.*, Ankara,1972.
- Kerametli,Can : *Galata Mevlevihanesi* .: Türkiye Turing Otomobil Kurumu yay.İstanbul,1977.
- Kut,Günay: "Edirne-Selimiye Kütübhanesindeki Türkçe Yazmalar Üzerine", *Journal of Turkish Studies,Türklük Bilgisi Araştırmaları* Vol.3 Cambridge,1979. cilt. 3. s. 262

Latifi:*Tezkire-i Lâîfî* :İstanbul,1314 (1896)

Levend, Agah Sırrı:*Türk Edebiyatı Tarihi I.Cilt.* : Türk Tarih Kurumu yay.Ankara,1973.

Levend, Agah Sırrı: *Nabi'nin Surnâmesi* : , İstanbul,1944.

Mehmed Süreyyâ:*Sicill-i 'Osmâni yahut Tezkire-i Meşâhir-i 'Osmâniye I-IV* , İstanbul, 1308/1890 - 1315/1897.

Mehmed Tahir,Bursalı : *Meşâiyih-i Osmâniyyeden Sekiz Zatın Terâcüm-i Ahvâli.* , İstanbul,1318 (1900)

Mehmed Tahir, Bursa'lı: *Osmânlı Müellifleri I-III* : İstanbul 1333/1915 - 1342/1924

Mehmed Zihni : *Meşâhirü'n- Nisâ. I-II.* :İstanbul,1294 (1878)-1295 (1879).

Milli Eğitim Bakanlığı: *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğları. I-XI.*: İstanbul,1943-1962.

Milli Eğitim Bakanlığı: *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu I-IV*:İstanbul 1947-1976.

Muallim Naci : *Osmanlı Şairleri.* haz.Yard.Doç.Dr. Cemal Kurnaz.Kültür ve Turizm Bak.yay.Ankara,1986.

Muallim Naci ; *Esâmi*:, İstanbul,1308 (1890)

Mustafa Nâ'imâ ; *Târih-i Nâ'ima I-VI.* :İstanbul,1281/1864 - 1283/1866.

Oğuz,Burhan ; *Mezartaşında Simgeleşen İnançlar* , İstanbul,1983.

Özege, M. Seyfettin: *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu I-V*: İstanbul 1971-1979

Rızâ:*Tezkire-i Rızâ*: İstanbul,1316/1898.

Sâlim,Mirza-zâde:*Tezkire-i Salim*: 1315 (1897)

Süleyman Sadedin,Müstakim-zâde:*Tûhfe-i Hattâtin*: İstanbul,1928.

Şehsuvaroğlu,Halûk Y., "İstanbulda Mezarlıklar", *Cumhuriyet Gazetesi*.9 Ocak 1963.

Şemseddin Sâmî : *Kamusü'l-alâm I -VI.*: İstanbul,1306 (1889)/1316 (1898).

Tarlan, Ali Nihâd (Haz.): *Necatî Beg Divanı* : İstanbul,1963.

Unat, Faik Reşit: *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* : 2. Bası. Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1987.

Unat,Faik Reşit :*Hicri Tarihleri Miladi Tarihe Çevirme Kılavuzu*: Atatürk Kültür,Dil ve Tarih Yüksek Kurumu yay. 5.baskı.Ankara,1984

Ünver,Süheyl ; "İstanbul Halkının Ölüm Karşısındaki Duyguları", *Yeni Türk Mecmuası* No:68'den ayrınbaskı, İstanbul,1938.